

Karel Čapek

Kalendář

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Kalendář

Karel Čapek

Znění tohoto textu vychází z díla [Kalendář](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Československý spisovatel v roce 1983. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Karel Čapek: Kalendář), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-
Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 1. 2018.

OBSAH

Předmluva	8
Kdybych... ..	9
Od Silvestra do Tří králů.....	11
Sníh.....	13
Praha ve sněhu.....	15
O výzkumu zimy.....	17
Jinovatka.....	19
Ledové květy.....	21
Rampouchy.....	23
Motýl v zimě.....	25
Návrat k přírodě.....	27
Zpověď'	29
Na sklonku zimy	31
Zmařený úmysl.....	33
O známkách jara.....	35
Podjaří.....	37
Březen	39
Cesta domů.....	41
Březnová přehlídka.....	43
O velkonočním čarování	45
Vzkříšení.....	47
Jarní bouře.....	50
Čím voní dům	52
Za městem.....	54
Halas na okraji města.....	56
Neděle.....	58
Svatodušní	60
Senoseč	62
Několik kapek.....	64

Ptáci.....	67
O zpěvu ptačím	69
O povaze kosů	71
Sova	73
Prázdniny	75
Boží mír.....	77
Neděle na periferii.....	80
Vláček	82
Stanička.....	84
ČSD.....	85
Čím zvučí srpen	87
Houby a houbaři.....	89
Světélka.....	91
U vatry	93
Podzim neboli sázení	95
Ornice	97
Podzim	99
Zlatá země.....	101
Říjen čili o zvřatech	103
Podzimní	106
Podzimní dny.....	108
Listopad	110
Mikuláš.....	112
Mikuláš a jiné humánní podniky	114
Černá zima.....	116
Kolem Vánoc	118
Komu co dát	120
Rozpaky obdarovaného	122
Svíčička	124
Dobré úmysly	126
Tyto šedivé dny	129

Útěcha.....	131
Ediční poznámka.....	133
Život a doba spisovatele Karla Čapka v datech	134
První vydání knih Karla Čapka.....	136

Předmluva

Spisovateli Karlu Čapkovi patří v české literatuře 20. století jedno z nejvýznamnějších míst. Jeho čtenářská obliba je veliká a neklesá ani s postupem času. Právě to byl také důvod, proč bylo jeho dílo vybráno ke zpracování do elektronické podoby v samých začátcích digitalizace v Městské knihovně v Praze.

Snaha zpřístupnit Karla Čapka co nejširší čtenářské obci vyústila v roce 2009 ve společný projekt Městské knihovny v Praze, Společnosti bratří Čapků, Památníku Karla Čapka a Českého národního korpusu, v jehož rámci se podařilo zveřejnit 53 titulů – původních děl Karla Čapka. Za projekt „Karel Čapek on-line“ získala MKP ocenění v soutěži Knihovna roku v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“.

Nyní po devíti letech se k vydání souborného Čapkova díla vracíme, abychom je čtenářům předložili v redakčně nově zpracované verzi.

Přejeme vám hezké čtení.

Redakce MKP

Kdybych...

Kdybych se na Nový rok ráno probudil jako Pánbůh, – nebo ne, to by nešlo, neboť Bůh nikdy nespí; tedy kdybych se na Nový rok probudil jako svatý Petr, řekl bych si: „Copak bych měl letos udělat pro ty čerchmantské Čechoslováky? Oni jsou to sic kacíři a někdy, hrom do nich!, holota nevděčná; ale něco z nich může být. Já myslím, že mají trochu drsné povětrí; snad proto jsou tak zlostní a zarytí. V létě mají horko a bouřливо, že na sebe podrážděně vrčí; a v zimě jim mrzne tak, že každý myslí jen na sebe a k těm druhým je jako rampouch. To dělá to klima. A proto se jim nic nelíbí; zima je jim příliš studená a léto příliš horké; je-li něco černé, je jim to příliš černé, a je-li něco bílé, je jim to příliš bílé; jakživo jim nic není recht. To si tak zvykli z toho svého počasí. Ale počkejte, darebníci, já vám ukážu; nadělím vám počasíčko jako někde u moře; dám vám vlídné zimy, – se sněhem, to se rozumí, takový snížek je dobrota; a lahodná léta se sluncem i vlažičkou, – to by v tom byl čert, abych vás nepředělal. Kdybyste vy sami byli na sebe vlídnější, bylo by vaše počasí mírnější; ale když nechcete začít vy, začnu já. Pomáhej vám Pánbůh v novém roce!“

* * *

Kdybych se na Nový rok ráno probudil jako ministerský předseda, moc bych se tomu podivil a v rozpacích bych si hladil bradu. („Aha,“ řekl bych si, „musím se oholit.“) Když bych si po chvíli zvykl na zázračnou změnu své existence, zůstal bych ještě pár minut v posteli, jako jsem dělával, dokud jsem byl obyčejným občanem, ale nespál bych už, nýbrž uvažoval bych asi takto: „Propánakrále, tak letos máme dělat to jubileum republiky. Já vím co: já svolám ministerskou radu a řeknu: Mláden-ci, tak loni jsme vládli na památku Rakouska; letos musíme vládnout na památku republiky. Koukejte se, musíme to dát nějak dohromady; pravý a levý tábor, to je pro kočku; republika, to je jako – kruh; copak je v kruhu nějaké pravé nebo levé křídlo?“ – Nyní by mě napadlo mnoho

jiných argumentů, ale ty bych si nechal až pro ministerskou radu; načež bych vstal, dbaje toho, abych – pro štěstí v novém roce – vstával napřed pravou nohou.

* * *

Kdybych se na Nový rok ráno probudil jako primátor města Prahy, pohlížel bych chvíli do lepší budoucnosti a pak bych si řekl: „Tak se mně zdá, že má ten Čapek pravdu; ono by se už opravdu mělo začít s tím zeleným pásem kolem Prahy. Když si tak představím pěkné aleje... a louky pro děti... a sem tam háječky... No dobrá, dáme se do toho.“

* * *

Kdybych se na Nový rok ráno probudil jako milionář a muž vládnoucí prostředky, řekl bych si: „To už je rok dvacet osm? Bože, to to utíká! Nic platno, letos se musí něco s penězi pořídít; něco se musí na památku postavit nebo založit, ale aby to stálo za to. O tom se musí přemýšlet; ale peníze na to budou, o to se už postaráme.“

* * *

Kdybych se na Nový rok ráno probudil jako dvacetiletý mládenec, obrátil bych se na druhý bok a spal bych dál. Bodejt', budu si po Silvestru něco myslet!

* * *

Kdybych se na Nový rok ráno probudil jako má čubička Minda, drbal bych se chvíli zadní nohou (neboť měl bych takovou neřádnou blechu na zátylku) a pak bych si řekl: „Letos už nebudu zlobit svého pána, budu pěkně chodit ven, nebudu roznášet kosti po schodech, budu zachovávat čistotu, nebudu spát na kanapi, nebudu v zahrádce běhat po záhonech –“ Načež bych dostal kostku cukru a měl bych nesmírnou radost ze života.

Lidové noviny 1. 1. 1928

Od Silvestra do Tří králů

Pokud má paměť sahá, říkají lidé po každém Silvestru, že loni byl ten Silvestr veselejší; kdepak, letos to nic není, ale loni, to vám byla švanda! Loni to říkali o předloňském Silvestru, předloni o předpředloňském atd. Panebože, trvá-li tento úpadek silvestrovské veselosti odjakživa, jak pohansky bujný musel být Silvestr takhle za mládí nebožtíka Wáclawa Wladiwoje Tomka! Nebo za vlády Marie Terezie! Nebo za časů Boleslava Ukrutného! Ale myslím, že i tehdy si říkali pamětníci v návalu novoroční melancholie: „Kdepak, loni za knížete Václava, to byl ten Silvestr onačejší; to vám byla junda, marno povídat!“

* * *

Každý, s kým jsem mluvil – a nejsou to jenom lyžaři a kaštanáři –, to říká: že by mělo pořádně mrznout a být sníh. Copak tohle je nějaká zima? Když už jednou je zima, tak to má chroupat pod nohama a zábst do uší a má být nějaká čundračka a vůbec: člověk by chtěl mít hejla na nose, rampouchy na střeše, ledové květy na oknech a vedle cesty pěkně vysoký sníh, aby si z něho sbalil hrudu a dal někomu šupu do zad nebo za krk (zejména za krk). Z toho je zjevno, že ještě nevymřela v lidech všechna potřeba řádu a náklonnost, aby na světě bylo, co má odjakživa být. Aspoň v přírodním řádu zůstalo v lidech jakési pevné ponětí, co se sluší a patří. Ve věcech tak životných, jako je v zimě sníh, zůstáváme houževnatými tradicionalisty a nepřejeme si, aby byly prováděny nějaké klimatické přemety. Kdybychom začali tento svět, pokud je to v našich rukou, budovat na předpokladech tak pevných, jako je ten, že v zimě má být sníh, našli bychom spoustu věcí, které mají být, protože se to patří. V každé pořádné a zdravé věci je nějaké „má být“. V republice, v parlamentě, v armádě i v lidech. Rádi se sháníváme po nějaké tradici. Jenže pořádná tradice není to, co kdysi bývalo, nýbrž to, co má být. Tradice, to není loňský nebo předloňský sníh, nýbrž pěkný a docela

čerstvý letošní sníh, který by tu měl být. Namouduši že by měl; říkají to všichni.

Je stará zkušenost všech příležitostných básníků a fejetonistů, že jakmile opěvají sníh, začne venku tát; jakmile ujišťují, že je černo a smutno na blátivé zemi, začne se venku chumelit. Mně se to stalo zrovna teď: sotva jsem dopsal předešlý odstavec, napadlo venku trochu snížku, jako by se nechumelilo. Myslím, že osobně na to my škrabáci nemáme vlivu; spíše chtějí bohové dokázat, že noviny nemají nikdy pravdu. Jen sazeč vysází, že není sněhu, a hle, je sníh; jen vysází, že je sníh, a hle, není sněhu. Snad je v tom nějaké znamení; snad ve chvíli, kdy vám úvodníkář v novinách píše, že situace je napjatá, není napjatá, nýbrž nějak smrštěná nebo svrasklá. Snad právě ve chvíli, kdy noviny tvrdí, že doba je krajně kritická, je doba naprosto nekritická. Možná že to není pravda, že řeč poslance dra Kramáře vyvolala hluboký dojem. Třeba není pravda ani to, že pan předseda Švehla vyjednával s luďáky, nýbrž právě naopak. Ale je-li tomu tak, pak za to nemohou novináři, nýbrž vězí v tom zvláštní úmysl a řízení bohů, kteří si patrně nepřejí, aby někdo krom nich byl vševědoucí.

* * *

Onehdy jsem zase jednou potkal Tři krále; byli však jenom dva, a ten větší z nich byl jako za groš kudla. Přesto neochvějně zpívali u každých dveří: „My tři krále, my jdeme k vám.“ Kdyby byli spustili „My dva krále, my jdeme k vám,“ byli by sice měli pravdu, ale přestali by vůbec být pravými tříkrálovými králi a nikdo by jim nevěřil, že nám nesou „štěstí, zdraví“, a nedal by jim ani findu. A poslouchajte, kluci, my velcí to děláme zrovna tak; zpíváme ve svých politických koledách „My, většina národa“, nebo „My, zemědělci“, nebo „My, pracující vrstvy“ a podobně. Kdybychom po pravdě zpívali „My, sekretariát partaje“, nebo „My, užší výkonný výbor“, nebo něco podobného, ztratila by naše koleda všechnu tajemnou moc a nikdo by nám nedal ani za findu kreditu.

Lidové noviny 9. 1. 1927

Sníh

Každý to říká, že dřív bývalo více sněhu. Kam se sníh poděl, nevím, a také meteorologové to dosud nijak nevysvětlili. Ale faktum je, že za poněkud minulejších časů bývalo sněhu habaděj, že například ještě na Šimonových¹ leptech se vyskytuje Praha docela zasněžená, že na starých litografiích vidíte prohánět se saně po pražských ulicích, že jako kluci jsme každoročně užili kulování, dlouhých klouzaček a sáněk a otiskování panáků ve sněhu a vykropování podpisů a vzorců a stavění sněhuláků daleko vydatněji než nynější klukovské pokolení. To je úkaz tak nesporný jako úbytek povodní, požárů a jiných přírodních zjevů, jež okouzlovaly naše dětství. Na čem to závisí, nevím; ale není to, zkrátka, už takové, jako to bývalo. V žádném směru.

Onehdy jsem viděl sněhuláka, však myslím zrovna v Brně, a podivil jsem se, neboť mi spadly šupiny z očí. Zničehonic, pár kroků od kolejí tramvaje, jsem v něm potkal pohanskou modlu, rodného bratra nějaké kamenné báby z autentického pravěku. Tlustý, veliký, monumentální, strašný a důstojný: prostě modla. Sněhový bůh. Kluci už zapomněli na ty pravé obřady, nepoklonili se bohu a nepřinesli mu lidských obětí; ale aspoň z nevědomého atavismu postavili modlu, čím větší, tím božštější.

Kousek dál jakýs takýs pokus o klouzačku: dlouhá tak asi dva tři palce a ještě pokropená pískem; a přece každé klučisko pelášící tou cestou zkouší na ní (marně) božský požitek klouzání. A ještě dále se ulice snaží vytvořití cosi jako mírný svah; a už je tu hejno sáněk, na každých leží kluk na břiše a pachtí se ujet na sánkách aspoň pět centimetrů. Nu, nejde to, sněhu je málo, stěží pokrývá krabatinu umrzlého bláta; ale kluci kopou do země, odrážejí se, postrkují se po pídích kupředu ve věčné naději, že sánky se náhle pohnou a pojedou – pojedou – Hej, není-li to zase věčný sen o čemsi, co člověka letem unáší, co ho bez námahy, samo, pouhou kouzelnou mocí přenáší z místa na místo? Není-

¹ Šimon, Tavík František (1877–1942) – český malíř a grafik. *Pozn. red.*

li pak tohle v jádře prastará pohádka o kouzelném plášti, o sedmi-mílových botách či okřídlených koních, pravěký mýtus skvostného a čarovného letu? Být unášen! Nejde-li to přes sedm hor a moří, tedy aspoň přes půl metru ulice; místo všední a prozaické chůze být unášen kouzelným vehiklem, který běží sám, třebaže mu je nutno trochu pracně pomáhat! Pro tohle mají kluci tajemný smysl. Vytáhnout vozík nebo sánky na kopec a pak to pustit dolů: to není právě sportovní rozkoš rychlosti, nýbrž pohádková rozkoš divu, atavický sen čarovného pohybu. Kluci jsou živá mytologie; děti jsou pohanský pravěk lidstva. Nejstarší tradice světa, to je být správným klukem.

Vidíte, sotvaže jsem se pokusil o zbožštění sněhu, už mi bohové projevili souhlas: neboť – vločka po vločce – zatímco jsem psal, nasypali sněhu na město. Pravda, zatím je to jen lehká a studená poslamka²; první vrabec na protější střeše proskáče sněhový povlak až na prejzy; těžko by bylo z toho uválet pořádnou sněhovou modlu a ještě tíž letět na kouzelném vehiklu po kostrbatém svahu Říční ulice. Ale aspoň tolik znamená ta tenká běloučká pokrývka, že i v této špatné, rozleptané a přímo pochmurné době je ještě trochu místa pro pohanské síly života: pro pohádkové elementy, telurické tradice, kouzla a divy; že zbývá ještě – nic už; neboť nežli jsem dopsal tento odstaveček, sníl sešel, a je zas černo a mokro, kam se podívám.

Není tedy pochyby: dřív bývalo víc sněhu, a i ten sníh byl lepší, solidnější, podstatnější, a ne taková kašička jako ten nynější. Zcela správně: *Ou sont les neiges d'antan?*³

Lidové noviny 2. 2. 1923

² Poslamka – prostěradlo, povlak na slamník. *Pozn. red.*

³ Kde ty loňské sněhy jsou? *Pozn. red.*

Praha ve sněhu

Nechci se míchat do živnosti panu Šimonovi, panu Stretti-Zamponimu a jiným grafikům, kteří se živí černobílým uměním, suchou jehlou, akvatintou, sněhem, prejzy, Karlovým mostem a jinými zimními rekvizitami. Chci jen udělat ze sněhu jediný sloupek; neboť, bohužel, už se nehodí, abych postavil ze sněhu celého sněhuláka, jako jsem stavíval. Rovněž hrady ze sněhu byly velmi krásné; to se polévají hradby vodou a přes noc se to nechá zmrznout; ráno pak se nadělají sněhové koule a strhne se válka s dobýváním a náramným křikem a se vším všudy. Zvláště hrdinně jsme bojovali s kluky Sychrováky, z důvodů teritoriálních, právních a sociálních. Dnes však už nemohu vyzvat ani svého největšího odpůrce, mám-li nějakého, aby si svou při se mnou vyřídil junáckým kulováním. A tedy dělám ze sněhu jen svůj sloupek.

* * *

Když se nasype sníh, je z Prahy najednou malé a staroucké město; přes noc jsme o nějakých padesát nebo sto let vzadu, je to tu náraz dočista maloměstské a staroměstské, takové babičkovsky barokní, rozkročené, naivní a starožitné; člověk si zčistajasna vzpomene na babičku se sedmi spodničkami, na jablka pečená v troubě, na vůni hořícího dříví, na staré pokoje a květované záclonky. Lidé na ulici mají radost, ukrajují své šlépěje ve sněhu, jako by vánočky ukusovali, jen to chřupe, a mávají rukama jako před sto lety. A ticho je, panečku, takové byďžovské nebo dobrušské ticho; Vltava ani nedutá, tramvaj cinká jako Jezule, a člověk by se ani trochu nedivil, kdyby automobily začaly zvonit zvonečky, jako když saně jedou. Starý svět! Najednou je tu svět starých věcí a starých rozměrů. Kouzlo maloměsta. Pohoda starožití.

A proto, rozumíte, je pravý sníh jen u nás na Malé Straně. Proto tu vydrží déle než jinde; a když už je tam na druhé straně rozfoukán (protože tam je ledajaký, takový sypký a nanicovatý), u nás, naděl Pánbu,

leží dál v plástech a duchnách, kde to jen jde. Neboť tady má domovské právo. U nás a na Hradčanech.

* * *

Ale to by žádný grafik netrefil: jak pěkná je vločka sněhu v dívčích vlasech nebo jakou stopu nechává kos a vrabec na zasněžené střeše. To vám vypadá jako básnička napsaná čínským nebo klínovým písmem. Je to jen jediná řádka, ale je to celá básnička. Chtěl bych ji umět přeložit.

* * *

Když pak ke všemu svítí měsíc, tu nelze ani říci, co se stane: Praha klečí a dělá se maličká, ani nedýchá; sních skleněně zvoní pod nohou, střechy se tlačí k zemi, všechno mrazivě trne, a je tak světlo, tak divné světlo, že se hrozíš temnoty svého nitra.

* * *

A ty, červený ohýnku v kamnech, jsi podtrhl svým brunátným doprovodem modř zimního soumraku. A k tomu ten dvojzpěv ticha a řevění!

* * *

V létě vidíme stromy, oblaka, vodu a všechno možné; ale v zimě, když napadne sněhu, vidíme, čeho jsme si v létě málem nevšimli, totiž střechy. Teprve zasněžená střecha je opravdická, rozšafná a nade vše viditelná. Teprve ona se stává naplno lidským krovem. A teprve v zimě vidíme, že naše bydlení je bydlení pod střechami. Celé naše město je městem střech. Stavíme si krovy nad hlavou.

Bud' pochválen sních, že nám zjevuje důstojnost našich střech.

Lidové noviny 28. 12. 1923

O výzkumu zimy

A naschvál nebudu tentokrát psát o zimě a jejích náležitostech nic poetického, nýbrž půjdu na ni čistě vědecky; neboť my kluci jsme měli svého času k úkazům zimy vztah náruživě vědecký a odborný; snažili jsme se vyzkoumat, z čeho zima pozůstává a co všechno se s ní dá dělat. Dnešní mladá generace nemá už tolik ze zimy, leda nějaké ty lyže a hokej; její zájem o zimu je spíš sportovní než výzkumný. Ještě Papanin⁴ a jeho soudruzi na kře ledové pokračují dál v praktickém průzkumu zimy, jež zahájil ve svých letech každý správný kluk. Tedy z odborné stránky lze podnikat se zimou veliké množství experimentů, z nichž uvádím aspoň některé:

Lze do dlaně chytat padající vločky a podívat se, jak vypadají; ale to se ještě nepodařilo zachytit ani na nejzkřehlejší dětské pracičce.

Lze zjišťovat, jak chutná sníh; to zkoušejí také štěňata, zpravidla se stejným výsledkem (kašel a bolení břicha).

Lze zkoumat, jakou chuť má mráz; já jsem to jednou zkusil na mosazné klice domova a utrhl jsem si špičku jazyka, když mi k té klice přimrzl.

Dále je možno vydýchávat kolečka nebo otiskovat nos na zamrzlých oknech; item psát prstem na oknech a osvědčovat tím svůj výtvarný nebo literární talent.

Je možno cucat rampouchy za tím účelem, aby se zjistila jejich chuť a výživná hodnota; dále srážet střechýle hrudami nebo kamením, aby se zkusila jejich křehkost a jejich skleněný hlas; konečně zkoumat jejich tání, hlavně tím, že se kus rampouchu strčí tajně tatínkovi do kapsy.

⁴ Ivan Dmitrijevič Papanin (1894–1986) – sovětský polární badatel řec. původu. *Pozn. red.*

Na klouzačkách neboli čundračkách lze s úspěchem zkoumat zákony klouzavého pohybu (stoje, na bobku, na jedné noze nebo dokonce s piruetou).

Na ledě bývalo zkoušeno bruslení na přivázaném polénku, na jedné brusli nebo zcela výjimečně na dvou bruslích.

Na sáňkách se může zkoušet jízda vsedě, jízda na břiše nebo (obvykle se špatným výsledkem) jízda vsedě pozpátku.

Hrudování nebo koulování je různé podle povahy sněhu; při vodnatém sněhu se musí koule v dlaních hodně zmáčknout, čímž nabývá malého kalibru, ale značné průbojnosti; při normálním tvárném sněhu lze s prospěchem užívat koulí největší ráže; kdežto při suchém a prachovém sněhu je záhodno útočit rozprášenými sněhovými oblaky.

Strásání sněhu nebo jíní z větví stromů poskytuje cenné zkušenosti o tom, jak rychle sníh proniká límcem za košili a kam až se dostane.

Sněhuláci jsou důležitým a u většiny lidí jediným pokusem ve figurálním sochařství, kdežto otiskování panáků v čerstvě napadlém sněhu prozrazuje spíš zájem o svou vlastní podobu a velikost.

Šlápěje ve sněhu umožňují vtisknout světu iniciálku svého jména; totéž lze zkoušet i kropením, o němž se nebudeme šířiti.

Dělání lavin lze zkoumat zejména na střeších stodol, když se nahoru hodí sněhová koule.

Nebudiž zapomenuto ani na kopání kousku ledu před sebou, když se vozí led do hospod; ale do této poutavé činnosti vidíme někdy ponořeny i docela vážné a dospělé lidi, když se z úřadu vracejí domů a myslí si, že se na ně nikdo nedívá.

Jak vidět, kam se hrabou zimní sporty na bohatost toho, co zima poskytuje vědecktivému a technickému mozku normálního kluka!

Lidové noviny 9. 1. 1938

Jinovatka

Pravda, říká se čarovné jaro, a nedá se proti tomu nic namítat, pokud tím chceme pochválit takové dubnové jitro nebo májový večer, kdy kvete šerfík a pustoryl. Ale bereme-li pojem čarování poněkud svědomitěji, tu, jak je doloženo ve všech odborných pramenech, jako jsou pohádky, záleží právě čarování v tom, že někdo za tím účelem, aby přivodil změnu v dohledném okolí, zamává čarovným proutkem nebo zamumlá čarodějné heslo; a v tu ránu je tu zářivý zámek nebo nepřekročitelné jezero nebo jiný nápadný úkaz, po kterém tu dříve nebylo ani potuchy. Právě čarování není nikdy pomalá a trpělivá páračka; pracuje naopak s náhlým a překvapujícím efektem. Udělat pomalu, trpělivě, s vynaložením mnoha času a práce něco, co tu ještě nebylo, tomu se říká tvoření; ale právě a poctivě čarování jen luskne jazykem nebo mávne nějakým proutkem, a je to.

Není pochyby, že v tomto přesném smyslu slova jaro nečaruje; pravda, nikdy nejsme při tom, když se rozevře první kvítek forzýtie nebo se rozbalí první pupen březový, ale květ i list si dává celkem hodně na čas a musíme s ním mít andělskou trpělivost. Trávník se nezazelelá přes noc a bříza se nerozjiskří od večera do rána světlounkým lupením; dá to přemnoho práce, než se její jemné proutí stane ševelící korunou. Všechno má své dlouhé dny a týdny, kdy se tiše připravuje a neznatelně bobtná a nabíhá barvami; a teprve po dlouhém váhání a kutění se z toho znenáhla udělá čarovné jaro.

To zima pracuje jinak; a dělá to podle všech klasických předpisů o čarování. Člověk se ráno probudí a jde se podívat z okna; a najednou to, co včera bylo černou a tvrdou zemí, je ohromně bílé a kypré sněhem; jedním rázem se přemění z gruntu celý svět, má jinou modelaci, jiné ticho a jinou strukturu, – kdyby mne někdo ve vánočním spánku přenesl třeba na Velikonoční ostrovy, nebyla by to taková nesmírná změna, jako když napadne čerstvý sníh.

Nebo přes noc přituhne, a tam, kde byl člověk po léta zvyklý vidět střechu sousedovu, ježí se stříbrné kapradí, jiskrné jehličí a bílý mech a vějířovité chaluhy ledových květů na okenní tabuli. Říkám, ať to někdo přes noc udělá, abyste se probudili ve skleníku tak zajímavé vegetace! Když čarovat, tedy pořádně; a vymyslet přitom zbrusu nový svět.

Nebo je to jen jinovatka; napadla v třesnuté noci měsíční, a teď celý svět trne ve strašlivé a křehké kráse bělostného jíní. Co včera byl černý a uzlovitý strom, je nyní obrovský trs mramorově jiskřícího korálu; co bylo včera pusté a strašidelné houští, je ze stříbra tepaná mříž, pavučiny na staré besídce se obrátily ve stříbrné krajkoví, suché listy na zemi jsou krumplovány stříbrem a namrzlé hvězdice trávy se třpytí jako utkané ze skla. Každá jehlice na smrku nebo jedli je obrýsována třpytivým proužkem; černé listy břečťanu vroubí stříbrný filigrán, suchý stvol řebříčku je celý naježen přejemnou kraječkou jinovatky, – a co vám o tom budu říkat, vždyť to znáte sami; vy také jste zkusili olíznout bělostnou větvíčku a sáhnout prstem na ty překrásně stavěné trsíky jinovatky. Vy také jste viděli ve vánočním jitru kvést sady jinovatkou tak bláznivě a bohatě, že to nedovede žádný máj se všemi svými třešňovými květy a vonnými střemchami; a vy jste také byli svědky, jak do toho zasvítilo slunce, jak to v korunách stromů slabounce zaševalilo, a bylo po celé bělostné parádě; co dělat, co dělat, je to právě jen čarování, které netrvá. Pravda, tvořit je páračka, a nikdy se toho tolik nena-dělá jako mávnutím čarovného proutku; ale je to, abychom tak řekli, přece jenom solidnější a trvalejší práce.

Lidové noviny 1. 1. 1937

Ledové květy

Říká se tomu „květy“, a ve starších líčeních přírody jsme bývali ujišťováni, že nám „umělec Mráz vykouzluje na oknech bujně a čarovné květy“. Dobrá, díval jsem se na ně pozorně; shledal jsem, že umělec mráz má zpravidla fantazii poněkud klempířskou a že se zvláštní zálibou vykouzluje na našich oknech cosi podobného ostnatým drátům. Pokud se týče živlu vegetativního, omezuje se na útvary příbuzné bodlákům, cesmínám, trní a pichlavým větvičkám; nebo je to jakési bodlinaté kapradí, ostnaté listy, lupení vroubené strašně zahrocenými trny, zoubkovaný mech, tenká jehličí, žahadlové bodce, zkrátka vždycky něco velmi britkého, pichlavého a hodně vzdáleného květům. Okno porostlé ledovými květy se nikterak nepodobá besídce zarostlé květy; spíše se podobá záseku, strašnému ostnatému pletivu, jímž jsme obehnání jako v obléhané tvrzi. Okno je díra ve zdi; když přijde mráz, zatarasí se tato díra fantastickou barikádou z ledových kopí, dýk a jehel. Není to kvetoucí a bujný libosad, nýbrž kvetoucí a bujná blokáda s hrozně jiskřícími meči a bajonety.

* * *

Ale když napadne čerstvý sníh, stane se něco zázračného: ulice najednou vypadají širší, než bývaly, a domy jsou dál od sebe než jindy, a co se zdálo ve světě stěsnané a úzké, rozestoupí se od sebe do šíra tím bílým a neporušeným porostem. Všechny rozlohy jsou daleko volnější; svět má najednou větší světlost, tak jako mluvíme o světlosti rour. Kdybych to chtěl pěkně vyličit, musel bych to vypsát v řádcích,

široce od sebe rozestouplých, nechávaje mezi nimi pěkný bílý

papír; ale vy, kdo toto čtete, byste se museli očima brouzdat

v uličce, kterou jsem vám nechal mezi řádky, jako když

s rozkoší klusáte po čerstvě napadaném sněhu;

* * *

To není náhoda, že na teploměrech pořád užíváme obou stupnic: Réaumurovy i Celsiovy. Chce-li člověk protestovat, že má v pokoji špatně zatopeno a sakra chladno, prohlásí (podle Réaumura), že tam má „jenom dvanáct stupňů“; kdyby řekl, že tam má (podle Celsia) patnáct stupňů, oslabil by tím důraz svého protestu. Chce-li však konstatovat, že má v pokoji bláznivě přetopeno, řekne ovšem, že tam je dvacet stupňů (Celsiových), a nikoliv patnáct (Réaumurových). Chce-li dokázat, že je strašný mráz, měří jej ovšem Celsiovými stupni; chce-li naopak dokázat, že se oteplilo, udá teplotu podle Réaumura. Proto je docela v pořádku, že se (s humánním ohledem k lidské potřebě vždycky drobet přehánět) vyrábějí teploměry se dvěma různými stupnicemi.

Avšak když je na zemi sníh, mohl by se mráz měřit ještě jinak, a sice akusticky. Je-li jen drobet pod nulou, chřupe sníh pod nohama pěkně a hluboce; je-li pět pod nulou, začne vrzat dosti vysokým hlasem; je-li deset, skřípe a zvoní tónem vysokým a čistým; ale je-li už patnáct pod nulou (ovšem podle Celsia), piští a kvičí zvukem tak strašně vysokým, jako když se hraje na kobyliku housliček. Mohlo by se říkat: „Dnes je tam mráz na šestkrát čárkované C.“ Tuze velký mráz je vůbec pisklavý a pronikavý, jako když sklouzne nůž po talíři.

Nejhezčí na sněhu je však prostě to, že vrací lidské zemi panenství. Nejoběhanější a nejprotivnější cesta má ve sněhu okamžiky, kdy na ni ještě nevzkročila lidská noha a kdy první chodec na ni vstupuje trochu váhavě a zbožně jako plavec na panenskou a novou pevninu.

Možná že sníh je bílý z nějakých fyzikálních nebo chemických důvodů; ale raději bych věřil, že je bílý proto, aby naše severní noci nebyly tak strašně černé. Možná že je bílý jen proto, aby byl zmrzlým světlem nejdelších nocí.

Lidové noviny 13. 12. 1925

Rampouchy

Tedy jednoho rána jsem se nejdříve podíval do novin, co je nového (a špatného) ve světě, a potom oknem na nebe, abych viděl, co je nového pod sluncem; a při tomto druhém pohledu jsem s úžasem zjistil, že nad oknem mého podkroví visí dvanáct střechýlů ve vyrovnané řadě. Ten největší a nejkrásnější byl na loket dlouhý a silný jako ruka; ty ostatní byly pořád kratší a slabší, snad aby bylo zřejmo, že ani mezi rampouchy není žádné rovnosti. Nemíním tvrdit, že mých dvanáct rampouchů je nějaký neobyčejný a vzácný úkaz; divné na nich bylo vlastně jen to, že jsem zčistajasna pocítil nad nimi ukrutnou radost. A když jsem se divil, proč se tak potěšeně šklebím a mnu si libostí ruce, tak jsem na to přišel: že jako mnoho jiných věcí (jako například sněh, housenky, škeble, králíci a kuličky) jsou i rampouchy nerozlučně spjaty se vzpomínkami na dětství.

Namouvěru, jenom klouček dovede náležitě ocenit předmět tak zajímavý, jako je střechýl; neboť jakmile potká svůj první životní rampouch, objeví s radostným překvapením,

1. že se dá střechýl ulomit, přičemž vydává docela příjemný skleněný zvuk;

2. že se dá cucat; je to sice hrozně studené a křehnou přitom mokré dětské pracky, ale jakožto sezonní novinka je to vzácný požitek;

3. že se lze do rampouchů na okapu výtečně strefovat sněhovými hroudami, zvláště nejsou-li nablízku žádná okna. Srazit takový důkladný rampouch, který se potom se suchým třeskem roztříští na zemi v křišťálové zlomky, to je nesporně jeden z největších požitků a nejnádhernejších úspěchů života; a kdo nikdy v životě nezasáhl svůj rampouch, neví, co je mládí, zima a krása světa, a hlavně neví, co je správný střechýl.

Ano, to je to: rampouch má příliš mnoho co dělat s dětstvím; to víš, človče, proto se i teď na něj díváš s okouzlením a usmíváš se nadšeně a máš dojem, že celý ten den je o něco pěknější a veselejší, když je orá-

mován dvanácti ledovými krápníky. A vidíš, mohl bys natáhnout ruku a zkusit, jak se to s příjemným skleněným zvukem ulomí, ale neuděláš to; zdá se ti, že by toho střechýle bylo škoda. Mohl bys kousek ulomit a zacucat si na něm; ale i tento zájem je tě nějak nesmírně vzdálen. Copak už ochabla tvá dětská zvědavost zkusit, k čemu se hodí rampouch a co se vůbec dá dělat s kteroukoli věcí na světě, která tě potká? – Ba ne, snad ani neochabla; ale já se teď dívám na něco, čeho jsem si tehdy nevšímal; například na to, jak střechýle rostou. To se skládá prsten za prstenem; klade se vrstva na vrstvičku, až je z toho takový dlouhatý krápník. To jen tak vypadá, jako by rampouch tekł ze střechy; ve skutečnosti je dílem trpělivého sčítání. Když se člověk pořádně podívá, vidí ty vodorovné články, a vidí i víc, například odkud foukal vítr, když rampouch rostl; neboť to se na opačné straně udělá na střechýlu boulička, jak se tam odvívá mrznoucí krůpěj vody; celý rampouch je těmi římsičkami pravidelně článkován jako stonek přesličky. A než jsem to vše vypořozoval, narostl můj největší střechýl o celý další článek; i mohu nyní říci, že jsem viděl rampouchy růst.

A snad je to stejně s veškerým poznáváním lidským; snad na všech věcech nejdřív člověka zajímalo, dají-li se ulomit nebo cucat nebo použít k čemukoliv jinému; teprve o sta neb tisíce let později ho začalo zajímat, jak ty věci vznikají a jaký zákon se v nich naplňuje. Možná že je lidstvo velmi mladé, pokud zkouší, k čemu se dá věcí nebo hmot užívat, – třeba k jídlu nebo k válčení; až víc dospěje, bude se pomaleji a pozorněji dívat, jak vlastně věci vypadají, jak vznikají a jaké morfologické nebo genetické zákony je ovládají. Až v příliš mnoha věcech jsme dosud asi ve stadiu cucání nebo zvědavého rozbíjení.

Lidové noviny 31. 1. 1937

Motýl v zimě

Nalezl jsem tě, zelená housenko, v červenci na větévce; krmil jsem tě trnkovými listy, spásala jsi je vážně a horlivě, jako by to byla uložená práce, a se žravostí nesmírnou; konečně byla jsi tlustá a krásná na pohled a žlutá jako broskev. Tehdy jsi se pověsila vláknem na větévku a soustředila ses do sebe; zamyšlená do tuposti, nehybná, ke všemu netečná, měla jsi před sebou jediný úkol. A jednou ráno bylo vše hotovo: na větvičce visela hranatá kukla, podobná rytířskému brnění.

To vše si připomínám, protože jsem docela zapomněl na zelenou kuklu ve vatě uloženou od léta, až teprve včera večer to začalo v křavice šustit. Vylíhl jsi se, krásný otakárku, pobíhal jsi neklidně a trásl sličnými křídly. Ach, snad bys nechtěl vzlétnouti uprostřed české zimy? Chvěješ se vzrušením, rozpínáš křehká křídla, rozbíháš se, prudce, nedočkavě stříhneš křídly, a padáš. Jsi ty to slaboch! Kdybych já měl křídla... Začínáš znovu; vířivě tetelíš perutkami, abys do nich chytil vzduch, rozběhl jsi se po kraji stolu a celý se nadzvedáš na svých kavaleristických nožkách; nuže, oblétni aspoň to elektrické slunce, malinký Ikare! Jako suchý list, jako zahozená papěrka, jako lupínek v bezvětří spadl motýl na zem.

Na prstě sedí mně motýl nově zrozený. Rozpíná tykadla, cvičí je v citlivé hře, seká nožkami, učí se všemu; jeho žlutá a černá křídla víří chvějivě, neúnavně, nadšeně v entuziastickém okamžiku před vzletem. Už už se tělíčko nadnáší, nohy se stěží drží prstu, nyní se jen pustit a – poletíme? Celá křehká stavba motýlího těla se třese nadšením. Trhnutí křídel, a žlutý lupínek bezvládně letí na zem.

Včera se mi zrodil motýlek a nenaučil se mi létat. Odřený, se svrasklými křídly sedí tváří k oknu. To světlé čtyřhranné je snad slunce. To velké, teplé v koutě je snad také slunce. Otakárek neví nic, než že by chtěl létat. Dvacetkrát jsem jej našel na zemi. Jeho křídla už se tak nechvějí horečkou letu. Je to agonie entuziasmu. Jen chvílemi se rozběhne a spadne překotem na zem. Ach, překrátký okamžik letu! Nyní je smut-

no vidět zmoudření motýla. Sedí, chvílemi netrpělivě vykročí a stříhne křídly, ale zdá se rozhodnut. „Není to pravé počasí. Musím počkat. Lítat se může, jen když je krásně. Když svítí motýlům slunce. Čekám na slunce.“ Zítra ráno se položí na bok a bude po něm.

Skutečně, motýlku, není to pravé počasí, ani pro nás ne, víš, pro lidi, kteří jsme ještě jenom veliké a žravé housenky. Snad jsme se zmátli v datu jako ty, že jsme jednoho dne, na prahu české zimy, v tisících a tisících začali najednou vířit křídly svého entuziasmu. Máme totiž taková jakási křídla v sobě – ty, který se latinsky jmenuješ Psýché, tomu rozumíš. Pociťli jsme v sobě křídla a chtěli jsme vzlétnout letem svobody. I my jsme se chvěli nadšením. A spadli jsme tolikrát, že tvé nožičky nestačí, abych ti to na nich vypočítal. Nebylo to pravé počasí, a lítat se může, jen když je krásně.

Ještě okamžik, motýlku, než se položíš na bok. Není to pravé počasí, a lítat není sice těžko, naopak, lítat je to jediné přirozené, ale dělat přemety není lítat; a nemá-li tahle věta souvislý smysl, je to proto, že jsme padli trochu na hlavu. Máme čekat na lepší počasí? Máme se všeho zříci... jako ty? Mnoho housenek se k tomu rozhodlo, ale myslím, že nemají pravdu. Ty jsi sám a nemáš druha ani samičky; ale nás, velikých housenek, je, motýlku, nesmírně mnoho, tak mnoho, že bychom mohli něco pořídit. Nemůžeme ještě lítat, ale můžeme začít dělat lepší počasí. Každá housenka může upříst aspoň jeden sluneční paprsek, a ach, jaké bychom pak měli veliké slunce! A co by pak bylo snazší než rozestřít křídla – –

Zimní motýl se položil na bok.

Národní listy 15. 2. 1919

Návrat k přírodě

Aby nebylo mejlky a aby si nikdo nemyslel, že jsem nepřející, přeju vám všem, kdo se v těchto zimních dnech proháníte na horách, čtyřicet centimetrů sněhu sypkého, dobrého, báječné sešupy z kopečka a vůbec všechno, co patří k věci. Staniž se.

Ale když vidím to stěhování národů před svátky a nedělemi, ty zástupy mládenců a panen s lyžemi na ramenou, ten hromadný a horečný útěk do bílé veleby hor, říkám si především, že ne všichni tito poutníci a poutnice se ubírají za sportovním požitkem telemarků, kristiánek a jak se ty fortele jmenují, nýbrž že se vyválejí a vymáznou a urtí a nadřou se jako psi, neboť ne každému z nás je dána ta jistá milost, které je třeba ke všemu. Dále jsem si jist, že ne všechny tyto pocestné vede do mlhavých dálek náruživá potřeba oddat se bílé velebě hor a uctívat jejich božskou čistotu; neboť kdyby v tomto světě bylo takové mocné davové hnutí po kráse, velebě a čistotě, muselo by to být drobet víc vidět na našich městech, ba i na našich zvycích a rádech. Bručiví a zatvrzelí lidé by řekli, že toto zimní tažení do hor není to ani to, nýbrž taková móda. Pokud mne se týče, myslím, že je to něco slepějšího než móda. Že je to něco jako pud. Že je to atavismus. Že je to návrat k přírodě.

Naturam expellas furca, tamen usque recurret⁵. Vyžeň přírodu dveřmi, a polezeš za ní oknem. Vypud' ji z města, a pojeděš za ní na hory. Muselo k tomu dojít. Protože se v našich ulicích sních stal dopravní překážkou, musíme hledat okolnosti, ve kterých sních zůstal prostě sněhem, dokonce sněhem co nejsněhovatějším. Protože čím dál tím méně žijeme v divokých hvozdech, putujeme, abychom tábořili v lesích. Honíme slunce a vodu, protože už nejsme sedláci ani rybáři. Dokonce jsme slunce a vodu jaksi objevili s nenasytnou a nebývalou náruživostí. Dlouhým seděním jsme objevili své vlastní nohy a počali jsme jich fana-

⁵ Přirozenost vyžeň třeba vidlemi, přece vždy zase se vrátí (citát z Horatievých *Listů*).
Pozn. red.

tický užívat říkajíce tomu sport. Takový objev je především zhodnocení. Zhodnotili jsme sníh a vodu, slunce a vzduch a pohyb; učinili jsme svět krásnějším a drahocennějším. Ovládnutí přírodních sil je veliký zisk; ale stejně veliký zisk je zhodnocení přírodních sil. Kluk, který sáňkuje a staví sněhuláky a cucá rampouchy, má ke kosmickému úkazu zimy daleko hlubší vztah než úřad pro odklizení sněhu. Neříkám, že tento úřad není užitečný a nutný; ale jsem rád, že to celkem vyhrává ten kluk se sáňkami.

Ještě nejsme se všemi objevy hotovi. Snad ještě objevíme a zhodnotíme Měsíc a hvězdy; snad přijdeme na chuť dešti, stavějíce stružky nebo co, a vynalezneme něco dobrého ve větru tak jako děti s drakem. A ještě zbývají květiny a zvířata. A pak snad přijde čas, kdy objevíme i ulice a města jako kus vesmíru a lidi jako starý a dobrý kousek přírody a začneme je pěstovat s hromadnou chutí a vášnivým nadšením. Staniž se.

Lidové noviny 1. 1. 1931

Zpověď

Tedy ve své skutečné a pravé podstatě se měla věc tak: bál jsem se o svou vegetaci. Měl jsem starost o japonské sasanky a chryzantémy, o růže a o čerstvě vysazenou *Abies concolor* a o janovce a nový flox, jakož i o všechno další, co roste a kvete v té části vesmíru, kterou nazývám svým vlastnictvím. Ona taková suchá zima bez sněhového krytu, zima s holomrazy, černá zima, jalová zima, nestojí za nic; ona si půda neodpočine a nezahřeje se pod sněhem a nenapojí se vláhou; obnažené klíčky rostlin vymrznou a kořínky se potrhají a pupence se spálí a vůbec nadělá se v přírodě hrozná paseka. Tedy tak je to, a proto každý zahradník praví, že by se mělo nachumelit, a má starosti od listopadu až do března a chodí klepat na barometr, aby přivolal hojné srážky. A když je zima pustá a holá, černá, vyschlá na kost, nanicovatá a sirá, tu člověk zahradník –

To je právě to: tu člověk zahradník se neobráť vyčítavě k nebi a neřekne: Panebože, kdyby aspoň na mou zahrádku napadl sníh! Aspoň na mé sasanky a růže, a když už na ně, tak taky na puky tulipánů, vždyť je to hned vedle, a na ostatní záhonky konečně taky! Pravím, neučiní tak, aby vyřídil s povětrností svůj osobní účet, nýbrž chodí mezi jiné lidi a štve je proti vládnoucímu počasí, říká:

„Bodejt' by nebyla chřipka! Vždycky je chřipka, když je suchá zima. Pane, to byste koukal, kdyby napadl sníh, bylo by hned po chřipce; víte, to ty bacily zapadnou sněhem a pojdou, a když se chumelí, vyčistí se vzduch, a máte po nemocech. To je to, mělo by se zachumelit.“

„Nezaměstnanost! Bodejt' by nebyla nezaměstnanost! Kdyby napadlo sněhu, musely by se čistit ulice, a bylo by hned práce habaděj. Ale když je taková mizerná zima –“

„A jak k tomu přijdou ty děti? Ani si letos nezasáňkují, ani sněhuláka nepostaví – copak je tohle nějaká hygiena? Ale kdyby napadlo sněhu, to by ty děti jinak vypadaly, jako řípa, jako řimbouch, jako jablíčko.“

„Vůbec, za mého dětství to bylo jinačí: každý rok sněhu po kolena, rampouchy až po zem – kdepak, to byly krásné zimy! To všechno jen jiskřilo samou čistotou a krásou. Pak nemají být lidé smutní a dožraní, když jsou takové černé, mlhavé, špinavé zimy! Jak říkám, je to samá lumpárna –“

„Pořád se říká: věk sportu. Ale aby se nachumelilo, to ne. Aby si tuhle lidé mohli ve Strašnicích pod krematoriem zalyžovat, kdepak! Každý nemůže jet s prkýnky do Švejců nebo do Jilemnice. Kdyby bylo po mém, tak by napadlo sněhu, aby lidé měli trochu toho sportu, a bylo by všechno v pořádku.“

Tak a podobně jsem horlil i já proti suché a černé zimě: snad proto, že bych se nedovolal soucitu lidí pro své anemónky, anebo proto, že už to je v povaze člověka, přiodít své osobní zájmy a potřeby zájmem veřejným, – zkrátka:

Ruku na srdce (mám povznášející představu, že v tuto chvíli klade padesát tisíc čtenářů ruku na srdce): není-li pak to stejné u přemnoha veřejných, obecných a všelidských otázek? Nevezeme-li pod veřejnou a demokratickou deklarací milované zbožíčko svého zájmu, soukromé bolesti nebo osobního snu? Nejsou-li naše obecné ideály a protesty a programy jenom maskou, kterou sami před sebou skrýváme touhu po nějakém privátním a sobeckém uspokojení?

Snad tedy ano. Budiž tomu tak. A hle, sněh napadl, a já se zpovídám ze svého sobectví; odvrhuji své pokrytectví a odhaluji svou pravou tvář. A zatímco se přiznávám ke svému egoismu, piští a kvičí to venku dětmi na sáňkách, na ulicích řinčí lopaty nezaměstnaných, svět je krásnější a lidé mají veselejší koukej šlapající do sněhu. A tak ještě jednou (když už jsme v tom) ruku na srdce: není nakonec i mnoho našich egoismů – vlastně dobrých pro svět? To už není sněh, ale politika a jiné velké sobecké věci. Třeba je jen tak sobecky cítíme; ale snad v nich jde – skoro nevědomky – o to, aby svět byl krásnější a jeho tartas veselejší; a aby klíčky příštích věcí nezašly.

Lidové noviny 14. 2. 1931

Na sklonku zimy

Pravda, mezi všemi měsíci se únor netěší zvláštní popularitě; je na to příliš krátký a jaksi zmetkovitý; krčí se stísněn mezi takovými ramenáči, jako je leden a březen, a chtěl by něco odkoukat od toho i onoho, ale kam by se na ně hrabal! Nadělí nám třeba mrazu a metelice, ale už to nemá tu hroznou a velikou zimní majestátnost; jeho mrazy jsou jenom jízlivé, jeho sníh je ucouraný, jeho zmrazky jsou samý rozbitý střep; čím delší světlo se dělá, tím víc je vidět jeho svrasklou a rýmovitou, zlostnou a skvrnitou tvář. Nebo trochu poleví a dělá, jako by málem chystal jaro; zavane jižní nebo západní vítr, půda měkne a všude to zurčí stružkami a pramínky; do toho zasvítí slunce a země se povleče teplotou téměř pleťovou; člověk jistí nosem, je-li to už ten pravý jih-noucí vzduch, ale kdež! Do rána zase země ztuhne, až zvoní pod nohou, a živá vodička oslepne ledovým zákalem; to ještě není časné podjaří, ještě tomu chybí ta boží milost.

Jak říkám, není toho mnoho, co je dáno měsíci únoru; je to takový polovičatý měsíc, ani zima, ani jaro; jsou však úkazy, které jej vyznačují mezi všemi měsíci ročními. Předně v únoru se opět urodí soumrak. V zimě není vlastně soumraku; není váhavého přechodu mezi dnem a večerem, nýbrž přivalí se tma, a je to; a člověk rozsvítí a dělá dál svou práci. V únoru se však potichu přikrádá hodinka soumraku; snad že je víc denního záření, snad že jsou všechny věci nějak prosyceny světlem a vydávají je ze sebe, když přijde jejich chvíle: prostě udělá se tajemný a sladký okamžik, kdy se zdá, že věci se pokojně a důvěrně rýsují samy ze sebe, ze svého vlastního tichého světla; a tu člověk na chvilinku upustí od svého marného pachtění, složí ruce v klín a nechá sebe sama uplývat v otálejícím míjení dne; a pak s povzdechem rozsvítí lampu a řekne „Dobrá večer“.

Na tu druhou změnu musíte mít dobré oči: únor má své barvy. Ještě je tráva rzivá, ještě je půda mrazem vybledlá a nezbrunátněla vlhou kyprostí; ale na větvích a haluzkách holých stromů už váhá a prodlévá

o něco víc barevného nádechu. To ještě nejsou pupeny, které v březnu utkávají žlutavý, zelenkavý a zardělý opar v košatosti rašících korun a houštin; je to nesmírně diskrétní, stěží postižitelná barevná tucha na veškerém holém proutí. Prostě v únoru už začíná stoupat míza do větvíček; zelené lýko bobtná, scvrklá kůra se napíná, uhladí své zimní vrásky a leskne se dužnatým životem; i procitají hnědé, nachové, žlutavé odstíny na vyzáblém větvoví, vrbové proutí zlátne, březina nabývá jemné fialovosti, ovocné sady prokvétají temným nachem; co bylo v zimě černé jako lept, přehrává se nyní do barev sotva jen naznačených: ale už jsou tu, a než se nadějeme, vpadne do nich prška jiskřících pupenů, hedvábná světlost kočiček a svěží zeleň trávy. Já vím, ještě nejsme tak daleko; ale už se ve vesmíru děje něco nového, co náleží jen malému měsíci únoru: počaly se napjatě lesknout nahé větve pracující na nástupu jara.

Lidové noviny 28. 2. 1937

Zmařený úmysl

Každé zimy asi tak od začátku února, kdy se začínají dloužit dny, si pevně a svatosvatě umiňuji: Ne, rozhodně, letos to jen tak nenechám; a až to přijde, posvítím si na to jaksepatří, zblízka, pozorně a detektivně. Vyberu si určitý prut nebo větvičku, vyměřím si svůj kvadrátmetr půdy a dám pozor, jak se dělá jaro. Prostuduju si první nalitou a křehkou bouličku, ze které se teprve udělá pupen; budu pozorovat pupen, abych zjistil jeho malinký růst, jeho kožnatý nebo lepkavý povrch, jeho ponenáhlé bobtnání; musím být při tom, až se na konci (se slabounkým vzdechem) pootevře, až vysune bledý kraj prvního lístečku, až se rozloží v lupínky svrasklé jako novorozeně, až se ty složené vějířky lístků začnou rozvírat a roztahovat, až se z toho udělají listy; a hle, pak tu bude místo holých prutů zelený keř, a já budu vědět dopodrobna, jak se to stalo. Ano, to rozhodně udělám. A mimoto sedě na bobku budu se dívat na svůj metr půdy; najednou se před mýma očima posune malinký kamínek, porozhrne lehká prst', a já uvidím, jak se z hlíny vyplázne svěží jazejček první travky, takový krátký a veselý prstík, který se prohrábne nahoru a začne se natahovat; budu číhat na jeho bratříčky, budu je počítat, a nebude žádného, jemuž bych neasistoval při jeho pozoruhodném zrození. Snad dokonce, propána, se má hlína nadzvedne podivnou napuchlinkou; ta se pod mým dohledem provalí a vydere se slušný puk; snad z něho bude krokus, podběl nebo nějaká dosud nebývalá květinka, kterou objevím a pokřtím svým jménem. Snad se na můj prut snese párek ptáků a ukáže mi, jak se dělají vajíčka. Zkrátka, letos to rozhodně nenechám jen tak přejít, chytím jaro in flagranti, budu se mu dívat do rukou, přímo do prstů, abych viděl, jak to dělá a není-li v tom všem nějaký švindl, podfuk nebo pochybné hejble; budu je stopovat, kontrolovat, hlídat, revidovat, očumovat, zkoumat a špehovat a nic si letos nedám ujít.

Ano, s tím pevným a nepodplatným úmyslem prodělávám každou zimu. Pak přijdou dny, kdy začne jaksi svítit slunce; pak odejdou ledy

a přiletí rackové, a tu se rozhodnu, že zítra nebo pozítří počnu provádět svůj plán. A poslyšte, lidi, je to krásné, když se pak udělá modrá obloha a to všechno. Babičky na ulicích prodávají fialky a petrklíče, člověk dostává chuť vzít dynovačku a jít naflákat všelijakým ženským osobám; panebože, teď si jen odbudu tuhle prácičku a tamhleten melouch, jednu návštěvu, dvě povinnosti a nějaký ten dopis, a pak už budu sám s jarem a půjdu se podívat, jak to vlastně dělá. A víte co? Já pro dnešek neudělám ani žádnou z těch úloh a povinností; ať mně všechno vleze třeba na záda, ale já se dnes musím podívat, jestli už začne jaro.

A prokristapána, vždyť už je zase po všem! Keře jsou zelené, tamhle v mladé travičce už toho kvete, můžeme si pomalu sednout do stínu, utřít pot a koupit si kornout prvních třešní. Cože, třešně už nejsou? Dejte mi tedy podzimní švestky; konečně, i na podzim je krásně a možno ještě užívat... Ale kdež! Příteli, copak jsi to zaspal? Vždyť je prosinec, topíš si v pokoji, zdá se, že jsi zase o rok starší; musíš si to vynahradiť příštího roku, a až přijde začátek února, umíš si pevně, že tentokrát si nic nenecháš ujít. Ale měj pozor, aby tě jaro zase neobešlo nějakým podfukem, neošidilo a nepředběhlo. Měj dobrý, dobrý pozor propříště!

Lidové noviny 7. 5. 1922

O známkách jara

Jsou různá znamení na zemi i na nebi, která provázejí příchod jara, například kosové; jakmile kosové začnou křičet a pískat na flétnu, můžete vzít na to jed, že už je březen, a že to tedy začíná. Nebo řekněme čemeřice: zničehonic to na ni přijde a udělá se jí žlutavé nebo brunátné poupě; ale to už kvete Hamamelis žlutými hvězdičkami a cilická sněženka bimbá těžkým kalichem v drsném západním větru. V tu dobu se již přehánějí oblaka po nebi s náramnou čílostí, země se otevírá a Iris reticulata rozestírá svůj modrý gotický květ. To tedy jsou známky neklamně.

Jsou ovšem i jiné, stejně spolehlivé známky, například když domácí ženské začnou čistit okna. Přijde to na ně jako na tu čemeřici, nejspíš nějakým vnuknutím z vesmíru; v každém patře visí modrá sukně a růžová zástěra, mává utěrkou a zpívá; a strážník na ulici dělá, jako by to neviděl, protože ta Káča, to se ví, není přivázána; ale jak známo, zjara obvykle holky z oken nepadají.

Nejdůkladnější známkou jara jsou ovšem zedníci. Z každé novostavby, která přes zimu spala zabeďněná a pustá, se vynoří děda s fajfkou – nejspíš tam někde vyspával zimním spánkem; ale v březnu z něho procitá a vyjde mezi hromady cihel s dýmající fajfkou, což je znamení, že jaro je tady. V tu chvíli tu je hlouček strejců se zednickými lžicemi a jiným zvonivým nářadím, načež začnou bouchat prkna a klepat cihly, což s prvou písničkou kosovou dává stoprocentní zvukový film jara.

Nebo je kousek světového prostoru, který se do té chvíle jmenoval parcela, což je snad aramejský název pro „místo prokleté“ nebo něco podobně pustého a odsouzeného, aby neslo neřád a smetí. Ale i parcela se dočká svého jarního dne, kdy se do ní pustí parta chlapíků s krumpáči a prokopou ten pohaněný povrch. Hle, jak se země otevírá: pod kulturní vrstvou pozemkové špekulace, smetí a ornice se odhaluje mrtvý a následkem toho panenský slín, opuka nebo pískový nános, z něhož dýše chlad a sirá vlhkost. Za velikého hyje a práskání bičů se dávají na

pochod vozy vrchem naložené vykopávkou; a za týden počnou ze země pučet základy a červené zdivo novostavby.

To rušné a halasící zednické jaro, vonící vápnem a syrovým zdivem, maltou a trémovím, není o nic méně poetické než jaro, které se otvírá čerstvou a kyprou brázdou na poli; je dokonce veselejší a chlapáctější. Neberu nic kosům, skřivanům, drozdům a sýkorám; ale ta ryčná muzika práce, která se v těchto předjarních dnech vyhrne do ulic, ohrad a stavenišť se svými kladivy a pilami, prkny, cihlami a potahy, je stejně rozjařující jako píseň ptačí. Potoky jiskří a půda vydává svůj první květ; kos flautuje svou milostnou píseň a zedník volá na zedníka: „Franto, podávej cihly!“

Lidové noviny 21. 3. 1930

Podjaří

Tys přece jenom první, čeho jsme se dočkali po takové zimě; ty, sněženko, ty, raný šafráne, kvítku tavolína, kočičko jívý; dříve než se naleje první pupen a rozvine první list, je tu rozkvetlý květ; dříve než příroda počne dýchat, kvete; láska je první. Všechno ostatní přijde až později: dychtivost růstu, práce kořenů, tichý a houževnatý boj o život; ale tebe, první kvítku, nebere rostlina odnikud než ze sebe samé. Ještě je sivá země zavřena, ještě kořeny nesají půdu doposud spící; ten první květ vydá rostlina ze své vlastní podstaty. Protože nemá odkud brát, vkládá do jarního podniku své vlastní srdce. Tak je to dobře.

Pokud nás lidí se týče, nevěř, kvítku jarní, každému klepu; není to tak zlé. I my bychom chtěli mít ráj na zemi a boží mír a Vzkříšení a věčné jaro a jiné takové věci; ale zatím se hádáme o to, jak to zařídit a kde na to vzít a kdo to má dělat a kdesi cosi. Zdá se, že se dosud neotevřela půda, na které žijeme, aby zahrada ráje počala, jak říkají zahradníci, vegetovat; zkrátka ještě to nejde. Ale dáme-li dobrý pozor, najdeme tuhle a tamhle lidi, kteří do toho rajského podniku vloží své vlastní srdce a berou prostředky k tomu, aby náš svět byl lepší, ze svého vlastního nitra. Láska je první.

* * *

Ale já dosvědčím dotyčné první sněžence (nemá jiného křestního jména a provedla svůj kousek anonymně, pro čest a chválu svého rodu), že to byla velická odvaha, pustit se do řečeného jarního podniku. Musela se prokousat sněhem a ledem, hotový malinký ledoborec; pustila se do svého vlastního jara na vlastní pěst, přijímajíc riziko nočních mrazů a zámrzků. Co vás nemá, takový kvítek není idyla slunné pohody; to je statečný kousek, kuráž a dobrodružství. První post, stojící daleko před liniemi, mávající bílým praporkem. Pionýr a dobyvatel. První osadník v nehostinném kraji. První bílá plachetka na oceáně.

Je to kuráž a je to tichá samozřejmost. Tak je to dobře.

* * *

Tedy pokud se týče toho rašení, už se to opravdu začíná: tuhle se vysunuje z půdy zavalitý pucek, puk tlustý a zavřený, tamhle se řázně rozvírá mladý lupínek tak krásně zelený, že nikdy jindy nic tak zeleného není; ale to není všechno. Když se na to podíváte blíž, vidíte, že se ten mladinký život prodírá z práchně a tlení loňského podzimu; že až po krk vězí v hromadném pohřebišti loňské vegetace. Teprve zjara se pochovává loňský list; teprve v době rašení se obrací v prach a popel. Když se na to pořádně podíváme, není jarní půda poseta květem; daleko víc je poseta mrtvým listím a tlením a rozpadem toho, co bylo vloni. Teď teprve se pohřbívá minulý rok; teprve teď se vrací mrtvý život do země, ze které vzešel. Není vzkříšení mrtvých; je vzkříšení mezi mrtvými.

Počkej, svěží lístku mezi hniјícím chřástem, tohle tím chceš říci: věčná současnost života a smrti.

Lidové noviny 31. 3. 1929

Březen

Marno už chtít tomu nevěřit a ze strachu před novým zklamáním se tvářit naschvál nedůvěřivě: už to na nás jde. Nejdřív začaly místo sněhu padat saze, krásné černé městské saze, kterými ošklivý bílý sníh tak hezky zčernal; a na ošklivém hladkém ledu se udělaly pěkné špinavé loužičky a mokřiny; a vzduchem projela nějaká taková slibná vlhlost a vlhkost, a z pórů země vystoupilo bláto a mokro, mlha a kalužky a všeliká jarní mazlavina, i není pochyby: už na nás jde jaro. Přistihl jsem zavalité pupence ještě pod sněhem; teď se to v nich tiše hýbe, a za týden prasknou a vysune se z nich ochmýřený a jako štěně pitomoučký cípek lístku. Vrabci na střeše bujností zrovna řičí; vem to nešť, že dejme tomu mží nebo že jim za drápky zalézá jízlivá sychravina; na vrabčích hodinách už jaro uhodilo, i natřásají se, hulákají, vrtí sebou, pohazují ocásky a frrr, už si to ženou někam do zahrad. A když je noc, ozve se z dvorků chraptivé, lkavé, altové toužení koček. Už je tu první jaro, černé a divoké jaro kočičí; a to ostatní přijde po pořádku.

* * *

Bez fanglí a slavobran zavítali do Prahy četní rackové, když už předem vyslali deputaci svých zástupců. Nyní dorazili v plném počtu, jak se zdá, zdraví a veselí. Neuvítal je pan starosta Baxa a neodevzdal jim na památku publikace o Praze, ač jsou to cizinci; neoslovil je ani pan magistrátní rada Čenkov, neprovádí je nikdo po památkostech Prahy, nebyli pozváni na Hrad ani na slavnostní představení Libuše, nepřijal je pan Štrimpl v zastoupení ministra Beneše, zkrátka nestalo se nic, co by těmto milým cizincům obvyklým způsobem zpříjemnilo pobyt v Praze; snad právě proto se tak dobře baví. Provádějí zejména regaty na Vltavě, okružní lety kolem Střeláku, rybolov, plavání (prsa ve volném stylu) a jiné sporty; časem se spokojeně zachechtají v březnovém slunci, a na noc jdou... Ano, kam vlastně chodí rackové spat? Kdo viděl spícího racka? U moře prý hnízdí ve skalách; kdepak přenocují v Praze? To nevědí

ani nejlepší znalci nočního života pražského, ani strážníci, nikdo. Je to jedno z nescíslných a nevystihlých tajemství, jež nás obklopují.

* * *

Protože všude, kamkoliv se na ulici podívám, se na mne špulí a kulatí nějaké to vejce, protože je doba pomlázky a malovaných vajíček, poněvadž vejce jím vůbec nerad a konečně poněvadž se to mohlo skutečně stát, povím vám tuto historku o vejci: Žila kdysi – skoro před čtyřmi sty lety – ve Španělsku slípka, obyčejná slepice, která hrabe na dvorku a kouká jedním okem na každé zrnko a snáší vejce a přitom kdáká. Jednou tedy snesla vejce a nekdákala; seděla na něm mlčky a vypadala tak jaksi – nu, zkrátka tak slavnostně a tajemně, že se celý slepičí dvůr divil. „Prosím tě,“ povídala jí druhá slepice, „ty stará kvočno, co se ti stalo? Vždyť se tváříš jako abatyše či co. Je ti snad špatně?“ Tu pohlédla na ni šťastná slepice pyšným a mateřsky blaženým pohledem. „Právě teď,“ prohlásila hrdě, „právě teď jsem snesla Kolumbovo vejce.“

Lidové noviny 4. 3. 1924

Cesta domů

Tímto nadpisem nemíním žádnou symbolickou cestu domů ani poutníkův návrat z dalekých končin do vlasti; myslím na docela obyčejnou, každodenní cestu domů; na cestu, kterou bychom málem mohli ujít se zavřenýma očima: jednoduše tadyhle rovnou za nosem a podle rohu a přes ulici a pak vlevo a pak vpravo, a je to. Myslím na cestu, kterou opravdu konáme s očima své pozornosti zavřenýma; kterou probíháme ze zvyku, nepozorně, mechanicky, krok za krokem vstupující do svých vlastních šlépějí. Nikdo neobjevuje svět, když se každodenní cestou vrací domů. Také ho na té cestě nenapadají žádné zvláštní myšlenky. I jeho myšlení jako by se vracelo do svých vlastních včerejších a každodenních šlépějí.

Ale jednou za čas se člověk na této své cestě setkává s kosmickou událostí, která ho rázem uvrhne do nebývalé dráhy. Strhne se lijavec, a chodec místo svých vlastních šlépějí najde potok, jež mu jest přeska-kovati; jeho cesta domů jaksi omládne a stane se rozjařujícím dobro-družstvím. Nebo se rozpoutá vichřice, a tu se chodec protlačuje jejím zuřivým odporem, tak říkajíc krok za krokem získáváje půdy, jako by dobýval svého vlastního domova. Nebo se udělá náledí (čímž jsem se konečně dostal úspěšně k svému předmětu). Ano, jednou za čas (se zvláštní zálibou v noci, kdy se to nedá napravit) naprší náledí, jak se říká, jako sklo; ale po skle to zdaleka tak neklouže, předně proto, že sklo není tak záludně nerovné, a pak také proto, že tolik skla se nedá nadělat – to dá rozum. A když se takové ošemetné náledí položí mezi chodce a jeho domov, tu (po řadě neúspěšných pokusů o důstojnou chůzi, o klouzačku do kopce, o lehké vznášení nebo nějaké pevnější zakořenění) si uvědomí člověk, který se snaží kráčet domů, několik víceméně nezvyklých stanovisk:

1. že mezi ním a jeho domovem (i když je to jen tady za roh a přes ulici) leží cosi jako hory a moře, pouště a propasti, tisíce rá nebezpečí, překážky a místa zakletá, a že ta obyčejná cesta domů je aspoň jednou

za čas čímsi jako výpravou končinami, jimiž dosud neprošla noha lidská;

2. že jeho domov je něco jako hrad na skleněné hoře, což mu dodává nejenom jisté nedostupnosti, ale také obzvláštní a přímo magické krásy;

3. že něco je na starých pořekadlech, jako například, že není radno se octnout na šikmé ploše nebo že je nedobře ztrácet pevnou půdu pod nohama; že všude dobře, doma nejlíp a že neříkej hop, dokud nepřeskočíš;

4. že ujít i tak malý kousek cesty znamená jít krok za krokem, a že i malý krůček vpřed je poměrně značný životní úspěch;

5. a že tvůj domov je opravdu přístav, ve kterém loď bouří zmítaná spouští kotvy a řekne „aách, to jsem ráda“, a že bezpečí je asi tak nejpodobnější tomu, čemu se říká štěstí – mimo jiné i proto, že člověk o něm obvykle neví.

To vše si uvědomiv vyzírá pak člověk domovu navracený s obnoveným požitkem na ty, kdo se venku dosud pokoušejí dostat se domů. Haha, lidi, vždyť vypadáte jako osel na ledě! Není-li to k popukání, jak se ti motáci tam dole komicky šourají?

Lidové noviny 10. 1. 1931

Březnová přehlídka

Ještě pořád to víc čicháš nosem a slyšíš ušima, než vidíš na vlastní oči; je toho plný vzduch, vane to z měkké půdy, zurčí to stružkami, hučí to valným potokem, flétnově to hvízdá kosím popěvkem; co na tom, že tráva na louce je ještě plavá a ryšavá jako zajíc! Pravda, podívá-li se člověk důkladněji, najde už ledacos; pod loňskými stébly, pod suchým listím se už tuhle a tamhle prodírá něco zelenkavého; bude to plazivá mochnička, bude to prudce zelený vlašovičník, bůhví co to bude bujného a řičícího samou zelení; ale teď abys to hledal jako vši mezi roz-cuchanými rusými pesíky loňského roku.

Ale co by; nám teď nezáleží na té boží pleveli, nechat' si naroste po svém, až přijde její čas; my tady máme vážnější kandidaturu na jaro, řekli byste tomu proutky nebo košťátka; ale my víme, že to budou šeříky a černý bez, dříný a dřišťály, meruzalky, hlohy, kaliny, zimolez i ptačí zob; neboť právě přichází čas, kdy se zeptá jaro, co jsi sázel na podzim. Tohle všechno jsem sázel, pane, a krom toho ještě vrby a skalníky, pustoryl, trojpek, tavolník, javor a čilimník, škumpu i jeřáb, hlošinu, střemchu i květnou třešeň; a měl bych vlastně mít bílý plášť jako doktor v nemocnici, který jde od lůžka k lůžku a přesvědčuje se očima i hmatem, jak to stojí s jeho případy. Pozdrav bůh, není to zlé; pacient ještě spí, ale lýko je zelené a plné mízy; pravda, tahle větévka je špatná, ještě bude jedna operace, milý keříčku, ale pak už přijdeme k sobě a začneme rašit jako diví. A co se tebe týče, nevím, nevím; přesadili jsme tě bez vlasečných kořínků, byl jsi víc mrtev nežli živ; bohužel nemůžeme čarovat, ale ještě pořád se dá doufat, že si „příroda pomůže“, jak říkávají doktoři; lze se sklonit nad případem a opatrně rýpnout nehtem do kůry – nu, nevím. A tady – tohle nám udělali zajíci; ohryzali v zimě kůru žanovce až na živé dřevo; jak se z tohohle dostaneme, to sám bůh ví; i nezbyvá než pokrčit rameny a odkázat celou záležitost výše zmíněné přírodě.

To by tedy byli marodi; ale zato ostatní případy, požehnej bůh! Už to žije, říkám vám, už se to činí, podívejte se jen na ty pupeny. – Ano, podívejte se na ty pupeny; některé vypadají jako uzlíčky a jiné trčí na konci větévek jako palice nebo tvrdé hroty oštěpů; ale většinou připomínají nějaký hmyz přisátý na větévku s křídly složenými; sedí na ní hlavou dolů, přikrčený a nehnutý, a saje, saje, až se zalyká. Tuhle na kalině to vypadá jako šedá ochmýřená muška s tenkým zadečkem, tady na dřišťálu jako nacucané červené klíště, tady na dřínu jen taková plochá štěnička, ani ji vidět není, jak se tlačí k proutku; ale všecko to zrovna bobtná, jak to dychtivě a bezoddyšně saje. Ještě maličko, a přičaplá muška potrhne složenými křídly, nehnutá mšice opatrně rozsune své letky; rozloží se křídélka ještě svrasklá a pokrčená a rozepnou se ve slunci, aby se vznášela na haluzce od jara do podzimu. My lidé těm křídům říkáme listy, ale je to něco jako rozepnuté krovky pupenů, když dostanou křídla.

Křídélka listů, letící pel a bzučení všeho hmyzu: říkám vám, vznášet se je jedna z nejsilnějších fixních idejí života; a jaro se doopravdy začíná teprve máváním všech křídel na světě.

Lidové noviny 21. 3. 1937

O velkonočním čarování

To tedy je pravda: Velkonoce bývaly stejně bohatě vyšívány lidovými zvyky a pověrami jako Vánoce; bývaly to svátky stejně čaromocné a pohanské jako zimní slunovrat. Ale je tu jeden veliký rozdíl: tajemství Vánoc je do velké míry věštecké, kdežto tajemství Velkonoc je spíš jenom čarodějné. Na Velkonoce se nelije olovo, nerozkrajují se jablka, neotvírají se ořechy, nerozsvěcují se svíčky a nezírá se do hlubiny vodní, aby se zjevila budoucnost. O vVelkonocích neštěká pes, aby dal znamení, z které strany přijde ženich. Tato všechna proroctví náleží Vánocům. O Velkonocích se čaruje, abychom byli zdraví, aby byla dobrá úroda a kdesi cosi. O Velkonocích se neklade tajemné náhodě otázka, co bude, nýbrž hledí se na tu budoucnost vykonávat čarovný vliv. Umyj se, děvce, v potoce za úsvitu, a budeš po celý rok zdravo. Udělej to a to, splň ten nebo onen magický předpis, a všechno bude v pořádku; tvá budoucnost je v tvých rukou. Není o Vánocích v tvé moci, co se ti uleje z olova; nemáš vlivu na to, jsou-li v rozpůleném jablku seřaděna jádra v kříž nebo ve hvězdu; nemůžeš způsobit, aby tvá svíčka nezhasla první ze všech. Ale na Velkonoce jsi už tak trochu pánem svého osudu: učiníš-li to a to, budeš živ a zdrav jako ryba. Tak běž a udělej to.

V tom to asi je: že o Vánocích vládne noc a o Velkonocích už Boží činný den. Na Vánoce příroda spí, nedá se nic dělat; člověk spjatý s přírodou čeká s rukama v klíně, až přejde zima. Nemůže ničím zasáhnout do běhu věcí; jde jen o to, přežít nějak tu zimu. A tu na člověka, jenž sní a čeká, přichází nálada věštění. Nedá-li se nic dělat, chce se mu aspoň předvídat. Člověk s pluhem v ruce se už tak bezmocně neptá, jaká bude úroda, protože do jisté míry ji sám už dělá; ještě mohou přijít kroupy nebo sucho, ale člověk aspoň udělá své, aby mu na jeho poli urostlo. Čaruje, aby mu zlé moci nepoškodily jeho dílo a jeho zdraví; proto světí hromničky proti bouři a kočičky proti zlé nemoci. Nevěští, ale napomáhá dobrému osudu. Za zimního slunovratu sedí v polotmě a touží po věštbách a znameních: zjev se mi, co se mnou a s námi bude,

neboť není nijak v mé moci, abych to přivodil sám. Za jarního rovnodenní má už co dělat; chválabohu, už je zase tak trochu strůjcem a dělníkem svého osudu. A kolem něho se všechno hýbe, příroda se dává na svůj veliký postup; to už není to zimní utkvění a ustrnutí. A proto i to jarní čarování je docela jiné než zimní: už ne ta metafyzická bezmoc a bezradnost, která se jenom ptá osudu, co s námi bude, ale aspoň nějaké konání, aspoň trochu úsilí mít činný vliv na své štěstí.

A já myslím, že my všichni už můžeme mít dost toho zimního věštění. Celá Evropa se na to dala; pořád jen ta úzkostná otázka, co bude a jak to dopadne. Snad už by bylo načase dát se všude do jarního čarování a dělat něco, aby to s námi dobře dopadlo. Když uděláme to a to, když splníme ty a ony náležitosti, budeme živi a zdraví. A v tomhle čarování může pomáhat každý; kdo něco dělá, nemá už kdy ptát se bezradně osudu, co nás čeká. Jenom si nemyslete, že nemůžeme mít třeba jen maličký vliv na to, co bude; i ten nejmenší vliv je lepší než pouhé věštění. To je celé tajemství jarního čarování: že je aspoň v naší moci, co se bude dít.

Lidové noviny 21. 4. 1935

Vzkříšení

Když jsem byl malý kluk hrající ve fazule a utírající nos rukávem, prožíval jsem každoročně jednu chvíli slavnostního vzrušení, a to bylo Vzkříšení. U nás býval totiž děkan, dej mu Bůh věčnou slávu, a ten byl nadpozemsky tlustý, tak jaksi duchovně, důstojně, přímo vznešeně tlustý; jeho tloušťka neměla nic sprostého jako u lidí světských, bylo na ní vidět spíš zvláštní milost Boží, zkrátka byla to taková bezhříšná děkanská tloušťka. A když se o Vzkříšení za vlahého jarního šera rozzářilo naše náměstí řadami svíc v oknech a z kostela se vyřinul proud bílých ministrantů s hořícími svícemi, a za nimi velký bílý pan katecheta, a pak sám pan děkan s blýskající monstrancí, ve zlatém ornátě pod hedvábnými nebesy, a nebesa nese pan Kuťák a pan Blahouš a ještě dva radní páni, a všichni jsou docela černí a všem se blýskají pleše, a pan Těmín s místní kapelou troubí slavné, přeslavné intrády, a čtyři ministranti zvoní na zvonečky, a dva kluci dýmají kadidelnicemi, a Nyklíček kostelník rozhoupal velký zvon, bim bam, bim bam, a ejhle, aleluja! hosana, hurá! teď pluje pan děkan jako nádherný, zářivý a kadidlem vonící oblak, – tu to je, Bože, tak krásné, tak nesmírně krásné, že já, kluk špatný a bezbožný, se vrhám na hříšná kolena a nespouštím očí z těch pomalu plujících světél, svíc, fakulí, praporů a korouhví, pochodní a monstrancí a nebes a celé té nádhery, a mé nitro se zalévá závistivou, bídnou hořkostí: proč můj tatínek, můj velký, silný a důstojný táta, také nenese nebesa nad panem děkanem, nebo aspoň nějakou korouhev nebo tu nejmenší fakuli; a to byla každoroční bolest bezbožného kluka.

Od té doby jsem neviděl Vzkříšení, protože si nechci zkazit onen veliký a slavný dojem; ale pokaždé o Bílé sobotě na mne přijde taková jakási katolická nostalgie. A teď mi řekněte, že je to estétství! Nu ovšem, já byl tehdy, ve svých osmi letech, náramný estét; stejný estét, jako jsou domorodci z Konga nebo Nové Kaledonie, kteří se také tak nesmírně podivují svým vlastním procesím a tančícím kouzelníkům

a pochodním a jiné takové nádheře; stejný estét jako pražská nebo madridská nebo nevímkterá ulice okukující slavné funusy, parády a průvody a oslavy. Tohle estétství je staré jako svět a rafinované jako indián; dnes se mu jaksi nedaří, ale – –

„Včera o dvanácté hodině polední přivítal primátor dr. Baxa jménem širší správní komise Velké Prahy a obyvatelstva hlavního města Jaro v Kinského zahradě. Provázen zástupci radničních klubů, přednosty městských úřadů, dále zástupci cechů, hasičstva, městského zřízenectva, uniformovaných sborů atd. atd., navštívil První Kvetoucí Krokus a v delší řeči jej ujistil radostnými city, s nimiž hlavní město vítá návrat Jara do svých staroslavných zdí. Načež zahrála hudba Stráže bezpečnosti a zapěl Hlahol dojemný chorál ‚Jaro nám nastává, Pepinko‘. V téže chvíli se rozlaholily všechny pražské zvony, na Mariánské baště vypáleno devět ran z děla a nad Vltavou zakroužila eskadra letadel. Nesčetné zástupy obecnstva putují k Prvnímu Krokusu, u něhož konají čestnou stráž sokolové, Stráž bezpečnosti, měšťanské sbory a DTJ...“

„Pan prezident uvítal Jaro na intimní oslavě v zámecké zahradě. Jménem diplomatického sboru tlumočil doyen nunci⁶ Micara vřelé city radosti, s nimiž vlády a jejich zástupci vítají příchod Jara vůbec, a zejména na území státu tak kvetoucího a moudře spravovaného, jako je stát československý...“

„K příchodu Jara pořádají všechny politické strany meetingy a tábory lidu, načež odeberou se v průvodech na společnou veselici ve Stromovce...“

„Československé vojsko uvítalo Jaro ústy generálního inspektora na slavnostní přehlídce pořádané na cvičišti u Invalidovny. Slunce od časného rána rozlévalo své blaživé paprsky...“

Nač ještě lhát? Demokracie je pěkná, bon; ale neumí udělat ani jednu slavnost. Pan starosta Baxa přivítal sice účastníky veletrhu, ale Prv-

⁶ Doyen – franc. výraz, z lat. *decanus* (děkan, nejstarší), hlava a mluvčí diplomatického sboru, který zastupuje vůči hostující zemi; zpravidla je jím nunci⁶ (diplomatický zástupce Vatikánu na úrovni velvyslance). *Pozn. red.*

ní Krokus nevítal a vítat nebude, ačkoliv první krokus je něco lepšího a požehnanějšího než celé veletrhy. Ani pan starosta nevykoná slavnostní Přechod přes Zamrzlou Vltavu; ani za zvuků monstřkapely neoslaví nádherný a rozjařující Odchod Ledu. Ještě z vadnoucí ruky církve přijímáme Vánoce a Velkonoce a Dušičky; ještě staré katolictví udržuje posvátné dělení roku, ale my bezbožní jsme nenašli nic, zhola nic, místo toho. Nevím ani, co soudobé demokracii schází víc: zda trocha poezie, nebo trocha veselé mysli.

Lidové noviny 1. 4. 1923

Jarní bouře

Jarní bouře je dvojí: po první ta, která se odehrává v přírodě s burácením, přívaly vody, kroupami, duhou a ostatními příslušnými úkazy až po vítězný ptačí zpěv na konci. Po druhé pak je taková jarní bouře, která se počala podebírat už v zimě, kdy přednostové domácnosti se odhodlali brát na vědomí, že se bude muset malovat a tuhle něco probourat a tamhle něco spravit, dát do pořádku kamna, něco přihoblovat, přitlouci, zapucovat (po zednicku), utěsnit, nalakovat, potáhnout a podobně. Je totiž překvapující řada živností, které čekají na to, aby vám vnikly do kvartýru se štafleми, štětkami, šroubováky, kladívky, rajblíky, štoudvemi a spoustou jiného nářadí, pomocí něhož vám z vašeho příbytku udělají kůlničku na dříví. Velká a přímo živelná je ničivá moc lidského důmyslu.

Pokud vídám, rozpoutává se tato pracovní bouře v lidských přístřeších obvykle zjara. Nemám ponětí, co dělají příslušné živnosti v zimě; snad se oddávají slavným vzpomínkám na své vítězné vpády a pleny z minulého roku. Zpravidla se to začíná dost nevinně: přijde k vám jeden člověk si to okouknout a řekne vám, že se do toho dáme z neděle nebo po prvním. Nuže, ani z neděle, ani po prvním se nestane nic; po dvou nebo po třech dnech začnete bručet, že už by ten zatrápený člověk mohl přijít a dát se do toho. Tím jste velmi obratně uvedeni ve stav nedočkavosti; čekáte na invazi nepřátelských sil jako na smilování boží. Když jste takto zpracováni naměkko, zazvoní to u vás v sedm hodin ráno a nějaký čahoun u dveří prohlásí, že jako jde do práce. A začne vám pomoci kladiv, štemlíků a jiných nástrojů něco bourat.

Na ten okamžik čekaly všechny ostatní živnosti; i vrhnou se k vám natěrači, truhláři, sklenáři, malíři, čalouníci a instalatéři a počnou se přít o to, kdo komu překáží. Nepleťte se jim do toho, narazte si klobouk a nechte je, ať si to nějak vyřídí mezi sebou; jste od té chvíle ve svém vlastním bytě tvor zbytečný, ba překážející, kterému nelze ani vynadat. Ostatně vyjmenování odborníci se nakonec shodnou v tom, že každý

počne demolovat něco jiného; nutno uznat, že jim to jde úžasně od ruky. Za půl dne je váš byt, tak říkajíc, srovnán se zemí; a když padne poledne, usednou vítězové spokojeně mezi trosky, jedí tlačenku a vypravují si něco o Unhošti nebo o Stránčících. Přes své zděšení nad udělanou pasekou jste trochu rozjařeni, že to jde tak rychle. „Tak zejtra,“ pravíte povzbudivě odpočívajícím mužům, „zejtra to už budete dávat do pořádku, že?“

Ale napodiv: nazítří místo hromadné invaze se dostaví jenom jeden muž a piplá se s něčím uprostřed rozvalin. Den nato je neděle nebo svátek a vy jste ponecháni, abyste dumali v klidu nad rumišťem, jež bylo kdysi vaším příbytkem. Potom se dostaví podivný a vleklý stav, kdy se „to dělá“, ale není to jaksi vidět; jenom přibývá šutru, prachu, hoblin, otlučené omítky, skrojků od chleba a jiného chaosu, ze kterého se pořád a pořád nerýsuje nová skutečnost. Následující stadium je němé zoufalství; přicházíte k náhledu, že věci tohoto světa se už nikdy nedostanou do pořádku, že situace je prostě beznadějná a že se nedočkáte lepších dnů.

A jednoho dne se udělá kolem vás ticho, pryč jsou štafle a kbelíky a kladiva, a vy skoro plaše procházíte svým znovuzrozeným příbytkem, jako hospodář po bouři obchází svá pole, aby zjišťoval škody po rozpoutaných živlech. No, říká si hospodář, něco si člověk musí nechat líbit; tady mně to něco polámalo, tady zase potlouklo... A nakonec si řeknete s nezničitelným optimismem lidského rodu: Inu, mohlo to být ještě horší.

Lidové noviny 10. 5. 1931

Čím voní dům

Nemyslím na vůně posvícenské, na páru prádelen ani na pach dětských plínek. Žiju v mladé končině, která roste za zvonění kladívek, řinčení traverz a úderů tesařských seker; a kdybyste mi zavázali oči a vedli mne městem, poznal bych po dechu: tohle je stará ulice, toto jsou nové domy zčásti ještě neobydlené, toto je novostavba dosud neomítnutá, kdežto tady se teprve kopou základy. Nežli dům načichne člověkem, vydává vůně hmot, ze kterých vznikl, a trvá to desítky let, než se ty pachy sesednou a zvětrají v suchý, prašný, zvětšely zápach bouračky.

Nejdřív to začpí jalovou zemí; z hloubi vykopaných základů vane chladný, sirý, téměř hrobový dech spodních hornin. Ale to už jsou kolem nastaveny hromady cihel, a dobře vypálené cihly mají vůni poněkud chlebovou, dýchá z nich suchý oheň, práší se z nich teplým, moučným prachem. Pak zadýmá hašené vápno, které štípe v očích a stahuje v hrdle, a je z toho vlhký, studený, syrový zápach malty, jež čpí drsně a svěřavě. Dech novostaveb je chladný a sychravý jako dech jeskyní, a bude třeba táborových ohňů a věcných lamp, aby se z nich staly příbytky.

Potom se navezou prkna a nastaví lešení, aby mohli zedníci nahoru a aby to zase vonělo jinak; neboť vůně dřeva je dobrá a důvěrná, dřevo voní domovem a zralostí, a jeho smolný, slunný výdech obestírá vápenné čpění omítek a blátivý zápach betonu. Nebudiž zapomenuto na nakyslý pach železa, traverz a rour a drátů, provázený olejnatým puchem laku; ani na uzeně páchnoucí kouř rozžhaveného uhlí, jímž se vysušuje zdivo. Teď už je řada na tesařích a truhlářích; roubí se krovy, kladou se podlahy, vsazují se okna a dveře; dřevo převládá a jeho pryskyřičný balzámový dech vane z lomozné novostavby. Do toho vůně terpentýnu, vůně fermeží a olejů, čpění klihových nátěrů a barev. A nakonec ještě vydrhnutý dům zadýchá vlhce a je cítit mýdlem jako v neděli umytý kluk; otevřenými okny dýše chlad, prázdnota a podivná dutost nového stavení.

A ne tak hned ztratí nový dům svůj vlastní dech; tak jako nové šaty je cítit textilem a nové boty koželužnou, voní dům ještě dlouho stave-
ništěm. Pane, to potvrzuje, než se v něm budou lidé cítit doma; teď ještě je
dům obklopuje jako nějaké provizorium, nenarostl na ně jako ulita na
hlemýždě, tady je přečnává a tu je škrť jako nové šaty. Musí do sebe
nabrat něco málo zániku, aby se lidem přizpůsobil; mohlo by se říci, že
několik let zraje. Stane se doopravdy a naplno domovem teprve tehdy,
když přestane být novým domovem; pak už není jen dílem stavitele, ale
i lidí, kteří v něm žijí. Od sklepů a prádelny až po čadící komíny je cítit
člověčinou a teplem; a až jednou přijdou lidé s krumpáči, zavoní napo-
sled trochu jako mlýnice, moukou, zralostí a zvláštní suchostí, jež při-
pomíná vůni slámy a trouchnivějícího dřeva.

Lidové noviny 8. 10. 1933

Za městem

Říkám to z vlastní zkušenosti: že město je sídlo špatné, nezdravé a člověku vůbec škodlivé. Nemyslím přitom na prach, kouř, špatný vzduch a jiná hrozná nebezpečí zdravotní i morální, jež číhají na obyvatele ulic. Myslím tu na nezdravou a přímo strašnou okolnost, že obyvatel ulic obyčejně vůbec nevidí měsíc a hvězdy. Skutečný vnitroměstský a uliční praobyvatel pro samé lampy nevidí Velký vůz ani Polárku; a pro samé baráky ani neví, svítí-li úplněk nebo je-li novoluní; a i kdyby to věděl, je mu to, jak sám praví, pět nebo fuk.

Co se hvězd dotýče, je jejich astrální a planetární vliv na osud člověka brán silně v pochybnost; a pokud se týče vlivu měsíce, uznávají učené lidé toliko jeho význam na příliv a odliv, na mořského červa mblalolo, na vzrůst některých květin a bakterií a snad ještě na náměsíčníky, poety, milence a kočky. Ale o tyto vlivy mi nejde; jde mi o fakt, že zvedne-li obyvatel ulice oči od země, nevidí jiskřit hvězdy na nebi a nespátří tvář měsíce. Vyjde-li na práh svého domu, nepotká jako nejbližšího souseda Venuši nebo Jupitera. Není mu souzeno, aby řídil své kroky podle měsíce. Neví ani, je-li noc černá nebo bílá. Žije v bezhvězdné sluji jako macarát jeskynní, ale neuvědomuje si to. Macarát jeskynní si to také asi neuvědomuje.

Obyvatel ulic žije ve městě a někdy dokonce ve velmi velikém městě; ale nežije ve vesmíru, protože nežije pod hvězdami. Bydlí mezi milionem lidí, ale nikoliv mezi milionem hvězd. Jeho svět se končí za Vysočany nebo Bubenčí, místo aby se končil za Arkturem nebo za Mléčnou drahou; je to vskutku velmi maličký svět, neboť se neotvírá rovnou do nekonečna. Nezáleží tak na tom, studovat dráhy hvězd nebo rozeznat Altair od Albirea; důležitější je moci se kdykoliv přesvědčit, že jsou nad námi hvězdy a že existuje kosmos. Člověk z ulic musí jet aspoň do Zbraslavi, aby spatřil vesmír; ale člověk z periferie je rovnou ve vesmíru, jakmile se postaví na práh svého domu a zamíří nosem k nebi. Kdyby se lidé večer setkávali pod hvězdami místo pod lampou, mám za to,

že by nemohli dobře mluvit o politice nebo o zatracených poměrech; pod hvězdami se lépe mluví o lásce, o zítřejším dnu a o jiných tichých a vážných věcech. Člověk se pod hvězdami může zbláznit nebo zamilovat, ale nemůže se rozčilovat. Skutečně existují tajemné astrální vlivy; hvězdy mají mocný vliv na člověka, který se na ně dívá; ale nemají jaksi vlivu na člověka, který pozoruje světelnou reklamu Lyonského závodu nebo čte v kavárně divadelní referáty. Člověk pod hvězdami je účasten na veliké slávě světa; je korunován hvězdami.

Ještě hlubší pak je působení měsíční. Nemyslím jenom na nadpřirozenou krásu měsíčních nocí, ani na osmanský půlměsíc, ani na stříbrné zámky na měsíci; mám na mysli měsíční oběhy a čtvrti. Člověk, který žije v ulicích, se řídí podle kalendáře; ví, že je prvního nebo patnáctého nebo sedmadvacátého, čímž je vyčerpáno vše, co mu připomíná koloběh času. Jeho čas není slavně a světle napsán v měsíčních čtvrtích. Jeho život není rozdělen na nebeské oběhy a neskládá se ze světlých a tmavých dob. Když bere na prvního svou gáži, není to tak věčný návrat času, jako když je zase úplněk. Doba, jež uplyne mezi dvěma úplňky, je hlubší a vážnější než doba, která uplyne mezi prvním a posledním. Čas městského člověka je pouhé datum; je to jen číslo, a nikoliv nebeský úkaz; neplyne z věčnosti, jež je časem vesmíru. Člověk, jenž vidí tvář měsíce, nežije už jen podle tikajících hodin na stěně, nýbrž podle mlčelivých hodin planetárních; následkem toho měří život, abych tak řekl, na velmi dlouhé lokte.

Když jsem se posledně stěhoval, mínil jsem, že se stěhuji až na sám divoký a opuštěný kraj města; shledal jsem však, že jsem se odstěhoval mnohem dál: až k měsíci a do sousedství hvězd.

Lidové noviny 2. 3. 1926

Halas na okraji města

Pravda, ono se to bez konce mění: někdy se to leskne v dešti a jindy to zrovna řičí sluncem; někdy je na tom jinovatka, podruhé mlha a jindy sněh, a někdy jsou nad tím tak divná a krásná oblaka, že je to až neuvěřitelné; ale celkem jsou to stále tytéž střechy a komíny (někdy s komínkem) a táž okna, tytéž služky (občas se měnící) vyprašující z oken utěrky, táž zápraží a táž děcka sousedů – zkrátka, jak už vyhlídka z oken bývá. Však u vás to je také tak.

A vedle této každodenní vyhlídky je také vyhlídka, řekl bych, sluchová. Denně se vám hrnou do oken tytéž zvuky; ani je už málem nevnímáte, protože je znáte, ba něco by vám chybělo a počali byste usilovně naslouchat, kdyby jednoho dne ve svou dobu nepřišly. Proto jsou neděle a svátky jaksi tísnivé, protože o nich ta denní zvuková kulisa je jiná, ztlumená a jakoby prořídlá; zkrátka svět není v ty dny tak plný a tak skutečný. Jakkp bych vás neznal, zvuky městského okraje! Znáám vás tak, že už o vás ani nevím. Bouchejte si, tesaři roubící krov nového bloku domů, mně to nevadí; rachotíte, vozy s uhlím, ryčte a řvete, těžké motory drandící do kopečka, a ty, letadlo, rozsypávej shůry své burácení – mne to nehne. Jaký nový a nebývalý zvuk by musel přijít, aby mne vyvábil k oknu? Ano, takhle křídlovka a basa venkovské muziky: to bych vyskočil a šel se podívat na strejce dujícího do horny. Nebo zvonce krav, zvonky jalůvek a cinkavé zvonečky telátek, ty pěkné, křaplavé, horlivé tercie a kvinty horských pastvin. Nebo písnička sedmihláska. To bych tedy vyskočil od své práce a vrhnul se do okna vyhlížet, kde – kde –

Vtom zaduněla rána. Je deset hodin dvacet. Nu, co záleží na nějaké ráně? To asi cvičí vojáci dole na cvičišti; snad je to raketa nebo rozbuška či jak se tomu říká; avšak až vojáci docvičí, potáhnou domů a budou zpívat: „... však ty budeš, moje milá, však ty budeš litovat.“ – Nebo ne, to spíš bouchly trámy a prkna na té novostavbě; snad už bourají lešení či co. Nějaká rána: už dávno zapadla do toho denního, milého lomozu na

okraji města. Hu, hu, to je mocné supění posunující lokomotivy; slyš kovový třesk nárazníků. A tohle nákladák přehazuje rychlost, aby s řevem vyjel kopeček. Hyjé, hyjé, mohou se ukřičet vozkové – holomci, proč tolik nakládáte? A tohle znám, to pištění: to jdou děti ze školy. Štěkot psiska. Řinčení parního válce. Zvonivé úhozy skládaných cihel. Člověk nemusí ani zvednout hlavu od své práce: je mu v tom povyku jako v prostoru – tím líp, že je tak rozlehlý a tak živý.

V deset hodin dvacet roztrhl výbuch plynu činžák o několik bloků dál. Byla to důkladná šupa, ale nežlis ji mohl ocenit, zapadla do té živé, bušící, lomozící polyfonie na okraji města, jako by do ní patřila, jako by v nějakých velikých partesech bylo už předem napsáno: Bum. Jeden úder bubnu, aby tvrdil muziku.

Lidové noviny 8. 11. 1931

Neděle

Nevím, je-li to úkaz atmosférický nebo akustický nebo jaký jiný; ale už to tak je, že (ačkoliv jakživ nevím, který je den a kolikátého je, a zjišťuji to denně podle hlavičky novin) v neděli ráno, sotva se probudím, cítím jakýsi zvláštní tlak, omrzelost života, nechut' vstávat, celkovou chabost vůle a naprostý nedostatek entuziasmu pro jakýkoliv úkol nebo druh práce; také by se tomu mohlo říkat nuda, chandra, spleen čili votrava. Obyčejně se trápím zkoumáním této náhlé deprese tak dlouho, až si nakonec řeknu: Aha, ona je asi neděle. A vskutku je neděle.

Tedy, jak říkám, nevím, odkud to na mne přichází; snad je to nějaký zvláštní atmosférický tlak nebo magnetická porucha či co; možná že ve vesmíru něco v neděli a ve svátek nepracuje, čímž je jaksi porušen všední řád přírody. Mělo by se vědecky zjistit, zda v neděli a ve svátek rostou stromy a tráva; zatím je empirickým faktem aspoň to, že v červených kalendářových dnech buď víc prší, nebo je víc horko než jindy, duševní činnost je stísněna, psi obzvláště smrdí a děti zlobí; rovněž bývá větrno, mnoho lidí se utopí a je nadpočet automobilových neštěstí, herci hůř hrají, vlaky a tramvaje špatně jezdí, dostavují se poruchy v trávení a pivo i písemnictví je horší než kdykoliv jindy. Je tedy možno, že neděle a svátky spočívají na zvláštních a periodických kosmických poruchách a že se v neděli ráno prostě probouzím s fyzickou předtuchou, že něco není v pořádku. Odtud ta tajemná tíseň.

Nebo je to úkaz akustický; člověk se probudí a neslyší ten vzdálený a široký šum lidské práce; následkem toho mu něco chybí. Je to tak skličující, jako když se zastaví mlýn. Tento výklad je jednoduchý a následkem toho není správný; neboť probouzím se s katastrofální předtuchou neděle i v docela cizích městech, ba i v horských samotách; a kdyby mne bouře vyvrhla na pustý ostrov bez Pátka, jistě bych se probudil jednoho rána s děsným pocitem, že něco není v pořádku a že se mně do ničeho nechce. Aha, řekl bych si konečně, ona je asi neděle. A vskutku by byla.

Mám za to, že víkendy, výlety a lidové slavnosti jsou jen zoufalým útěkem před touto nedělní depresí; lidé si myslí, že se musí unavit a uondat, aby zapomněli na drtivou tíseň dne svátečního. Běda jim, neboť neděle je jim v patách ve Svatojanských proudech i na Karlštejně, v Divoké Šárce i na hřišti Sparty. Lépe činí, kdo jí čelí tváří v tvář na ulicích města nebo ji překonává doma, polehává, jako chřipku. Nuže, ve městě se ukáže, že nedělní dopoledne lze ještě jakžtakž snést; má dokonce něco drobet slavnostního, děvčata jsou hezká a nadto lze číst nedělní noviny. Teprve odpoledne propuká akutní nedělní stav; město vypocuje tesknou ospalost a na ulice vycházejí lidé, kterých nikdy jindy nevidíte. Jsou tisíce lidí, kteří existují snad jenom v neděli; jsou staré panny, vdovy a sirotky, mužové s kníry, strejci a tetičky, jeptišky a babky, podivní lidé, kteří vypadají, jako by byli před třiceti lety pověšeni do skříně a jenom v neděli vycházeli, aby je nesežrali moli. Jsou zvláštní, čistě nedělní obličejové, bledé, nosaté, vousaté, ryšavé, pihovaté a tvarohové, oděné sice zpravidla chudobně, ale čistě; na všech je něco starodávného nebo spíše nečasového, – krom nedělí potkáte tyhle tváře a kroje ještě na funusech třetí třídy. Ke čtvrté nebo páté hodině se vynořují rodiny, něco, co veřejně existuje rovněž jenom v neděli; kdypak ve všední den potkáte lidskou familií s protivnými kluky, kteří jsou na každém kroku okřikováni, s holčičkami, kterým vykukují krajky kalhotek, s maminkou, která se kolébá jako šalupa, a otcem, jenž kouří cigáro ve špičce a kritizuje stav ulic a novostaveb? Pravím vám, toto je nedělní člověčenstvo, které je navlas stejné v Římě, Paříži i Londýně a které neděli co neděli obrací celý svět ve věc nezničitelnou a strašnou: v malé město. Měšťák v neděli neprchá před městem a jeho vřavou, nýbrž před maloměstem a jeho splínem, jeho pomalými hodinami a jeho loudavým zmatkem. Toto potlačené maloměsto, všedního dne ukryté v dílničkách, krámcích a domácnostech, má pro sebe neděle a svátky, aby se zmocnilo našich ulic; to není jen procházka, to je skoro manifestace: My jsme zde. My, staré panny, tátové a mámy, strejci a tety. My nečasoví. My věční.

Lidové noviny 17. 7. 1927

Svatodušní

Když jsem byl, kluk nepozorná, zasvěcován od pana katechety Breta do vyšších tajemství víry, jako je Božská Trojice, nebylo mi nijak divné, že jsou tři božské osoby; pro mne to byli prostě tři bohové na nebi, tak, jako jsem vyznával tři bohy na zemi: pana notáře, svého tatínka a pana okresního starostu, kteréžto tři jsem si vyvolil mezi všemi pro jejich tělesnou velikost. Mně vrtalo hlavou něco jiného: co vlastně dělá a jaký úřad má svatý Duch. Úřad Boha Otce mně byl jasný; stvořit svět je přece jen viditelná práce. Bůh Syn byl aspoň člověkem, ba dokonce byl i dítětem, a v biblické dějepřevě jsem mohl omalovat jeho šaty nejkrásnější červenou a modrou barvou. Jen s Duchem svatým jsem si nevěděl rady; jeho tvář mi byla neznámá a jeho funkce jaksi nedefinovatelná; zdál se mi nějak odstrčený a zaměstnaný jenom interně, bez vymezeného a praktického okruhu působnosti. Mám za to, že tuto potíž s Duchem svatým prodělal každý.

Od té doby jsem nepokročil mnoho ve znalosti věcí božských; ale zato jsem byl nucen obírat se víc věcmi lidskými, a je to opět otázka ducha, která mi vrtává hlavou. Vždyť i my lidé dovedeme tuze dobře ocenit práci ve hmotě a všechno ovládání hmoty; dovedeme milovat nebo nenávidět lidské vůdce, spasitele a tvůrce církví; ale náš poměr k pouhému duchu, který nedělá to ani to, je nejistý a rozpačitý. I lidský duch patří do naší víry v člověka, ale nemá v ní vymezené oblasti; inteligenci čili vzdělání považujeme za jakousi ctnost a okrasu, ale ne za dostatečný cíl a smysl života. Ještě nedávno se na anketě pedagogů mluvilo s nelibostí o vzdělání nepraktickém, které prý špatně ustrojí člověka pro užitečný život. Ano, duch, který neslouží přímo praktickým potřebám, se nám zdá něčím neužitečným a neukázněným; vážíme si ho, ale nevíme si s ním rady. Podobně jako Duch svatý, nevládne nikde, ale posvěcuje vše. Nedá se měřit pracovním výkonem; jeho úřad je všude.

Pročež o svátcích letnic oslavme lidského ducha, jazyk ohnivý a univerzální; ducha, který světa netvoří ani nevede, ale posvěcuje jej; ducha celkem nepraktického a odpoutaného, neslužebného, nevykázaného do určitých dělných mezí. Je těžko definovat funkci ducha, vzdělání, kultury; víme, že se toho nenajíme a že se tím nedá osít pole nebo mazat kola. Je snad osobně výhodnější vyznat se ve směnečném právu než vyznat se v muzice; je patrně prospěšnější vyrábět hřebíky nežli číst verše; je zajisté užitečnější pěstovat řepu nežli pěstovat atomovou teorii. Kultura se nedá ničím prakticky obhájit; ale nedala se prakticky obhájit ani před deseti tisíci lety, když už lidé páchali neužitečnou hudbu, verše a obrázky a počítali hvězdy a vůbec mařili sterým způsobem čas, tak jako to činíme dnes. Vzdělanost se nedá ničím obhájit: leda tím, že ten, na koho sestoupí v podobě jazyka ohnivého a vzrušujícího, shledává, že to stojí jakýmsi tajemným způsobem za to; ba že to stojí víc za to než kterákoliv činnost úspěšná, výnosná a obecně vážená. Ve svém nejvyšším smyslu duch už neslouží ničemu než sám sobě; není tu pro nic jiného než pro člověka. Neživí ho ani ho nikam nevede; dává mu jen jedinou věc: zhodnocuje mu život.

Lidové noviny 19. 5. 1929

Senoseč

Dovolte, abych pranýřoval křivdu, které se básníci dopouštějí na přírodě tím, že zamlčují její veliké a krásné zásluhy. Ano, někdy vijí věnce z pomněnek, opěvají růži a vplétají do svých veršů lilii nebo svlačec; není nám však známo, že by trhali rožec a rozrazil, velebili kohoutek luční a zmínili se něžným slovem o kvetoucím štavelu; pro ně nekvete upolín ani pryskyrník, ba ani kvítek lomikámen; neschýlí se k modrému openci, nežasnou nad lechou jarní a nejsou oslněni strašným leskem blatouchů. Ještě tentokrát to učiním za vás, básníci, byť tvrdým jazykem řeči nevázané; ale příště ať už vydáte poctivé svědectví, aniž zatajíte ve svých básních něco z toho, co si žádá být viděno a uznáno.

A je to tedy lesklý a udatný blatouch, jehož žluť je mohutná a bohatá jako žádná jiná ze všech žlutí světa: žluť tučná, vysmolená a hluboká, tak silná a vyzrálá, jako by květ blatouchu na ní pracoval po celá staletí. A když shodí svou slavnou korunu, zůstane po ní ježatý a pevný semeník: malý a vztyčený palcátek. Říkám vám, blatouch je síla; síla plecíť, vydatná a košatá; sporý chasník, ramenáč, pořizek mezi všemi květy. Malý a zavalitý silák; nechte to být, blatouch je chlapík.

A je to lomikámen, přehouště květů, kytice smetanově bílá, zářivá hojnost na stonku tuhém jako řemen; plná louka je ho, jako by sněhu napadlo; každý se tyčí a vytahuje se jako maličký topol z přičaplé růžice listů. Že se neukveteš, pevný a hojný kvítku; já vím, každý děláme, co můžeme; ale kdo už něco robil, pozná, co je výkon.

A což rozrazil, modrý obláček v trávě, zničehonic kousek zamžele modré oblohy, jakoby poprášené pelem pohody; mírná a tklivá modř nesčetných modrých očí, jež vyhlíží mezi stébly trávy, jako když děti vyhlíží mezi latěmi plotu, co se děje na ulici. Co by se dělo, jde tu jen někdo cizí; a čím ty jsi, chlapečku s očima vyjevenýma? Já jsem Rozrazilů. Tak tak, ty jsi Rozrazil; nu, to je dobře, nemusíš se stydět.

Pryskyrník, to je štíhlost, tenká pružnost a jasná, sírová, sopránová žluť; vysoko nad travou jiskří lesklé a chladné kalíšky na tak tenkých

stoncích, jako by se vznášely ve vzduchu. Nekveteš na zemi, zlatý pryskyrniku, ale ve volném prostoru, jako to dělají nebeské hvězdy. Vysoko myslíš, jedovatý kvítku; nevíš, jak se krčí u země poctivá a milá mochna?

A je tu urozený, vysoký upolín; bledá, trochu vyčerpaná žluť kulovitých květů, příliš vznešených, aby se někdy otevřely docela. Jen taktak je pootevřít, aby vydechly slabou vůni. A kdyby jich byla plná louka, budou to stále jen jedinci: to už je taková aristokracie.

Rožec, rožec: to jsou ty přehojné bílé kvítky, co mají každý plátek srdčité vykrojený. Rožec: když už kvést, tedy v celých kobercích a polštářích. Pročpak květy na nízkých stoncích kvetou tak hustě, tak bohatě a hromadně? Snad proto, že mají tak blízko k zemi a její síle? Nebo proto, že plocha se má pokrýt a vyplnit, kdežto v prostoru se lze vznášet? Nikdy nevyplníme prostor; ale svou zemi můžeme pokrýt kobercem své práce.

A je tu kohoutek, třepetající se ve větru svými roztřepenými plátky; růžové vlajky, vítr čeřící louku, bílá pěna rožce a nad ní vzdušné korály kohoutků, ryšavé laty šťavelu a modrý obláček rozrazilu; rozkročený blatouch mává pevně svými drobnými palcátky, zatímco velkými vložkami sněží kvítek lomikámen; děti, květiny, hvězdy, nastává chvíle kosení.

Lidové noviny 7. 6. 1936

Několik kapek

Když tolik pršelo a prší, proč bych k tomu nepřidal několik kapek? Ostatně právě přestalo pršet; vydrží-li to pět minut, nechám psaní a půjdu na procházku.

* * *

Už jsem po léta pozoroval, že vždycky při těch větších deštích je hláše-na porucha nebo deprese nad Islandem. Krásné počasí má jaksí co dě-lat s Kanárskými ostrovy, odkud se zpravidla „šine oblast vysokého tlaku“, ale déšť a plískanice a zima jde vždycky od Islandu; je to patrně tamní specialita. Nikdy se nehlásí v novinách deprese nad Kardašovou Řečicí nebo oblast nízkého tlaku nad hejtmanstvím trutnovským; v po-větrnosti zůstáváme i po převratu v trapné závislosti na cizině. Co se Islandu samého týče, tož je to země podivná; neboť (podle Ottova slovníku) je tam „drsné, studené a vlhké podnebí“, ale současně „poměrně mírné podnebí“; velmi se tam prý stůně na tasemnice a astma, a svého času tam byly milostné básně zakázány zákonem, což se mi zdá dosti rozumné; hlavní průmysl jsou ovce, ryby, vulkanické úkazy a déšť.

Ostatně právě zase začalo pršet.

* * *

Letos bude úroda špatná následkem trvalého vlhka; jinak by byla špatná následkem trvalého sucha. Trvalé sucho je však hospodářsky lepší, neboť při něm se dostavují „katastrofální živelní pohromy“ a zejména „kroupy zvící holubího vejce“ (slovo „zvící“ se vyskytá už jenom v této souvislosti), čehož následkem je odepsání daní nebo jiná „bezodkladná pomoc rozhodujících činitelů“. Letos následkem špatného počasí jsme ještě nečetli to kouzelné slovo „zvící“; opakujte je stokrát, i ucítíte hrozné vedro, slunce zrovna pichlavé a tíhu dusné, valící se bouřky. Hospodář starostlivě vyhlíží k temnému nebi, slepice se už schovaly, na

nebi to duní, vyšpláchne lijavec, až to stříká, a náhle zachrastí „kroupy zvící holubího vejce“. Ne, tentokrát se to léto naprosto nepovedlo.

Ostatně právě zase vysvitlo slunce. Přece jen půjdu ven.

* * *

Letní slunovrat je doba, kdy děti z venkovských škol podnikají výlety do Prahy. Potkávám teď denně nanejvýš deset takových výletů. Děti se vedou za ruce a nekoukají napravo ani nalevo, neboť mají hrozný strach, aby se neztratily; dostat je například přes ulici, to je celý strategický manévr. Pohnutlivé jsou venkovské uzlíčky, jež ty děti nedají z rukou snad ani v noci (neboť svět je zlý), jakož i venkovské klukovské kalhoty, ani krátké, ani dlouhé, ony slavné známé „kalhoty, ze kterých se roste“, a holčičky s myšími cůpky a deštníky nadživotně velkými, a pan učitel, který se ubírá vzadu s deštníkem a svrchníkem přes ruku a na každém rohu přepočítává své svěřence. Onehdy jedna chudák slečna učitelka div neplakala, když vysadila svůj výlet z dvojky u Národního divadla a napočítala tam najednou o tři holčičky víc. Jak se to stalo a co s nimi udělala, nevím. Ale nic není tklivějšího, než když takhle pořádně prší, a most je jako vymeten, a po něm putuje jenom taková křížová výprava dětí s mokkými uzlíčky a crčícími deštníky a zkrhlýma rukama, aby viděly „město veliké, jehož sláva...“

Bože, už zase prší!

* * *

„I seslal Bůh na zemi déšť. Pršelo nepřetržitě po šest měsíců. Voda stoupla a zaplavila celou zemi tak, že stála čtyřicet loket nad nejvyššími vrchy.“ Tak líčí potopu turkešanská variace na bibli. Také v ní staví prorok Nuch archu; ale když do ní šla po páru všechna zvířata, chytil čert osla za ocas a držel. Osel zařval, zjankovatěl a nechtěl jít dál. „Jdi, jdi, zatracený,“ křikl na něj prorok. Tu tedy čert pustil oslův ocas a hnál se do archy. „Počkat,“ řekl prorok, „kdopak tě volal?“ „Ty sám,“ na to čert. „Teď zrovna jsi řekl ‚Jdi, jdi, zatracený,‘ a to jsem přece já.“ Tak musil Nuch pustit čerta do archy, a tím čert unikl potopě. – Nyní tedy

víte, proč byla potopa – vzhledem k trvající d'ábelské špatnosti světa – naprosto zbytečná.

Je v této variaci věcná podrobnost, na kterou bible zapomněla: že totiž to v arše hrozně smrdělo od nečistoty zvířat. Tato stránka věci mne překvapila a úplně přesvědčila. I modlil se Nuch k Bohu. Ale turkestánský Alláh, místo aby stvořil koště a lopatu, stvořil chrobáka, jenž prý odstranil všechnu dotyčnou neřest. Od té doby se i u nás nechává Pánubohu, aby odstranil bláto a všelikou nečistotu.

Neprší. Jdu ven.

Lidové noviny 26. 6. 1923

Ptáci

To je pravda, viděl jsem už onačejší ptáky; viděl jsem zářit ledňáčka nad černou tůň, viděl jsem královský let orla nad zasněženými horami a krasojízdu racků nad plující lodí na moři; což jsou zajisté z nejkrásnějších vzpomínek mého života. Ale tuhle mám na mysli každodenní a městské ptáky; zdá se, že přírody ubývá a ptáci vymírají, – už tomu jsou léta, co jsem neviděl čermáčka ani stehlíka, ba ani sejkorku ne; ale vrabců a kosů neubývá, ani holubů; tihle ptáci jaksi vzali člověka na vědomí a řekli si, že jim člověk a jeho existence celkem nepřekáží. Už je to tak, že v boji o život vydrží jen ta zvěř, která člověka snáší.

Dobrá, tedy vemte si takového kosa; je krotký až k drзости a rovnou píská na člověka; kdyby to uměl, kašlal by na něj nebo by mu luskal prsty pod nosem. Má svůj vymezený rajon, na který si dělá právo; má smysl pro rodinu a následkem toho také smysl pro soukromý majetek. Kos z mé zahrádky je vlastníkem čtyř katastrálních čísel neboli čtyř zahrádek, na kterých má výhradní právo vytahovat žízaly, rozhrabávat kytky a uštipovat pupence krokusů. Jsa přísně bigamický, žije nejčastěji ve třech; ten třetí je domácí přítel, takový jednoletý flákač, kterého se zákonitý manžel zjara nějakým způsobem zbaví. Zjara dává kos své manželské štěstí najevo způsobem až vtíravým a neslušným; huláká na celé kolo, zrovna řičí blahem, aby to celý svět (a zejména zapuzený přítel) věděl, nažvaní toho ažaž a vůbec se chová s celým typickým, neostyšným a rozjásaným sobectvím novomanželů. To se rozumí, když přijdou na svět vajíčka, zvažní i kos; počne své ženě říkat „maminko“, sedí sám chvílemi na vejcích a krmí svá ochmýřená mláďata s příkladnou péčí. Má své rodinné ctnosti, je příčinlivý a celkem věrný; je zdravý sobec, dobrý otec, bezohledný vykořisťovatel svého vlastnictví: abych tak řekl, pták s důkladnými lokty. Krom své rodiny nezná žádné solidarity.

Docela jiná je drzost vrabců. Vrabec je pták lidovější; nemaje osobního majetku, chová k ostatním vrabcům pocit rovnosti a kamarádství;

následkem toho se s nimi rád pere a hašteří. Jeho společnost není hlouběji organizovaná; je to jen hlouček, něco jako stolová společnost nebo parta, držená dohromady společnou koňskou hromádkou, společnou čtvrtí, vzájemnými šoufky, pohlavní promiskuitou a vrozenou hovorností. Třebaže nemá smyslu pro vlastnictví, je lokálním patriotem a vrhá se s křikem a láním na vrabce z přespolečné ulice; má plno veřejných zájmů, jeho svět je ulice; je nerad sám, ale není schopen kolektivní kázně ani kasárnickví. Má své hnízdo, ale o svůj život se dělí se svou partou; je příliš bezstarostný, než aby dovedl v sobě vyvinout důslednější egoismus. Dělí-li se s kamarády o každý kobylinec, nečiní to z vědomí povinnosti, nýbrž aby měl s kým čimčarovat.

Konečně holub je pták davový; vyletuje v hejnech, aby konal svá cvičení, a v hejnech se vrací do společného holubníku. Jejich pospolitost není nahodilá; není to hlouček, nýbrž homogenní celek. Krom erotiky nemají soukromého života ani osobních zájmů; perou se pro holubici, ale nikoliv pro jiné otázky prestiže nebo názoru. Protože mají stejné zkušenosti, nemají co si říci ani čím se vychloubat. Holub ani není jediný, nýbrž část hejna; proto snad poštovní holub s tak zázračnou jistotou najde cestu domů, – co by si počal v jiném holubníku, do kterého nepatří? Svým způsobem uskutečňuje holub jistý sociální ideál jednoty; patrně toho dociluje tím, že není už vlastníkem ničeho, nýbrž jenom vlastnictvím.

Lidové noviny 1. 4. 1928

O zpěvu ptačím

O ptačím zpěvu jsou rozšířeny různé zvykové názory: například, že ptačí zpěv je líbezný. Proti tomu jsem onehdy slyšel, jak jedna dáma bydlící u Riegrových sadů bědovala, že se musí přestěhovat: od půl čtvrté ráno prý křičí ptáci v parku tak, že ji nenechají spát. Chlácholil jsem jí tím, že to nedělají všichni ptáci, nýbrž jenom kosové; co se kosů týče, tu ovšem nutno uznat, že jsou to černí a hulákající ničemové, nemající špetky smyslu pro poezii; ostatně kosové se již skoro úplně od-cizili přírodě, změšteli a následkem toho zpepičtěli. Zvykli si na město jako vrabci; přesněji řečeno, zmocnili se města a netrpí v něm žádného slušného ptáka. Na mé zahrádce se chtěl usadit drozd; sedl si na plot, dal hlavičku na stranu a hvízdal, že by se mu to tady jako líbilo. Tu se na něj vrhl se surovým tartasem párek kosů a zahnal drozda až někam za Červený Dvůr. Načež ten černý žlutozobý kosí holomek poskakoval vítězně po tyčkách plotu své zahrady hulákaje: „Vidíš ho? Vidíš ho? Vidíš ho? Pryč je!“ Nato potrásl ocáskem a energicky odplivl.

To byl loňský kos, veliký křikloun a dacan před Hospodinem. Měl své ustálené výroky, které jen neznalí lidé považovali za zpěv; ve skutečnosti to byly inzulty. Například rád pokřikoval na celé kolo:

„Necháš ji?! Necháš ji?! Necháš ji?!
Vidím!! Vidím!!!“

Když se toho nabažil, ptal se tak jako uličníci, kteří pro samou hru zapomínají na čas:

„Kolik je hodin? Kolik je hodin?“

Letošní kos (jeden z potomků loňského) je méně osobní; umí jenom pár slov, ví bůh, kde je sebral. Od půl čtvrté ráno počne křičet:

„Telecí! Telecí! Telecí tele!“

Potom poskočí a horlivě spustí:

„Výtok! Výtok! Hihhi!“

Načež sežere žízalu, jako by to byl makaron, a opakuje svůj repertoár, na který jeho choť, hnědá a pilná osůbka, trpělivě odpovídá:

„Vím. Vím“

A manžel nezdvořile opáčí:

„Hele ji! Hele ji! Brrr!“

O kosech ovšem je známo, že nejsou velicí pěvci; ale přiznám se, že když jsem poprvé v životě slyšel slavíky, byl to pro mne přímo šok. Stalo se to ve Fara Sabině, pár mil od Říma; dřímал jsem ve vláčku, když jsem vyletěl ze sna, maje děsný dojem, že se někde v mé blízkosti zbláznilo šest xylofonistů, tlukoucích ze všech sil do svých dřívek. Byl to slavičí kлокot.

Možná – kdož ví? – že mezi námi žijí bytosti větší než my, například cherubové nebo serafové, kteří mluví jiným jazykem a mají jiné věci na práci než my. Možná že někdy položí svá péra nebo své nástroje a na okamžik roztržitě naslouchají hlasům našeho života. Možná že v tu chvíli někde vříská dítě, opilý chlap nadává své ženě, mužští v hospodě se hádají o politice, tlukouce pěstí do stolu, kameloti vyvolávají večerní vydání novin, šofér volá na pěšáka: „Ty vole, copak se neumíš vyhnout?“ V tu chvíli se možná usměje cherub na serafa a řekne, jako my mluvíme o ptácích: „Slyšíš, jak zpívají lidé?“

Lidové noviny 9. 6. 1929

O povaze kosů

Stěžují-li si staří lidé, jak se ten svět mění, míní tím obyčejně mravy mládeže, rozmach automobilismu, sociální trampoty a jiné novodobé úkazy; ale obyčejně přehlédnou, že se ten svět mění i v některých úkazech přírodních. Tak například rackové prý dříve nemívali svou povinnou jarní etapu u pražských mostů; vzali si to do zvyku teprve před několika desítkami let. Anebo v přírodopisech našich otců býval kos líčen jako plachý lesní pták. Jděte dnes hledat kosa do lesa; a co se týče jeho plachosti, je o hodně méně plachý než podomní prodavač vstupu nek na dobročinný koncert. Přesněji řečeno, stal se z něho úplně nestyda a městský flákač. Nechal lesy lesní reformě a nastěhoval se do městských zahrádek a parků; vlastně zmocnil se jich rukou násilnou. Hle, co učinila civilizace z plachého lesního ptáka.

Ráno začne hulákat za naprosto nemožné hodiny, jen aby vás vyrušil ze zaslouženého spánku. Když se mu to povede, utíší se a počne provozovat své pravidelné rošťárny: popelí se v záhonech, aby si podrbal muňky, uštípuje puky květů, rve tulipány a vytahuje z půdy malé sazeňičky; za nějakou hodinku práce vám zdemoluje kus přírody, který nazýváte svou zahrádkou, a uspokojen se vyhoupne na plot a volá: „Kolik je hodin? Kolik je hodin?“ Druhý se vychloubá: „Já jsem z Vídně! Z Vídně! Z Vídně!“, kdežto třetí se vysmívá: „To se ví!“

Pak vyjdete potěšit se rosnou zahrádkou, a najdete rozryté záhonky, rozškubané plátky vzácného tulipánku, orvané kročce a vyhrabané pomněnky, které jste včera sázel. I počnete bédovat a láteřit na toho černého surovce, který se natrásá na plotě, hrozíte mu pěstí a slibujete mu, že si na něho koupíte flobertku nebo strojní pušku; a tu ten černý ničema se k vám obrátí zády a zvedne ocas dávaje co nejzřetelněji najevo: „Polib mně šos, člověče!“ Rozzuříte se a hodíte po něm hrudou; poskočí a počne hrubě nadávat. Řeknete si, že s takovou sebrankou si raději nezačínat, a dáte se do práce s motýčkou nebo rýčem; vlezte vám rovnou pod nástroj, takže musíte dávat pozor, abyste ho nepřekročili,

zatímco tahá ze země žízalu jako ohromný makaron. Odstrčíte ho motýčkou, aby vám nepřekážel; vynadá vám a vysadí na vás zadek, ale neustoupí. Je dotěrný jako štěnice a drzý jako váš největší nepřítel. Kvečeru usedne na kraji střechy a počne flétnovat tak pěkně, že se opřete o rýč a necháte všeho –

A když hnědá kosice snese svou kolekci vajíček (jsou totiž strašně plodní), můžete jí strčit nos až do hnízda; ani se nehne, jen mírně mrká a dává najevo: „No tak hlídej, člověče, hlídej, tleskej do dlaní, abys zahnal kočky; hled' jednou být nějak užitečný.“

A člověk tedy hlídá a zahání kočky od hnízda těch černých nestydů.

Lidové noviny 3. 5. 1931

Sova

Možná že to nebyla sova, nýbrž sýc obecný střeoevropský (*Athene noctua noctua* Scop.), nicméně všichni jí hned říkali sovička. O sovách je obecně známo, že se vyskytují vycpané a mírně ožrané od molů ve školních kabinetech, kde sedí na větvi tiše a vytrvale páchnouce naltalíne a slouží k poučení mládeže; dále se hojně vyskytují na exlibris, kde sedí na dvou nebo třech tlustých knihách, čímž se vyjadřuje jejich zvláštní, přímo docentská moudrost a sčtlost. Naproti tomu sýčkové se objevují nejčastěji v novinách, kde se rozepisují zpravidla o mravním úpadku mládeže, o těžkých chmurách na evropském obzoru nebo o nějaké příští hospodářské pohromě. Tím větším překvapením pro moderního a školami prošlého člověka je, když shledá, že sova (nebo sýček) se vyskytuje také ve stavu živém a v takzvané volné přírodě. Bylo to dokonce za slunného dne, a ta sovička neseseděla ani na tlustých knihách, ani na zříceninách hradu, jak byste očekávali, nýbrž na zemi v trávě a klidně spala. Zdálky vypadala spíš jako drobet omšelý, šedý pařízek; teprve z větší blízkosti jevila jakési známky života tím, že za námi točila hlavou, ale aby otevřela oči, za to jsme jí patrně nestáli; dávala zřejmě najevo, že ji sice velice těší, ale že bychom zase mohli jít. Proto jsem ji ani nemohl podrobit bližšímu zkoumání, jak je to s jejími ušními otvory, má-li opravdu vratiprst a postrádá-li volete. Vcelku připomínala maličkou starou dámu v šedém salupu^z, která usnula nad svým pletením. Byla docela sympatická a krajně staromódní; byli bychom si ji vzali domů a nabídli jí k obývání přihrádku v knihovně, ale nebylo by asi docela snadné pro ni chytat myši; i opustili jsme ji po špičkách, sledování jejím nevidomým a zavřeným pohledem.

To vám je zvláštní, jak některé zvíře vypadá starosvětsky, jako by už nenáleželo do tohoto světa. Taková sova například působí dnes stejně

^z Salup (nář.) – velký šátek. Pozn. red.

nečasově a starobyle jako verše Puchmajerovy nebo jako honzík⁸ po babičce; člověk je jaksi dojat, když se s něčím takovým setká. Tak vida, je to přece jen pravda, že se kdysi nosily honzíky a že bývaly na světě živé sovy; kdo by to řekl! Najednou se člověk cítí v jiném a hrozně starém světě; třeba je tady pod splavem i vodník v zeleném fráčku a na slunci se vyhřívá hadí panenka se zlatou korunou na hlavě; třeba ještě tuhle po cestě přijede poštovský dostavník s panáčkem v červeném kabátě a přinese nám psaní s modrou známkou z Mauritia. Všechno je možné v tomto starožitném světě; i sovy a sýčkové jsou, a jsou i jiná tajemná znamení; jenže člověk musí dávat pozor, aby je nepřehlédl jako omšelý pařízek v trávě.

Chudák sovička, snad se tu jenom zapomněla; snad ztratila cestu zpátky do nějakého staršího a nerušeného světa. Víš ty co, dal bych do novin inzerát: „Pták, nemoderních názorů, hledá kousek starého světa. Plochá střecha a dům s rádiem vyloučeny. Nabídky pod zn. ‚Nejraději zřícenina‘ do adm. t. l.“ To by bylo, aby se v tomto světě ještě nenašel nějaký kout, kde by bylo místo pro sovu, knihy a moudrost Athéninu!

Lidové noviny 30. 5. 1937

⁸ Honzík – módní vycpávka sloužící k vyzdvihnutí zadní části sukně a vlečky, 2. pol. 19. století. *Pozn. red.*

Prázdniny

Kdepak, dospělý člověk už dávno neví, co jsou opravdu prázdniny; ať dělá co dělá, už se jim nemůže tak naplno oddat jako dítě. Marně hlahlí každého jara, jak se letos těší na prázdniny, kam na ně pojedou a jak jich bude užívat plnými doušky; až bude v tom kýženém užívání, shledá, že buď je tam příliš horko, nebo že pořád prší; že ho žerou ty nestydy mouchy, že jídlo není, jaké by mělo být, že je všude plno mravenců, že pivo nestojí za nic, že koupání je daleko a že tam je protivná společnost a že ani nemá s kým kloudně mluvit a že to je vůbec otrava a že loni to bylo lepší, a asi tři tisíce sedm set čtyřicet podobných „že“. Naproti tomu, pamatuju-li se dobře, dítěti nejsou mouchy a mravenci žádnou obtíží, nesužuje je horko, nečas ani špatné jídlo, je mu celkem jedno, jakých názorů jsou jeho bližní, ba je nezávislé i na přírodních krásách, ve kterých se odehrávají jeho prázdniny; dítěti stačí veliký fakt, že jsou prázdniny; jeho prázdniny jsou, abych tak řekl, o sobě. Jsou to Čisté Prázdniny.

Čisté, pravé neboli dětské prázdniny nejsou, etymologicky vzato, žádné prázdniny; není v nich žádná prázdnota nebo vakance, nýbrž naopak neobyčejná a nerozptýlená plnost. Hlavní na nich je, že člověk nemusí do školy, což nedokazuje, že škola je dítěti trápením a těžkou dřinou, nýbrž spíše že škola je v očích dítěte ukrutným mařením času, kterého se jinak může využít plněji a bohatěji. Pokud se pamatuju, vždycky jsem se ve škole (kromě takzvané školy života) spíše hrozně nudil, než nadměru namáhal. Nejhlubší požitek z prázdnin je právě lihost z nemusení; je to veliká rozkoš svobody.

Pravda, i o čistých prázdninách trvá spousta příkazů o tom, co se smí a nesmí; například, že se nesmějí jíst nezralé hrušky nebo tahat kočky za ocas. Naproti tomu nápadně ubylo příkazů předpisujících, co se musí. Nemusí se jít do školy. Nemusí se tiše sedět. Nemusí se psát úkol. Nemusí se skoro nic; může se skoro všechno krom toho, co se nesmí. Najednou se kolem dokola udělá něco jako volný prostor pro růz-

né podnikání a nebývalé zájmy; ve světě prázdnin je víc místa, víc rozlohy, víc zajímavých věcí a nekonečných možností. Prostě svět prázdnin není zúžen příkazy, co se má a musí udělat. Volný prostor není prázdňový prostor; je naopak přeplněn věcmi a událostmi, překypuje hojností obsahu a šířkou zájmů. Volný prostor, prostor čistých prázdnin, má svou bezhraničnost, i když nesahá o mnoho dál než za roh naší ulice nebo plot naší zahrady.

A druhá veliká radost pravých prázdnin, to je požívání Času. Čas prázdnin není rozčleněn a rozdroben příkazy, co se v tu a tu chvíli musí dělat; není v něm rozvrhu hodin, nýbrž jen nekonečné a nerozdělené plynutí od rána až do noci. Den prázdnin není udělán z hodin, nýbrž z čistého trvání a nerušeného uplývání. Je bez břehu a přitom plný tajemných zálivů jako jezero dosud neznámé; nedá se ani za den obeplout, a zítra, kluci, tu bude nová hladina času, konce jí nedohlédneš. Je to větší a nekonečnější čas než kterýkoliv jiný; jakživi už nebudeme žít v tak rozsáhlém čase, jakživi už nebudeme tak prožívat čas sám o sobě, čas v jeho velikosti a slávě, jako býval den prázdnin.

Kdepak, dospělý člověk už dávno nemá tolik ze svých prázdnin; a marně bude honit ztracené Čisté Prázdniny na březích moře nebo na vrcholech hor. Víte, dospělý člověk už nemá ten nesmírný požitek z nemusení a svobody; copak nevidíme dospělé lidi tuhle a tamhle ve světě dělat všechno možné, aby si urobili svět ze samého musení a prikazování? Z jakýchsi příčin dospělí lidé už nemají tolik smyslu pro zářačnost svobody a neužijí z ní té pravé radosti; a co se týče požitku z velikosti a slávy Času, nejsou ho už teprve schopni. Není pro ně takových čistých prázdnin, kde by ostře a trapně nepocítili: Bože, to ten čas utíká!

Lidové noviny 13. 6. 1937

Boží mír

Jedni jej hledají na vrcholcích hor a jiní v chladné lodi chrámové; k jedněm mluví večerním vánkem a k druhým jiskřením vln. Ale pravý, plný, dokonalý boží mír, to je letní redakce denního listu.

V zimě, to je jiná. V zimě to vypadá asi tak: U každého stolu sedí ohnutý hřbet; dáte-li si trochu práce, najdete i hlavu. A každý ten ohnutý hřbet v horečném tempu něco píše. Úvodník nebo Hospodáře nebo referát nebo něco jiného neobyčejně závažného. Každý je poháněn jakýmsi profesionálním vztekem, jehož dynamickým výrazem je spěch. Neboť žurnalista, jak známo, má vždycky naspěch. Proto má také vždycky jakýsi takový vztek, což je slyšet ze skřípění per. Když někdo promluví, odpoví jiný ohnutý hřbet zvukem, který lze po delší redakční praxi dešifrovat na slova „Dejte mi pokoj“. Do toho ovšem zvoní telefon, chraptivě zuří telefonista, brebtají návštěvy, jichž ostatně nikdo neposlouchá, redakční nůžky cvakají jako u holiče, někdo se ptá na něčí adresu, a tak dále.

Ale nyní v létě dobrá polovice ohnutých hřbetů zmizela. Jsou někde venku a nadávají, buď že prší, nebo že je horko. Několik pozůstalých, kteří se už vrátili nebo teprve pojedou ven, na znamení, že zahajují denní práci, si sednou na stoly, dají nohy na židli a přemýšlejí.

„Nemáme úvodník,“ řekne po chvíli jeden. Uplyne nějaká doba. „Tak nějaký napište,“ ozve se druhý. „Dejte mi pokoj,“ brání se první, „já měl úvodník dnes.“ Delší ticho. „Znáte už tu anekdotu o tom legionáři?“

„V sazárně nemají fejeton,“ ozve se někdo po chvíli. „A o čem by měl být úvodník?“ „O valutě.“ „Tak to napište.“ „Ale vždyť byl včera.“ „Tak tedy o těch poměrech v Německu.“ „Tak to napište.“ „To jsme měli dnes ráno.“ „Víte co? Mohl by se napsat úvodník o polské krizi.“ „Tak to napište.“ „To není můj obor.“ Uplyne chvíle. „Ale mohli bychom něco mít o změně vlády.“ „Tak to napište.“ „Já o tom nic nevím.“ „Právě proto.“

Za chvíli se sazárna ptá, co je s tím úvodníkem. „Jo, úvodník,“ zívne někdo. „Ale o čem?“ „Něco o vnitřní politice.“ „Ted' žádná není. Ale takhle o hospodářských poměrech.“ „V létě nejsou žádné.“ Pauza. „Měli bychom se proti něčemu pořádně ohradit.“ „Proti čemu?“ „To já nevím.“ – Anděl bezmyšlenkovosti ovívá celou redakci. „Víte co?“ ozve se jeden, „takhle se úvodníky psát nemají. Úvodník má něco říci. Úvodník, to má být přímo politický čin. To má být událost. To má být... zkrátka něco.“ „Tak něco udělejte.“ „Já nevím o čem.“

Sazárna se shání po fejetonu. „To se řekne, fejeton. To se nedá jen tak vysypat z rukávu.“ Sazárna se shání po sportu a denních zprávách. „Lidi, vždyť nemáme ani entrefilet. Nechtěl by někdo napsat entrefilet?“ Hrobové ticho; jen redakční sluha chytá na okně mouchu. „Tak co bude s tím úvodníkem?“ „Koukejte, tamhle je u okna pěkná holka!“ Celá redakce se dívá oknem; konečně pěkná holka zmizí, a redakce se zase rozsadí na stolech. Sazárna by chtěla něco do kulturní rubriky. A v létě není žádná kultura. Ani žádná pěkná vražda.

Konečně se odhodlá nejpodnikavější člen redakce roztrhnout hladinu očarování. „Lidi,“ prohlásí, „mne nic nenapadá; já jdu domů. Kdo jde ještě?“ V takovém případě se vždycky najde někdo, koho náhodou také zrovna dnes nic nenapadá. Ti druzí jsou patrně příliš líní na to, aby šli domů; ještě za zavřenými dveřmi je slyšet hlasité zívnutí.

Nuže, nejpodivnější na celé věci je, že časně ráno noviny přesto vyjdou; že v nich je opravdu úvodník, třeba tentokrát o Maďarsku; snesl se odněkud zvenčí jako boží holubice. A hled'me, kde se vzal, tu se vzal, je tu i fejeton a entrefilet a Hospodář a sport, kultura a ještě plno jiných věcí; najednou je nějaká politická situace, jakési hospodářské poměry a bůhví co všeko. Kde se to všeko nyní v létě bere? Patrně sám Bůh miluje noviny a živí je jako Daniela²; snad sám Bůh posílá do sazárny články – kupodivu nejsou ani lepší, ani horší než jindy; a kdyby celá redakce usnula spánkem Šípkové Růženky, noviny z božího dopuštění

² Daniel – mladík, kterého obdařil Bůh výjimečnou moudrostí, schopností vykládat sny a viděním do budoucnosti. *Pozn. red.*

vyjdou ráno zas, jako by se nic nebylo stalo. Z toho vidíte, že i v tomto zkaženém světě se dějí ještě zázraky a že Bůh miluje lidi pokojné; a že nedá dopustit na ty, kdo dělají práci užitečnou a bohulibou.

Lidové noviny 6. 8. 1922

Neděle na periferii

Chtěl bych umět hrát na tahací harmoniku nebo na flašinet, abych to vyjádřil hudebně; neboť jednak pražská neděle na posledním okraji města opravdu zvučí touto polyfonní hudbou, doprovázenou zdálky křídlovkami a gramofony, jednak bylo by třeba všech těch vzdychavých a kvílivých, táhlých a vyjekujících, bečících, vrkajících, basujících a repetivých tónů, které jsou zaklety v oněch nedoceněných nástrojích. Muselo by to být nesmírně sentimentální a nadlidsky triviální; jeden hlas by hrál odrhovačku a druhý píseň lásky. A to ještě nepřihlížím k zahradním hospodám a tančírnám, neboť na to bych potřeboval celé-
ho orchestru.

Nedělní periferie se dělí na čtyři pásma. První pásmo je sám okraj města, ona cípatá obruba s rumišti a skládkami, se starými domky, se suchopáry a úhory vklíněnými mezi pár nových činžáků, s ohradami a autoopravami, se zahrádkovými koloniemi a obytnými vagony, s železničními náspy, bílými kozami a spoustou dětí; tady za nedělních odpolední vylézá domácí lid na boží vzduch, sedí na zápraží, čte noviny, pase kozy, vyhřívá své nemoci, dává pozor na děti a naslouchá hádkám sousedů. Tento lid nechodí na výlety a procházky, stejně jako lidé na vesnici nechodí v neděli do polí a lesů; jejich neděle je pomalá a venkovská, domácí a sedavá. Jen zahrádkáři se mrví na svých pár čtverečních metrech půdy, kopou a uhlazují záhonky, vymezují je podle šňůry a vsazují sazeničky do něžných důlků; všude už se vytasily zelené šavle irisů, tulipány kvetou jako blázni, mladé šeříky kývají prvními latami. A s večerním zalitím se počíná vážná hodina, kdy zahradní lid usedá na své lavičky a těší se, co nasází příští neděle.

Druhé a třetí pásmo se mnohonásob prostupuje; nevím, proč není na mapách Velké Prahy označeno dvojí různou barvou, jakž by bylo na prospěch obou skupin jejich nedělních držitelů. Neboť druhé pásmo je oblast rodin a třetí je pásmo milenců. To je obvykle třešně přístupné a nevyznačuje se krásnými vyhlídkami, spíše naopak. Rodiny táboří

zpravidla v mírném polostínu na pěkných vyhlídkách: maminka si vyhrne sukni, než usedne, tatínek si svlékne kabát, načež chvílemi něco povídají o svých starostech nebo napomínají děti. „Tady je hezky,“ povídá tatík kochaje se vyhlídkou na smíchovské komíny nebo na karlínskou Invalidovnu. „Koukej, tady je hezky,“ zvolá naopak dívka, když najde se svým milým koutek, odkud není vidět zhola nic než dokola křoví. Jenže za chvíli si i tudy razí cestu rodina hledající polostín a pěknou vyhlídku. „Člověk si nemá ani kam sednout,“ praví přitom maminka hodně nahlas, zatímco milenci sledují postupující rodinu nepřátelskýma očima. Avšak s unikajícím nedělním odpolednem se vzdávají milenci všech počátečních ohledů; leží přitíštěni k sobě v nekončícím a němém políbení a nechávají, jak praví básník, svět jít kolem; což tento svět činí skoro napořád, hovoře přitom o skopovém mase nebo o tetě, která přijede z Pardubic.

Čtvrté pásmo je široký svět výletů vláčkem nebo parníkem; tento svět už nenáleží k nedělní periferii, leda svými návraty. Když zarachotí nedělní vláček plný tváří v oknech, dívají se na něj oči ze všech strání a ze všech koutů. „Já už musím jít,“ vzdychne dívka a rovná si vlasy pod klobouček. „Tak domů,“ káže tatík, a zahrádkáři, kteří zalili své útlé sazeničky a nyní odpočívají na svém zroseném kousku země, se tiše dívají za běžícím vlakem a myslí na svou rezedu.

Lidové noviny 16. 5. 1926

Vláček

Chtěl jsem vlastně psát o něčem jiném (o porotách to nebylo), ale právě když jsem bral do ruky péro a ohlédl se k oknu stíhaje zároveň letící mouchu a prchající myšlenku, padl mi do oka vláček, daleký hrčící vláček, obyčejný rozjetý vlak, nu zkrátka rychlík „ku Benešovu, ku Táboru, ku Veselí, ku Vídni“; hasil si to tamhle pod Bohdalcem k Hostivaři, a než jsem se nadál, zavrtil se kdesi do polí a byl tentam. Zůstalo mi jen pero v ruce a užaslá, tichá, typická závist člověka, který sedí doma, k lidem, kteří ujíždějí do dálky.

Dobrá, kdyby před hodinou třeba sám Stvořitel ke mně přišel a řekl: „Karle, seber se, za hodinu pojede rychlík ku Benešovu a ku Veselí; koukej, budeš moci jet tady pod Bohdalcem k Hostivaři, a celý svět, pokud vidí na tuhle trať, ti bude tiše závidět, že upaluješ vláčkem do širého a volného světa, zatímco oni jsou zakleti za svá každodenní okýnka, – nu, jed’ si spánembohem,“ – tu myslím bych se velmi kroutil a koktal bych, že zrovna dnes se mi to náhodou jaksi nehodí, že mi není nějak tento a že mám vlastně psát článek, vymýšlel bych si padesát záminek, abych mu to vymluvil, a oddychl bych si, když by veliký pokusitel zavřel za sebou dveře a nechal mne doma. A vy byste myslím to udělali zrovna tak: ale to nám nebrání, abychom příští uhánějící vláček nesledovali trochu tesknícíma očima, žízňivýma po nových obzorech a po neznámých cílech. Copak, myslíme si, těm tam ve vlaku se to jede; ale já chudák –

V okně vagonu stojí pán a dívá se, jak kolem ubíhá širý a neznámý svět; copak, tomu se to jede. Ale pán stojí, dívá se na daleká okýnka a myslí si: Tam v tom okně se to musí pěkně žít; vlají tam záclony a je tam ticho a svěže – hned bych tam chtěl jít a zaklepat: Copak mne neznáte? Já jsem ten a ten, jel jsem tudy vlakem a jaksi jsem zatoužil po vašem okýnku, jak se může za ním tiše a hluboce žít. – A tady ta pěšina – nikdy po ní nepůjdu; co asi je dál v tom údolí? Jistě něco krásného a překvapujícího, nějaké stromy nebo studánka. Dojít na konec tady té

cesty, podívat se, jak vypadá svět tuhle za tím kopcem, obejít roh těch domů, abys viděl, kdo nebo co za nimi je, prodlít tu a všechno poznat – jaké ohromné, dobrodružné a tajemné možnosti, kolem kterých mne vezou jako zvíře v kleci! Nazdar, nazdar, lidi, kteří jste stanuli, abyste mávali rukou na vlak; vám se to tu žije, chtěl bych být na vašem místě; ale hleďte, musím jet, musím, a nemohu, co bych chtěl.

A copak si myslíte, že ten pán v okně vagonu dojede do daleké země? I když vyloučím možnost, že jede jen do Benešova, nebude nikdy v daleké zemi; i kdyby jel do Itálie nebo na Jávou, nebude nikdy v daleké zemi, neboť daleká zem není ta, která leží daleko, nýbrž ta, ve které nejsme. Daleká země je ta, do které nikdy nedojedeme, nebo ta, kterou necháváme za sebou. Nikdy jsem nebyl v daleké zemi; a jel jsem někdy mnoho dní vlakem i lodí, abych našel, že daleká země je někde jinde anebo u nás doma. A ať ten pán v okně vagonu jede kamkoliv, nikde ho nepotká dobrodružství; neboť jakmile se něco opravdu stane a musí se opravdu prožít, přestává to být dobrodružstvím; je to jen sakramentská skutečnost. Být na Jávě nebo na Měsíci není asi nikterak dobrodružstvím pro toho, kdo tam je; ale je to ohromné dobrodružství pro toho, kdo tam není. Pro člověka, jenž mává kloboukem na vlak, jsou romantické dálky tam, co ten vlak jede; pro muže ve vagoně jsou romantické dálky všechna místa, u nichž vlak nestaví. Já nevím, snad se někomu zdá být zvláštní a romantické sedět za oknem a psát článek, zatímco mne láká tajemná možnost jet k Benešovu –

Ano, co jsem chtěl vlastně říci? Aha, jen to, že právě proto se každý člověk musí tak dlouze dívat za upalujícím vláčkem a že právě proto nejkrásnější a nejlákavější jsou všechny krajiny, které se jen tak odvíjejí před okny drnčícího vagonu.

Lidové noviny 9. 6. 1925

Stanička

Člověk, který má jistou posvátnou hrůzu z rozsáhlosti světa a vydává se na cesty s vědomím, že je to velké dobrodružství, necestuje jen tak halabala, ledabyle a lehkomyšlně; především dostaví se na nádraží aspoň půl hodiny před odjezdem vlaku. Neboť čekat na vlak, to patří k věci; to je jistý obřad; to je příprava na příští neznámé věci.

Nemyslím na vás, velká lomozná, ošklivá, uchvátaná nádraží, kde si člověk pocestný sedne do hospody, čte noviny a vůbec se zaměstnává něčím jiným než Čistým Čekáním. Jsou však malé staničky navléknuté na kolejích jako klokočové zrno na růženci; stojí o samotě jako poutní místo, daleko profánního ruchu světa; jsou to skutečné kaple věnované tichému obřadu Čekání. Vede k nim obyčejně silnice s hubeňoučkou alejí; čím delší je, tím hlubší ticho a trvání obejmě poutníka, jenž přichází na staničku, aby čekal. Jsou stanice, k nimž si obec, jejíž jména nesou, natáhla protivnou, novou, nepřirozeně dlouhatánskou ulici, která se jmenuje Nádražní třída a ztělesňuje v sobě všechnu nudu, nehostinnost a ošklivost světa; jsou však nádražíčka, k nimž nevede nic než předlouhá pěšinka mezi lukami, kterou putuješ, a když dojdeš, podíváš se na hodinky a zaraďuješ se: Chválabohu, mám ještě hodinku času; aspoň mi vlak neujede.

A nyní tedy jsi zapadl v hlubinu čekání. Dva nebo tři nebo čtyři páry kolejí žehnou ve slunci; nikde slunce nepraží tak bíle a naze jako na nádražích. Několik nákladních vagonů rezaví na poslední slepé koleji; dva strejci postrkují prázdný, křídou počmáraný vagon na předposlední koleji, snad aby jim utekla chvíle. Mezi kolejnicemi zobají dvě slepice do jiskřících zrněk písku. Je ticho, jakési nedělní ticho. Proboha, co dělat?

ČSD

To je napsáno na každém vagoně. ČSD – ČSD – Obcházíš celé nádraží a hledáš, co je tu ještě ke čtení. PŘEDNOSTA STANICE – KOŠ NA ODPADKY – ČEKÁRNA – PRO PÁNY – PITNÁ VODA – To je vše. Aha, tamhle je ještě skladiště; i jdeš si přečíst tabulku KOUŘITI PŘÍSNĚ ZAKÁZÁNO. Tím je veškerá četba vyčerpána.

Koukejme, tady visí košíčky s kvetoucími řeřichami; to je zvláštní, že šéfové staniček milují řeřichy, kdežto traťoví hlídači mají náklonnost k slunečnicím. Zdá se, že železnice mají tajemný vliv na pěstování květin; nikde není tolik kytěk jako na venkovských nádražích. Nějaká železniční včela bzučí neúnavně kolem rozkvetlého košíčku. Tak, teď zakroužila, a pryč je. Co dělat?

Pan přednosta vyšel z kanceláře, má červenou čepici, lesklé kalhoty a ruce složeny na zádech; všichni nádražní šéfové mají ruce složeny na zádech, jakmile vyjdou na peron; nejspíš to patří k věci. Postojí rozkročen, podrbe se pod čepicí, a protože se nic neděje, vrací se čile do stínu kanceláře.

My, kdož čekáme, přešlapujeme a pokašláváme polohlasně jako věřící v kapli; jsme čistě oblečení a jaksi svátečně stísněni. Jednomu strejci vypadla lomozně hůl na dlaždičky; zvedá ji honem a rozpačitě, neboť všichni se po něm káravě ohlížíme jako po výtržníkovi. V hloubi kanceláře tajemně tiká telegrafní aparát. Na staničce se rozhostilo úřední ticho.

„Mami,“ ozve se tenkým hláskem holčička.

„Bud' tiše,“ domlouvá jí maminka šeptem.

„Mami, kdy pojedede vlak?“

Bud' tiše, dítě; musíme čekat, aby přijel. Nebudeš-li hodná jako v kostele, vláček neprijede a my nepojedeme až na konec světa, víš? Slepice zalezly před horkem pod vagony; podivná samota, samota nekonečnosti, uléhá na čtyři páry lesklých kolejí. Zdá se, že čas se zastavil

a nejede; rozjede se zase, až bude půl páté. Pozor, pozor, nesmíme se hýbat.

A náhle bimbimbim, bimbimbim, kovový signál ze sousední stanice. Nedivil by ses, kdybychom všichni poklekli nebo se pokřižovali, jako když se zvoní v kostele. Ne, nepoklekli jsme, ale strášli jsme ze sebe strnulé kouzlo čekání; narovnáváme se a chápeme se svých uzlíčků.

Pan přednosta vybíhá na peron a postaví se, aby nedbale zasalutoval přijíždějícímu vlaku. Ještě chvíle, porušená už a neklidná, a je to tady; drnče a supě vjíždí vlak do staničky, pan přednosta nedbale salutuje, my, kteří jsme tak vážně čekali, se v nedůstojném spěchu hrneme do vagonů, nevraživě pozorováni těmi, kdo v nich už seděli, a po jakýchsi průtazích to zapíská a vláček se rozjíždí do světa.

Ještě poslední pohled na Stanici Čekání: je prázdná, pan přednosta s nachýlenou hlavou se vrací do kanceláře, košíčky s řěřichami se ani nehnou v palčivém bezvětrí, a hled'me, z prvního patra staničky se za vlakem dlouze dívá mladá paní; je mladá, je hezká a nudí se, vášnivě, líně a horce se nudí nekonečnou samotou čtyř párů kolejí. Ach, jaký život! Panebože, jaký nenačatý román!

Lidové noviny 23. 8. 1925

Čím zvučí srpen

Mělo by se mu říkat zvučný srpen. Příroda sice potichla, ptáci už dávno dozpívali; ledaže se sbírají k odletu a zapadnou do rákosí nebo do remízku v polích; to pak je plno fofru a štěbetání. Ale srpen mezi všemi měsíci nejvíc zvučí lidským hemžením; ještě skřípějí fůry s úrodou, ještě zvoní kosy sekoucí otavu; ale do toho už vpadá klopýtavý rytmus cepů a bez konce bzučí mlátička, šustí to slámou, na polích rachotí traktor a na ouvrati křičí sedlák u pluhu na pomalý potah: hyjé! To je základní srpnový halas, to je ta veliká muzika pozdního léta; ale už se tím prosypávají hlasy podzimu, i ten vítr začíná jinak, hlasitěji svištět, má čím šelestit, klade si tuhou ostřici mezi rty a pokouší se hvízdát.

Především jako by přibýlo stád; všude paběrkují krávy po sklizené otavě, na strništi se to hemží husími hejny; odevšad křik dětí, udatné halekání pasoucích kluků a výskání malých pasaček. Volá to na sebe z pole na pole a vítr to nese až tamhle do druhé vsi; bosý prcek pouští hrůzu na veliké, těžké krávy, nadává jako veliký a naparuje se přitom jako kokrhající kohout. Srpen náleží dětem víc než kterýkoli jiný měsíc v roce; žádná škola, a pole dokořán, taková rozloha, to se to křičí! Divo-ké kejhání husí, šámavý¹⁰ krok krav a vítězný povyk dětí, to je také ten pravý hlas srpna.

A rány z pušek. Bouchá to zprava i zleva v takové srpnové neděli; sedláci s bouchačkou se brouzdají vysokým brambořištěm, a prásk po hejnu koroptví, prásk po pelášicím zajíci; mnoho toho nepadne, ale bouchá to slavně a sedláci mají nějak okázaleji napsáno na nose, že tohle brambořiště a tamta směska a toto strniště ovesné je jejich panství, na kterém jsou pány nad životem a smrtí. I když neponeseme domů ušáka se slechy visícími, ukázali jsme, že jsme tu pány. A ještě z hlubin soumraku padne osamělá rána, to snad přebíhal srneček ze sousedního revíru; utekl, neřád, ale aspoň jsme si na čekané střelili.

¹⁰ Šámavý (nář.) – šouravý. Pozn. red.

I les má svůj srpen. Každou chvíli někde zapraští větev, odevšad to šustí v mlází, jako by se tam prodíral kanec. To jsou houbaři. Jsou houbaři osamělí, kteří vypadají jako těžcí melancholikové; těkají po lese s hlavou svěšenou a vyhýbají se lidem, aby nikdo nepřišel na jejich místa. Pak jsou houbaři hromadní, kteří postupují lesem v celých rojnicích a chvílemi na sebe volají:

„Máš?“

„Nemám.“

„Ale mohly by tu být.“

„Tady někdo byl.“

„Jednoho mám!“

„Pěkný?“

„Chlapík.“

Neboť vězte, že o hříbech se mluví jako o bytostech živých. Ten praskot suchých větví a šustění v mlází je stejná sláva zvukného srpna jako hlas cepů na mlatě a rány z pušek pod srpnovým nebem.

Lidové noviny 2. 9. 1934

Houby a houbaři

Obojích bylo letos množství nevidané a požehnané. Pokud se hub týče, chovaly se dokonale; rostly na dobrých i špatných místech, rostly i na lukách a uprostřed cest, samotářsky i v rodinné pospolitosti, a dělaly, co mohly, aby se co nejvíc podobaly školním modelům a obrázkům hub jedlých i jedovatých. I byly hříbečky bílé, kterým se říká nakládačky, hříbky žemlově osmahlé i kaštanově hnědé hříby, až po staré, vážné hříbany s hlavou brunátně černou, ojíněnou do modra; byly vztyčené křemeňáky na silných nožkách, byly nádherné muchomůrky, byly růžové a zelené rodiny holubinek, shluky popelavých a černých havelek, družiny klouzků a kdeců, v hojnosti téměř pravěké.

Daleko horší to bylo s houbaři. Nejen proto, že jich bylo příliš mnoho. Homo homini lupus¹¹, čili houbař má hrozně nerad houbaře, který byl v lese před ním. „Tady už někdo hledal,“ bručí houbař misantropicky, jakmile vkročí do mlází, a přál by si v tu chvíli, aby se na světě rodilo méně lidí. Ale říkám, nejde jen o tuto stránku věci. Horší je, že většina lidí houby hledajících vstupuje do lesa s jakousi představou, že nestačí houby hledat, nýbrž že je záhodno je pokud možno vyhubit, snad proto, aby už nikdy nikdo jiný nic na tom místě nenašel. Proto najdou-li hříbka v mechu, vyrvou v širokém okruhu mech v herodesovském hledání jeho bratříčků ještě nenarozených; vůbec nepomyslí na to, že tím obnaží a zničí podhoubí a zničí lesu přirozenou nádrž vláhy, stejně potřebnou stromům jako houbám všeho druhu. Potkají-li houbičku, kterou neznají nebo považují za nejedlou, musí ji z nějakého ničivého pudu rozkopnout nebo rozmlátit holí na trty. Jsou houbaři, kteří nedůvěřují červenohlavému křemeňáku a na setkání jej aspoň pokácejí; nenechají stát dobrou holubinku, rozdupou klouzky, vyvrátí kozáčky a masakrují ryzce i pečárky; jejich klikatá cesta lesem je znamenána pokácenými houbami. Nenechají stát muchomůrku nebo bedlu aspoň

¹¹ Člověk člověku vlkem. Pozn. red.

pro jejich krásu; jsou neúnavní a důslední ve svém ničení. Snad slyšeli, že jiní lidé sbírají jiné druhy hub, které jim nejsou známy; snad zrovna proto rozdupou všechno, nač přijdou.

To tedy je to nejhorší na houbařích: že jdou do lesa, který není jejich a není jen pro ně, a že s ním zacházejí s takovou hloupou nenávisť. Vidět v letošním na houby požehnaném roce lesy, – nebylo by se co divit, kdyby v dohledné době byl vstup do všech lesů lidem zakázán. Copak víme vše o tajemné symbióze lesa, copak víme, jak spolu souvisí život hub a život stromů? Ale i kdyby toho nebylo: je hřích brát lesu skřítkovitý život hub, tak jako brát loukám a mezím elfí život květů; a lidé, kteří nedovolí, aby tam, kudy prošli, zůstal kousek nedotčené přírodní poezie, nenáleží do lesa a zaslouží si, aby z něho byli honěni hajnými s jazyky plamennými a holí sukovitou. Snad by v tom směru trochu pomohlo kázání ve škole; a hlavně – i to je, řekl bych, věc demokratického citu: co nejméně upírat právo na život čemukoliv, co je mimo nás, i když jsou to jenom skřítkové lesa.

Lidové noviny 30. 9. 1934

Světélka

Až po obzor, až kam oko sahá, až po cáru nebes jde ta stráň hustě posázená světélky lidských ulic a domů; když se to večer rozsvítí, vypadá to jako ohňostroj; nebo v pokojné noci to je jako záhon světél; ale především je to tak proměnlivé a živé jako lidská tvář nebo jako příroda. Když se ve vesmíru nic neděje, mrkají ta světélka mírně a utkvěle; ale jsou noci podmračné, kdy se docela zřetelně vrtí a mžikají, a hvězdně rozklenuté noci, kdy se chvějí divným a trnoucím třasem. Za třesutých mrazů svítí drobně, ostře a skoro zlostně, za podzimního mrholení září jako majáky, v závoji mlhy řeřavěji matně a zarudle jako uhasínající jiskry v popelu. Ale nejkrásnější jsou, když se chumelí a kdy mžourají měkce a zastřeně jako z vaty; a za jižních fénů, těžkých vodou a vlhce hučících: tehdy vzplanou do černé noci prudkým a patetickým žářem, oheň proti vodě, a téměř řičí.

* * *

Jsou světelné krajiny, které člověk zná, které se mu dívají do oken nebo ho denně čekají při návratu domů. Noc má jinou mapu než den: mapu napsanou zářícími body a čtverečky a šňůrami. Má jiné zalidnění, jiná mrtvá místa, jinak přeskupený prostor nežli den. A někdy v té své krajině světy objevíte světy nové. Včera tam ještě nebylo, snad se tam někdo nastěhoval nebo co, nebo je to jen nějaká lucerna –

Ba ne. Je to nová hvězda na zemi. Je to nový kus vesmíru.

* * *

Když přijíždíte v noci k většímu městu, první, co vás potká, jsou šňůry světél, ramena světél, chapadla světél vyslaná městem do pusté zevnitřní tmy. A každá ta šňůra má poslední světy. Poslední svítlna na kraji města. A za ní jako by to byla propast. Za ní jako by se musilo váhavě vkročit do neznáma. Jistě je tam cesta, jsou tam stromy a milníky, cesta do světa; ale to poslední světy je hranice smutná a děsivá –

Poslední lucerna na kraji města je divnější a romantičtější než poušť, les, hory nebo moře bez lidí.

* * *

Člověk se obyčejně nedívá se zvláštním zájmem lidem do oken; okna jsou k tomu, aby se jimi někdo koukal ven. Ale večer je to jiné; osvětlené okno večerní se už nedívá ven, ale vede dovnitř; a chodec se musí tím oknem podívat, visí tam lampa a vrhá na strop teplý kruh světla, u stolu asi sedí lidé. – Třeba tam bydlí štěstí, myslí si chodec; těm se to žije, tam musí být pěkně, tam by bylo dobře posedět, v tom zlatém a pokojném světle.

A když sedí doma pod svou vlastní lampou, ani si nevzpomene, že jeho domácí světýlko vřezává do tmy zlatý a teplý obdélník.

Lidové noviny 3. 2. 1931

U vatry

Vezli tě mezi dvěma stěnami údolí, mezi dvěma kulisami pomalovanými v nějakém tvořivém šílenství. Je to, jako by někdo hrál na klavír noře všech deset prstů do kláves; i duní hluboké tóny fialové a hnědé a černo zelené, jako lesní roh zvučí hlas mědi, okru a šarlatu a nejvyšší strunou křičí ostrý zvuk průsvitné žluté. Kde jsi, jednoduchá písničko letní, zelená písni šalmajová, pestrý a jasný hlase ženský! Koukejme, jak uzrála božská réva barev; vytlačme ji do číše a pijme ten drsný mošt podzimu; pověz, zda se ti netočí hlava, člověče putující tímto vinobraním hájů!

Ano, točí; a proto naberme dechu na této vysoké louce, zelené louce, zeleném voru na hnědých vlnách hor. Vlna za vlnou, hora za horou; z hlubokých údolí troubí jeleni temným a divým řevem. Jako těžké kapky, bum! prší a bubnují padající žaludy, bukvice a tvrdá plánata hrušky. Kam bys šel, stoje uprostřed světa? Na všech stranách jsou krásné a daleké věci, kterých neuvidíš; buď šťasten, že jsi uprostřed nich. Toto všecko je před tebou: ryšavé háje s modrými stíny; zlaté buky, cesty zaváté listím, louky s ocúny, červená střecha samoty. Ale to vše je jenom začátek, neboť za tím je ještě země a nebe; a kdybys chodil bez konce, projdeš to vždycky jen jedním směrem a poznáš jen okraje své cesty. Koukej, už zapadá slunce.

Už zapadá slunce; musíš je provázet očima, jak se dotýká tamté hory, ne, jak je přeříznuto vpůli, ne, jak čouhá jen zlatým skrojkem přes modrý kraj světa. Ale vždyť tam vůbec není slunce, jen se tam rozlilo jantarové světlo, jen zmodraly hory, jen zavál chlad z dlouhých údolí. Což neslyšíš mírný zvon na krku krávy, neslyšíš klekání stádce? Buď pozdravena hodina soumraku.

Ohýnku, ohni, rozdělaná hranice, planoucí vatro! Ohnivý keři, ohnivý sloupe, ohnivý jazyku, ohni prvních lidí, první pochodni! Jací jsme to uctívači ohně, my lidé, jaký je to prastarý bůh, ten vysoký plamen, tančící, luskající ohnivými prsty, potřásající kšticí, vyskakující v šíleném

vytržení! Už tomu dobře nerozumíme, my dnešní lidé; kdybychom tomu rozuměli, počali bychom i my tančit a skákat kolem ohně; místo toho stojíme jako očarováni a koukáme do ohně v údivu a oslnění. Heleďte na ty jiskry, slyšte, jak vyráží s hukotem nový trs plamenů, jak se řeřavě hroutí polena, jak to žije, jak to bláznivě žije! Ano, i my bychom mohli... i my bychom mohli zaplanout strašným plamenem; ale my lidé jsme z jiného dřeva; nám jest hořeti pomalu jako vztyčené svíce; dlouho, velmi dlouho musíme nést svůj plamen, ale i my bychom mohli... Jaké dobrodružství je oheň! I my mohli bychom jej rozpoutat, ale budiž; tichý a pomalý je oheň života, jenž osvěcuje.

I ty jsi tu, kravko velkých očí se zvoncem na krku; i ty sis vzpomněla na jakési velmi dávné doby s ohni pastevců řeřavějšími po celou noc; i ty jsi kdysi putovala za ohnivým sloupem. Dívá se do ohně a zapomíná žvýkat; pak zavrtí hlavou, zabimbá hlubokým zvoncem a pase se dál; ale byla to chvíle, kdy se cítila jedním z nás.

Tak vida: nikdy nepostihneš, odkud přichází tma, ani okamžik, kdy začala; ale je tu, všestranná a obsáhlá, tak velká, že lidé jsou najednou menší, jsou docela maličcí na pozadí tmy; a že je tma, sesednou se blíž k bělovlasému hospodáři a povídají tišeji; že je tma, i oheň zrudl a slehl se a dýchá důvěrným teplem. Už to není tančící a divý bůh; je to oheň rodiny; je to červený ohýnek, který vykrojil nás, sedící u něho, z nesmírného světa tmy a učinil z nás lidi patřící k sobě. Jako bychom se drželi za ruce. Jako by nebylo ničeho, s čím běháme po světě každý jinou cestou. Kolik lidí by tu ještě mělo být, aby náš kruh byl úplný! Kdyby tu tak pod touto planou hruškou, kolem toho řeřavého ohniska bylo místo pro miliony nás! Všichni bychom se dotýkali rameny a velmi vážně, velmi zamyšleně bychom se dívali do toho jediného a společného ohýnku...

Děti, už je noc. Pokoj s námi. Děkujeme vám, hospodáři, za tu vatru.

Lidové noviny 24. 10. 1926

Podzim neboli sázení

Řekněme, že máte někde venku, mezi loukami a lesy, svůj srub, bungalov, víkendhaus nebo jak to jmenujete; a kolem něho kousek půdy, který nazýváte svým; nebo řekněme, že nic takového dosud nemáte, ale že byste to chtěli mít. V tom případě vězte, že tito dnové podzimní nejsou doba, kdy se člověk hospodář ukládá k zimnímu spánku, nýbrž právě naopak doba, kdy v něm mocně hárají mízy sadařské; i počne na své měřici půdy vysazovat všeho druhu keře, stromky a stromy, polokmeny a pyramidy. Jaro je doba květů, kdežto podzim je sezona, kdy i zahradník uzrává v jadrné dřevo a nasazuje budoucí košaté koruny; což se projevuje tím, že kope do země jamky a do nich ukládá kořínky toho, co jednou bude bujným keřem nebo stoletým stromem; pak je zahrne půdou, přišlápne nohou a řádně proleje, a je to; nyní budiž ponecháno přírodě, aby ukázala, co dovede.

Ano, do stínu zdi jarní meruzalku, a u pumpy poroste černý bez; odjakživa patří chebží k venkovským pumpám. Toto bude řádka šeříků, a k jejich modrým a lilákovým hroznům nesmí chybět zlatý déšť čilimníku. Syringa-laburnum: což neznějí už ta jména jako vyzvánění zvonů ranních a večerních? A musí tu kvést pustoryl pro vůni jarního večera, a slunce polední bude jiskřit na bělostných květech trojpuku nebo tavolníku; nic pak není krásnější po jarní přeháňce než rudé kalíšky vajgelie, vážně a bohatě žehnoucí z těžkého, zroseného lupení. Ano, to vše tu musí být; a ještě Rosa rugosa a rumělková kdoulička, a hloh, ano, jaký by byl na světě život bez hloží? To tedy by bylo aspoň to hlavní –

Ale ne; není přece jenom jaro; což nechtějí mít svou krásu i dny podletní a podzimní? Jen kopej dál své jamky, zahradníku; tady musí nést skalník a dřišťál své rudé bobulky a jeřáb se ověsit bohatými hrstmi cinobrových¹² korálů; tady zahoří podzimním nache jedovatá škumpa a zaplane tatarský javor jako hořící keř. Tak, teď je to dobré; jen, prav-

¹² Cinobrový (něm.) – rumělkový. Pozn. red.

da, aby tu i pro zimu zůstalo trochu barvy; jen kopej dál, zahradníku, a udělej jamky pro žluté a korálové proutky dřínu, pro zelené proutí zákuly, a tady u potoka pro nachové a zlaté proutí vrbové. A teď už nemůžeš víc udělat; rok je krátký a nemá víc než čtvero ročních časů.

Počkej, co je tenhle slabý proutek? Vida, to je *Prunus sachalinensis*, třešeň ze Sachalinu; i najdi pro ni veliké místo, neboť tento proutek bude keřem vysokým třicet metrů. A tohle útlé košťátko, to je třešeň *hisakura*, jež jednou doroste tak, že div nebude plout po nebi růžovým oblakem svých květů; a ještě tu ten proutek, to bude střemcha mohutná jako báb, střemcha ze zahrady dětství.

A to už je všechno, ne? Nu, chválabohu, kousek půdy je osazen. Kolem duní černé a hluboké lesy, vysoko šlehají světlé kmeny jasanů, v podzimním slunci zlátnou koruny dubů těžké a plné jako skály; ale člověk proutky sázející je vůbec nevidí; rozhlíží se po své měřici půdy, kde z mokré trávy hole a vyzáble čouhá několik temných proutků, a šeptá si s hlubokým a skoro zbožným uspokojením:

„Tak, teď už to tu není tak holé!“

Lidové noviny 1. 11. 1936

Ornice

Byla by to pěkná mapa, která by věrně podle přírody zachytila barvy naší země. Musela by na ní být, to se rozumí, černá zeleň borů, sytá zeleň smrčín a světle zelená kadeřavost lesů listnatých; ale nejvíc barev by dodala půda, jak ji vidíme teď k podzimu, čerstvě zoranou, ještě nezvětralou a nevybledlou mrazy a suchem. Tato mapa by se ovšem poněkud kryla s mapou geologickou, ale nebyla by tak učená a sloužila by víc jen radosti očí, neboť by byla krásně barevná a bohatě odstíněná jako dílo malíře, jenž míchá se zálibou na své paletě různé ty hlínky, barvy spolehlivé a neblednoucí.

Je to pořádná stupnice barev, od bílých písků po mastnou čern nejtučnějších půd. Někde jsou ornice bělavé, světle šedé, jakoby uprášené nebo vybělené suchem; jsou půdy zbarvené jako velmi světlé kakao, téměř modravé, nebo jako mléko, do něhož je kápnuto kávy. Potom jílovité žlutky v různých nuancích okru a rzi, půdy plavé a žluté, půdy ryšavé, v odstínech neapolské žluti, indické žluti nebo páleného okru; nejširší je ovšem škála hnědí od slamnatě světlých po hluboké a syté tóny sépiové, od nádechů lomených po bohatě zarudlé jako čokoláda; hněď kávová, hněď kaštanová, hněď vypálených džbánů nebo teplá osmahlost chlebových pecní; suchá a vybledlá hněď mělké, kamenité ornice nebo kypré odstíny hlubokých spraší a náplavů. A nakonec půdy rudé, brunátné, od rezavě zardělých po sytě červené, přehrávající do fialova, ve všech intenzitách sieny, rudek a cihelných barev vypálených ohněm; jsou růžové kraje nebo končiny natřené jakoby černající krví nebo ruměné, jako by planuly v trvalém západu slunce. Kraj vedle kraje, skoro vesnice vedle vesnice má jinou barevnou dominantu a jinou světlost půdy; teď, kdy je sklizena úroda, mluví k nám naplno barevná mapa obdělané země.

Co všechno se do ní zářívá: kupky vápna a hromady černé mrvy, šámy¹³ a strusek a mouček; zvláštní, že sta a sta let práce nemohla přelakovat ani rozředit tu rodnou barvu půdy. Tolik set let člověk přimrvuje a obrací tu tenkou slupku ornice, pokrývá ji rok za rokem kulturním nánosem práce, ale brunátný kraj zůstane stejně brunátný a žlutý kraj stejně žlutý; půda se nedá přebarvit; ani věky jí nevezmou její řeč a barvu. Nedá se to předělat traktorem ani motykou; po rusém obilí nebo po tmavém brambořišti zní zase hnědá či plavá země svým původním tónem. Půda nebude nikdy uniformována; národy a kultury se mohou střídat i směšovat, ale to, po čem budou šlapat, se nedá roznést na kopytech ani promíchat. Snad proto tak rádi mluvíme o rodné zemi; chceme se přidržet její stálosti. Jen se podívejte, pane, jaká solidní a stálobarevná látka je naše půda; ta nás přetrvá.

Když se mluví o barvách podzimu, nezapomínejme na krásné a teplé barvy ornice odkryté pluhem. I po té stránce jsme, chválabohu, zemí požehnaně pestrou, oděnou rouchem měňavým; jsme, tak říkajíc, uhnětení ze všemožných vzorků půdy a všechny geologické věky se složily, aby byl zhotoven ten nevelký kousek světa. Jen lidé se ve svých odstínech a barvách nedobře snášejí – asi proto, že tu jsou, geologicky řečeno, teprve od včerejška. Bude to trvat ještě dlouho, než se na barevnou mapu národů a států budou lidé dívat se stejným zalíbením jako na barevnou mapu půdy.

Lidové noviny 24. 9. 1936

¹³ Šáma – odpadní kal z cukrovaru sloužící jako hnojivo. *Pozn. red.*

Podzim

Člověk není nikdy s přírodou hotov. Myslí si, listy opadají, a je po celé parádě; zůstanou jenom holé větve. Ale když se na to během času (stačí na to několik desítek let) řádněji podíváme, shledáme, co toho na těch holých větvích zůstalo: co na nich je charakteru a osobnosti. Už když začneme korou, která je brunátně červená jako u dřínů, zelená jako u čilimníků, žlutá jako u vrb, bílá jako u břízek, stříbřitě šedá jako u buků, nadto pak ještě hnědá, skořicová, okrová nebo černá, hladká, napjatá, až se leskne, vrásčitá, zbrázděná, šupinatá, rozprýskaná nebo loupající se, – každý proutek se dá poznat, na čem vyrostl, každý má charakter celého stromu nebo keře. A co teprve větvení a stavba koruny; na to nám vůbec nestačí slovník, abychom našli výraz pro každou variantu růstu a větevné skladby. Jsou větve rozsochaté, bočité, křivolaké a urputně naježené, tvrdě a klikatě nasazené na větev mateřskou; a jiné, lehce a plynule vybíhající, jakoby pročesané, jiné tryskající kolmo do výše, jiné rozkladité; větve převislé, trčící, proutnaté nebo rozkošacené; svalnaté nebo vyzáblé jako kostra nebo podobné nějakým kšticím; hebké a dužnaté, nebo tvrdé a suché jako roští. Každý keřík a každý strom to dělá nějak jinak, podle svého druhu i své odrůdy; teprve když opadne list, můžeme se náležitě podívat na tuto nekonečnou rozmanitost přírody, a nejlíp, když na to napadne jinovatka.

A to ještě nemluvím o kořenech, co tam je podivuhodných a osobitých rozdílů v barvě i růstu, co do vlášení, dřevnatosti, prýtování a rozlohy; to už člověk nemůže dost dobře ocenit a snad jen nějaký Stvořitel se na to se zálibou dívá a pochvaluje si, jakou má tenhle strom nebo tamten keř krásnou korunu kořání. Jaká pěkná podzemní krajina, myslí si.

Vůbec se na to díváme lidsky neboli špatně, když říkáme, že na podzim příroda rezignovaně odumírá a podobné hlouposti. Předně příroda to má dobré, protože v naprosté většině případů neumírá; a za druhé neoddává se žádné takové sentimentální slabosti, jako je rezignace.

Naopak, jde do toho ohromně činně a odhodlaně, jako by mínila: Jaké-pak řeči, musíme se na to připravit; musíme soustředit a mobilizovat všechny své síly, abychom se ubránili. Bez obětí to nejde; dáme na to všechno své lupení, utáhneme si opasek výměny látek, stáhneme své cukry, škroby a takové ty chemické náležitosti do kořenů. Dělejme, dělejme; nic nám nepomůže truchlit a žalovat; může to na nás přijít každou chvíli, nu, a pak nás to najde s dřevem vyzrálým a schopným něco vydržet; ale také schopným rašit a připraveným kvést, jakmile se vytáhneme z té zatracené zimy. Vydržet a mít zaděláno na jaro, to je teď naše heslo.

Jak vidíte, říká-li něco podzimní příroda, nepodobá se to žádné rezignaci, nýbrž mužnému povzbuzení.

A jedné noci padne surově, znenadání šedivý mráz. Holé větve se najednou rýsují s nebývalou a krásnou zřetelností, které jsme si dosud dost nepovšimli; jak je to všechno naráz strnulé, strohé a přísné, divže to neřinčí jako ocelové pruty a dráty. Všechno je připraveno; každá ta holá, tvrdá větévka je obrněná fronta, za kterou se hájí život. Říkáme tomu holé větve; a zatím je to vegetace oděná krunýřem obrany.

Lidové noviny 25. 11. 1934

Zlatá země

Je zlatá, rudá, fialová, zelená. A zase zlatá, brunátná, modravá i hnědá hnědí okru, sieny nebo sépie; červená rumělkou, karmínem, benátskou červení, pozzuolou; sírově žlutá, chromově žlutá, indicky žlutá, terakotová, kraplaková, modrozelená, žlutozelená, modrá, temně fialová. Jedeš vlakem mezi karpatskými háji a koukáš jako blázen, co říjen doveče. Když do toho zasvítí slunce, tu celý topol se zažehne žlutě jako ohromný plamen; buky rozstříknou do široka své drobné oranžové plamínky; já nevím, který keř zazáří jako ohnivě rudá výheň. Zlatá, rudá, fialová, zelená. Svatý, svatý, svatý! Otče náš, jenž jsi na nebesích, to je to krásné!

Je to sentimentální, ale nemohu si pomoci: dívá-li se člověk na přírodu v její slavnostní chvíli, připadají mu ty ostatní události tak trochu odlehlé a odbarvené. Jistě ministerstvo nepadá tak krásně jako ořeškové listí. Když padne vláda, nebouchne to tak náladově, jako když spadne ze stromu kaštan a bums! ze zelené skořápky se vyšpulí jeho červené oko. A valuta nepadá tak elegicky a majestátně jako to krásné zlaté lupení. Zlatá, hnědá, oranžová, rudá.

A ty, krásná ohnivosti starých věcí, požehnej mi. Tváří v tvář přírodě probouzejí se v tobě, člověče (a nezapírej to), nesmírně konzervativní city. Buď pochválena stálost starých věcí a věčných řádů. Buď pochváleno, co není v člověku epochální a průkopnické, včerejší a zítřejší, ale co je věčné a nezměnitelné. A tedy: mládí a stáří, odpočinek, láska, dobrý stůl, náboženství, hrdinnost, spánek a některé jiné staré a moudré věci. Před vámi, ohnivě háje, neobstojí mé písemnictví; ale tváří v tvář s vámi jsem spokojen s těmi několika bílými vlasy, se svou únavou i svou silou. Neboť vše je v pořádku, jak je od věků stanoveno. Zlatá a zelená, bílá a černá.

A poslyšte, co je teď v říjnu zvláště hezké, to jsou vesnice. Jsou zachumlány ve svých žlutých a rudých jabloních, žlutých lipkách a kaštaněch jaksi zvlášť vlídně a hračkovitě. Červené střechy, šedivé střechy

a nad tím trochu modrého kouře. Bože, jak zešíroka, jak důkladně prochází rok takovou vesnicí! Jak solidně a požehnaně se tu uvelebí každé roční období! To u nás, ve městech, si člověk stěží uvědomí, že se něco děje, že se něco mění. Jaro a léto, podzim a zima; oblékají a svlékají se svrchníky, deštník se postaví do kouta, natáhnou se rukavice. To je vše. Nezastavili jsme čas, ale tak trochu jsme zastřeli jeho kroky. Stárneme, ale bez rytmu. Zas o rok života víc, ale nebyly to čtyři roční doby; byl to jen jeden rok.

Zlatá, rudá, modravá, hnědá. Suché listí. Ohromná mrhavost přírody, jež utvářela, vroubkovala, vlnila, rýhovala každý ten pěkný list, a teď' jej shodí, rozšlape, rozmělní, aby zase začala znova. Aby začala znova; ale já, který nezačnu znova, já také utvářím, vroubkuju, vlním a rýhuju každý svůj popsaný list; zítřek jej shodí a rozmělní. A pak začne utvářet, zoubkovat a rýhovat někdo jiný. Je to tak v pořádku. Dobré je, co jde po pořádku. Zelená, žlutá a rudá. Suché listí.

Ještě jsou žluté a fialové květy na mezích, ještě útlá, třesavá václavka voní ve zvlhlé hlíně, ještě pozdní jablka rdí se na stromech. Panebože, až zestárnu, až docela zestárnu, dej mi takovou houževnatost květu a plodu. Dej mi žluté a fialové kvítky, ať kvetu tichými a jasnými hvězdičkami; dej, abych nesl hodně tvrdá a červená jablíčka, která vydrží za okny přes zimu. A když už je nová generace plodu, když už dozrávají třešně, takhle poslední jablíčka se toho dočkají; svrasknou, pravda, ale dočkají se nového věku, tuhá a brunátná. Ať tedy jednou i já urodím pár tuhých červených jablíček, jež přezimují do příštího léta, amen.

Zlatá, červená, zlomená hnědá. Panebože, děkuji ti za pěknou cestu rokem.

Lidové noviny 18. 10 1922

Říjen čili o zvířatech

Každá doba má své znamení, nejenom na nebi, nýbrž i na zemi. Jaro zajisté je ve znamení ptáka, jakož i všeho, co poletuje; i Erós jarní je okřídlený, a veškeré zvířectvo, jež nám ohlašuje jaro, je tvorstvo křídlaté, ať je to skřivan, vlaštovka, babočka, nebo právě zmíněný Erós. Léto je doba živlů, slunce, vzduchu, vody a země; proto se nalézá ve znamení zvířectva živelného, jako jsou víly, rusalky, vodníci, ohniváci, polednice a divoženky, tvorové většinou lysí, nazí a éteričtí, takže si je nelze rozzumně představit vystavené nepohodě a špatnému povětří. A konečně podzim je ve znamení zvěře srstnaté, pokryté kožichem ryšavým nebo hnědým jako kaštany, jako podzimní listí, jako všechny zralé věci podzimní; je to doba jelenů, faunů, kanců a lišek, doba, kdy mužové přestávají plašit děvčata a vycházejí na lov kosmaté zvěře. Načež Dušičky znamenají zářez, jenž člověku připomíná, že rok vstupuje do znamení tvorů domácích, jako jsou duše zemřelých, skřítkové domu, zabíjačka, praskot ohně a knížky.

Jakživ jsem nestřelil žádné zvíře; ale kdykoli jsem v říjnových lesích potkal veverku, lišku či jelena s laněmi, měl jsem pocit, že jsem najednou vkročil do nějakého jiného světa: do jejich světa; neboť říjen jim náleží daleko tajemněji než kterákoliv jiná doba ve věčnosti. V létě potkáš srnku, jako bys potkal pěkné děvče; i pozdrav tě bůh, holka, nemusíš se mne bát. Ale na podzim potkáš jelena, jako bys potkal nějakého boha nebo cosi odvěkého; zatajíš dech a stojíš, aby ses nedopustil svatokrádeže; stydíš se nazvat svůj úžas pravým jménem, jež jest úcta.

* * *

Říkám vám, každý jelen je tak trochu jelenem svatého Huberta; když tak stojí se vztyčenou hlavou korunovanou vzácným a košatým obloukem parohů, se slechy široce postavenými, zkamenělý v ušlechtilé nedůvěře, tu jako by opravdu na jeho čele zářilo něco rovnocenného kříži. Ano, kdybych byl svatým a křesťanským mužem, byl by to zajisté zářící

kříž; ale protože jsem člověk zmatený a malověrný, není to kříž, nýbrž jakési velké a nejasné znamení. Nezamíříš, lovče, na čelo jelena, neboť byl by to hřích; miř, miř na komoru a spust' se srdcem sevřeným hrůzou a žádostí. Neporušíš koruny na hlavě zvířete a neroztříštíš znamení na jeho čele; a když věšíš jeho parohy na stěnu, děláš to jako dobyvatel, který ukládá do bezpečí uloupenou korunu zabitého krále. Neboť i uloupená koruna je předmět hodný zvláštní úcty.

* * *

Nebyl jsem to já, neboť od lidí mého povolání se lze nadít ledačehos, co se zdá dětinstvím nebo přepínáním; byl to muž v moci postavený a tvrdý, hladký jako meč i drsný jako kámen; říkám vám, že se z lidského těla málokdo tak do tuha vypeče. Tedy bylo to před ním, že se na říjnovém palouku zjevilo dvacet, padesát, sto plavých a pokojných laní korunovaných královskými parohy jelenů na stráž; a tu ten muž zatajil dech a skoro se chvěl úžasem nebo úctou a šeptal, že to je něco jako mýtus nebo jako pravěk; takto stál předlouho, a pak odcházel tak tiše, že by v žádné kapli, v žádném božišti tak tiše nenašlapoval; a ještě dobrou hodinu po tomto zjevení mluvil hlasem daleko tišším než kdy jindy. Toto uvádím jako svědectví, že zvěř v říjnu nese na sobě veliké a božské tajemství.

* * *

Snad právě proto lovci, když se vracejí z čekané, mluví hlasem nadmíru hlučným a hlaholným, aby ze sebe setřáslí toto strašné a mlčelivé kouzlo. „To vám bylo,“ křičí z plna hrdla. „Na sto padesát kroků přišel ke mně jelen; hodinu jsem se na něj díval, a nedostal jsem se k ráně. Lidičky, to byl chlapík! A já zas dostal jelena za půl hodiny; sotva jsem byl na místě, už si to nese přes palouk. Dostal ji do komory na sedmdesát kroků; ale je to slabší kus. Mládenci, dnes si dám berdo¹⁴! Bože, proč jenom jsem nedostal jelena, kterého jsem viděl včera!“

¹⁴ Dát si berdo (nář.) – popřát si, zahýřit si. *Pozn. red.*

Ano, neboť nejkrásnější jeleni jsou vždycky ti, kteří nepřijdou lovci do rány. Jistě i svatý Hubert viděl svého nejkrásnějšího jelena, jelena s křížem, na sto osmdesát kroků; neboť vězte, že jinak by ho byl určitě položil. I s tím planoucím křížem na čele. A rovnou do komory.

Lidové noviny 30. 10. 1927

Podzimní

Jsou ještě dny zlaté a modré; neboť nic na světě není zlatějšího než listopadové slunce. Avšak pravá hodinka listopadová, to není úsvit zastřený mlhou ani zlaté poledne, nýbrž soumrak. Soumrak vonící bramborovou natí, pochládlé šero, které na tebe studeně sáhne, zlodějská tma, ve které se zavrtí vzdálené světlo nějakého lidského okénka. Domů, domů! Jak pěkné jsou stěny, lampa, lenoška a knížka! Teprve v těchto dlouhých hodinách tmy pozoruješ zvláštní slávu a dokonalost lidských příbytků: že září.

* * *

Avšak jsou také černé hodinky, jiný z darů podzimku. Ona ta tma přijde tak rychle, že si jí člověk zprvu ani nevšimne; a pak už je v ní uložen jako v nějaké tlumené a husté hmotě, ve které se všechno zpomalí, i sám čas. I počnou lidé žít a mluvit pomaleji; nemyslí na to, aby uhonili nějaký prospěch, provedli nějaký hbitý úskok nebo skočili někomu v týl. Spočívají jako opoutáni a slova, která si povídají, jsou jaksi vnitřnější a měkčí než to, co říkají pod kontrolou světla. Myslím, že radí-li se vrazi nebo zrádcové mezi čtyřmi stěnami, rozsvítí si k tomu. Zvlášť ďábelské úmysly pak vznikají, odeberou-li se lidé ze světla do tmy, aby se v ní ukryli. Avšak tma černé hodinky není jako maska, za kterou se člověk skrývá, nýbrž jako mech, který na něm narůstá. Je to, abych tak řekl, přímo mech věčnosti, neboť věčnost je temná. Proto lidé o černé hodince hovoří o věcech vážných a vnitřních. Myslím, že by například ministerská rada měla občas držet černou hodinku; měla by zasedat v rostoucím šeru, ve kterém by žhnulo jen několik cigár. Jeden ministr po druhém by upadal v tichou zádumčivost. „Mládenci,“ ozval by se pan předseda měkce, „mně je vám někdy ouzko z toho politikaření. Víte, kdybychom si nikdy nelhali a vždycky si řekli, co vlastně chceme...“ „No ba,“ vzdychl by jiný ministr. „Já si tak někdy myslím, že vládnout je zatracená povinnost. To člověka strašně zavazuje. Kdyby to tak nějak

šlo... beze všech klíčků a hejblů... aby byl člověk jako ze skla..." „Taky to říkám," děl by třetí. „Co by se všechno dalo udělat, kdybychom si navzájem věřili!" „No jo," řekl by čtvrtý, „ale politika je neřád. Kdybychom mysleli víc na svou zatracenou povinnost nežli na politiku."

„Tak co," zeptal by se pan předseda, „mám už rozsvítit?"

„Ještě ne; vždyť se nám tady tak dobře sedí!"

* * *

To je pravda, když takový uhelný vůz rachotí po ulici, může se člověk zbláznit. Nic neřinčí a nelomozí tak strašlivě jako uhelné vozy; snad se dělají z nějakých zvučných dřev jako negerské bubny. Polovina městských psychóz pochází jistě z řinčení uhelných vozů. Chodec s vražednou nenávistí měří kočího, který nemá nikterak naspěch, a dvě babky, jež se natrásají nahoře na nákladu uhlí, a hledí uniknout té řinčící potvoře buď napřed, nebo vzadu, nebo za nejbližším rohem, ovšem marně; neboť ať se vrtne kamkoliv, octne se v akčním rádiu jiného uhelného vozu s kočím i babkami.

Tato divoká nenávist však městského člověka rázem opustí, když sám čeká vůz s uhlím na zimu. V tomto případě se mu zdá, že vůz řinčí triumfálně a právem rachotí honose se svou těžkou naložeností; i babky nahoře poskakují jaksi radostně, jako by je ten drtivý lomoz rozjařoval. A pak ti vůz zastaví u vrat, koně dostanou na huby pytlíky s ovsem a kořenitě páchnou, babky slezou a nastaví své nůše vyčalouněné pytlovinou, kočí si mistrně odplivne a nabere uhlí širokou zvonivou lopatou, a už ti rachotí a bubnuje uhlí do sklepa, čpí to uhelným prachem jako v dolech, ale zaplať pánbůh, je toho hromada, s tímhle stačím až do jara, a je to uhlí, panečku, černé a lesklé jako smůla.

Ale až půjdeš zítra po ulici, budeš s vražednou nenávistí měřit řinčící uhelné vozy, budeš před nimi prchat sténaje a klna, že se takový lomoz na ulicích trpí a že by se to mělo nějak zakázat a basta.

Lidové noviny 28. 11. 1926

Podzimní dny

Tedy tohle dovede jenom podzim: aby jeden den byl celý zlatý sluncem a čistý jako ze škatulky a zářivý až do nachového západu; a druhý den aby se urodil tmavý a ucouraný pluhavým deštěm, samá mlha, samá sychravost, samý soumrak od božího rána. Takové zlaté a černé dny má jenom pozdní podzim. Ještě maličko, a bude tu už nové slunce; bude se den za dnem silněji zavrtávat do hlubin noci, den za dnem se šir rozkročí nad širou a studenou zemí. Ale teď ještě je to naše staré slunce, zralé zralostí všeho, co jsme poznali i sklídili; ještě dožíváme svůj starý rok.

* * *

Ne, to dělá jenom ta tma, že se nám zdá podzimek tak smutný a těžký jako příklop; to dělá ta tma, která se na nás denně valí jako rostoucí černá voda. Stojíme na břehu noci a děláme si znamínko: ještě stoupla; ještě pohltila tenhle proužek bílého dne; ještě o kousek překročila demarkační čáru včerejška. Tak už dost, už dost; už je tak maličko toho světla, které nám zbývá! Už je dost té tmy, dost ústupu, dost toho smutku; není-li načase začít z jiného soudku? Ne, ještě ne; ještě nejsme na dně noci, na dně temnot; ještě se musíme spokojit s lampičkou noční a obracet stránky toho, co bylo. Nebud' netrpělivý; vždyť už je připravena neviditelná hranice slunovratu. Nic velkého se nestane; žádná rána z děla, žádný ohňostroj, žádná vlajkosláva neohlásí tu přesnou hodinu; bude se podobat kterékoliv jiné hodině, která teď uplývá, ale už to tu bude; jen o píd' světla víc, a už se to nedá ničím zadržet. Chválabohu, my lidé nejsme dnešní a víme, jak to v našem vesmíru chodí dokola.

* * *

A je před námi ještě jedno znamení, jako záložka v rodinné knize: Vánoce. Vlastně jimi se uzavírá koloběh roku; jimi se dovršuje zralost podzimu. Návrat domů. Svátek domova. Hvězda domácí. Dlouhý a těžký

je rok, a bůhví co se v něm někdy nahrne osudů a ztrát a dobrodružství; ale na konci všeho je ten návrat domů, to posvěcení domova. Vejdi pod střechu svou, neboť rok se nachýlil.

* * *

Ať prší, ať prší; ať namoknou oranice a rozblátí se cesty; ať zalézá mráz za nehty a šedivý mráz lehne na trávu: všechno je zkouška a příprava. Ať je to cesta rokem, nebo cesta dějinami: musejí se snést i ty horší a temné dny. Pravdaže jsme zimomřiví po světle; ale ještě nám zbývá lampa domácí; i při ní je vidět daleko dopředu. Rozsviťme všechny své lampy, aby lidé ze tmy našli cestu domů. Přišel čas temnot; nezhášejte žádné ze světél našeho domova. Byl by to hřích.

Dlouhý a těžký je rok, ale je moudře stavěn; ať se uzavírá nocí a nepohodou – i to je k něčemu dobré. Abychom lépe a jistotněji objevili svůj vlastní dům.

Lidové noviny 11. 12. 1938

Listopad

Ještě se nemůže říkat, že rok se končí; například venku, na polích a mezích, je ještě převelmi živo; kdekterá kozička a kravka se honem vypásá, než ji zaženou do jejího chléva, aby tam představovala betlémské jesle; ještě pokvétají slzičky Panny Marie, zlatě se třpytí starček a zamane si kvést plazivá mochna. Co se půdy týče, ta pracuje na celé kolo; je zrytá, zoraná a zvláčená, a teď tedy přijímá vláhu i vzduch, voní a větrá, dýše a potichu se rozpadá v kyprou ornici. Ještě mokvá v lese hřib, křehnou žluté lišky a kreslí čarodějná kola bělavá houba, které nemohou přijít na jméno; a všude jsou zardělí strejci, kteří osekávají, sbírají a vozí na fůrách voňavé klestí. I těch zvířat je nějak nápadně víc než v létě; z každé oranice frčí hejno koroptví, zajíc kličkuje k lesu, těžce plácají křídly tetřevi a na pasece zasvítí srní světlými zadečky. Tedy jak říkám, živo by bylo dost; ale najednou, než se kdo nadá, je tu mlhavý soumrak, tu tam proskočí světélko, a celý svět zalehne nesmírná osiřelost; jen pomalá fůra skřípe k vesnici a osamělý člověk s rukama v kapsách jde někam chvatně a zamlkle. Rok se ještě nekončí; ale končí se dnové.

* * *

Marná sláva, tmavý je podzim; ale i to je dobře seštymováno. Jinak by nemohly tak pateticky řeřavět poslední barvy podzimu: nach šípků a bohatá červeň bobulí dřišťálových, šarlat višňových korunek, temná žluť modřínů a těžké zlato spadaných listů kaštanových (koukej, mezi nimi to lesklé, brunátně hnědé oko kaštánku, pootevřené v puklé slupce). A nebýt té tmy, nesvítla by nám tak silně ta pravá a nejslavnější barva podzimu: světélko v oknech domova.

* * *

Říká se, že se na podzim příroda ukládá k spánku. Je to přibližně pravda, ale ukládá se k němu, jako to děláme my; otálí s tím, odstrojuje se

s pomalou libostí a ještě se jí chce povídat, co bylo dnes a co bude zítra; a ještě než usne, smísí si vzpomínky uplynulého času s plány budoucích dnů. Ještě nespadlo letošní listí, a už jsou na větvích a proutí tvrdě nalité pupence příštího jara. Tak, a teď se může usnout; neboť i spát se má dopředu.

* * *

Čím jsem si ušetřil na konec ten pravý a každoroční objev podzimu. Je to objev vlastního pelíšku. Je to každoroční návrat do postele. Nikdy člověk nespí vděčněji a neprotahuje se v posteli blaženěji než v této době, kdy se krátí dnové. Všechno básníci opěvali, ale nevím, že by některý z nich místo nader a nebeských úkazů zapěl chválu obyčejného teplého lůžka. I o snech se toho napsalo ažaž, ale kdo popsal hladkou přívětivost podušky a důvěrnou dlaň dülku pod námi proleženého? Připojme tudíž k chvále podzimu tuto chválu lidského pelíšku; ať je laskavý k spícím, něžný ke všem chorým a posilující pro ty unavené; ať najde i zajíc dobrý pekáč, srna suchý důlek a vrabec dobrý úkryt pod okapem střechy, amen.

Lidové noviny 7. 11. 1937

Mikuláš

Chodí teď, chudák, po pražských ulicích, uskakuje před vozy, kluše mizernou břechkou bláta a razí si biskupskou berlou cestu mezi chodci: má svatou bílou bradu z vaty a mitru a mírňoučké modré oči, na zádech nůši s gramofonem a dělá zkrátka reklamu pro nevím kterou firmu. Tak daleko to došlo se svatým Mikulášem.

Jeho čerti jsou zaměstnání u firmy Baťa, a ještě jiný konkurenční Mikuláš se produkuje ve výkladní skříni tuším závodu Moravia. Kde jsou andělé, nevím; doufáme, že v nebi, kde lomí rukama a bolestně potřásají křídly; i prší peříčka na zem, a proto se pořád chumelí; ale i ta peříčka jsou jaksi fórová a z nějaké náhražky, a proto hned tají, a z toho je to bláto, kterým cape najatý a zkřehlý Mikuláš s modrýma očima a pocákaným svatým ornátem.

Když jsem byl maličký, chodil ještě pravý Mikuláš, i čert byl pravý, ale anděl nikoliv, to byla jenom Jůla, a od té doby jsem bezpočtukrát zjistil, že vůbec žádný anděl není pravý a že to je nakonec jenom ženská. Mikuláš byl však pravý a zázračný svatý, neboť přinášel s sebou dárky.

Dárky jsou nejzázračnější věc na světě; vlastně je to jediná nesporně zázračná věc na tomto materialistickém světě. Mohu si, ví bůh, sám koupit párek, když už mám na něj tuze velkou chuť; ale kdyby mně někdo na ulici zničehonic daroval horký párek, nevěřil bych svým očím a štípl bych se do ruky a myslel bych, že to byl anděl či kdo. Na darované věci lpí taková podivuhodná mimořádnost; je to, jako by ta věc přišla z nebe. Pranic pohádkového dejme tomu není v tom, že někdo třicet let taškaří nebo šetří, až se dotaškaří nebo došetří blahobytu; ale pohádkové je, když dostane darem pytel dukátů nebo najde jeskyni vykládanou rubíny a zlatem jako Rechnerův krám. Dostat něco darem nebo to nalézt: to je zázračné jádro dobré poloviny všech pohádek u všech národů na světě. Z toho vidíte, že dar je věc řádu pohádkového, kouzelného a prostě zázračného. Darovanému koni nekoukej na zuby,

ne proto, že je pravděpodobně dřevěný, nýbrž proto, že je to kůň božský, spadlý z nebe a tajuplný; darovanému koni nekoukej na zuby, nýbrž vem ho kolem krku, polož mu tvář do hřívky a s očima zamhouřenýma sni o divu divoucím, který ti byl nadělen. Koupíš-li si papuče, víš, co si od nich můžeš slibovat; ale dostaneš-li papuče darem, tu je to, pane, jiná: mohou to být sedmimílové papuče, nebo ti mohou přinést štěstí nebo co; zkrátka jsou jaksi jiné než všechny ostatní papuče na světě, tajemnější a prostě zázračné.

A teď už vím, proč nosí dárky Ježíšek nebo svatý Mikuláš: to proto, že žádný opravdový dárek není z tohoto světa, nýbrž přichází z nebe, je kouzelný a nadpřirozený sám od sebe, a proto nemůže být darován lidskou rukou. A proto Ježíšek opravdu je a svatý Mikuláš taky; na mou čest že jsou, a sice bytují nadpřirozeně v těch darovaných věcičkách, a proto když je rozbalíte, zavane z nich na vás taková nebeská a kouzelná vůnička, jež rozjaří vaše srdce. Dárky přicházejí z nebe, byť pozemským prostřednictvím lidského vybírání, smlouvání a placení; tentokrát ovšem platíme obchodníkovi jenom za doručení, jenom za to, že nám tu boží věc zabalil a vydal; ale věc sama, věc určená za dar, není k zaplacení, neboť je původu rajského.

Budiž vám hodně naděleno.

Lidové noviny 6. 12. 1923

Mikuláš a jiné humánní podniky

Už je tomu pár let, co jsem neviděl Mikuláše, – míním totiž skutečného, svatého a dary dávajícího Mikuláše, a ne takového nějakého reklamního, který doporučuje ve výkladní skříni boty nebo cape v blátě nesa na svém svatém ornátě plakát, že nejlepší vánoční dárky nakoupíte u firmy Max Fischl, levné ceny, též na splátky. Posledního pravého Mikuláše jsem potkal před několika lety na Vinohradech; běžel poklusem přes ulici k nějaké známé rodině, nebyl provázen andělem ani čertem a zřejmě se styděl.

Nemyslete si tedy, že se zabývám jenom literaturou; někdy mě napadají docela praktické věci a různé podniky, do kterých bych se možná pustil, kdybych už neměl své řemeslo. Ať to provede někdo jiný: ať například zařídí Ústřední Kancelář Svatých Mikulášů. Bylo by to docela prosté: ráno by tam hlava rodiny prostě zatelefonovala: „Haló!“

„Haló! Zde Max Fischl, disponent Svatých Mikulášů.“

„Prosím vás, pošlete nám dnes večer v sedm hodin jednoho Mikuláše do bytu!“

„Račte si přát s čertem i s andělem?“

„S andělem rozhodně. Poslyšte, není ten čert příliš strašný? Aby se ho děti nebály.“

„Račte být, prosím, úplně bez starosti. Máme čerty v nejjemnějším provedení, ohromná legrace pro dětičky. Které třídy Mikuláše si račte přát?“

„Jaké třídy?“

„Máme tu, prosím, Mikuláše první třídy, s pravým vousem, pravým nádherným ornátem a stříbrnými zvonky. Anděl má pravá křídla a čert provede tři kotrmelce. Přijedou automobilem. Poplatek sto korun.“

„A jaká je druhá třída?“

„Žíněné vousy, nůše na zádech a bílý plášť lemovaný králíkem. Anděl s vkusnými papírovými křídly, čert běžné kvality. Taxa padesát korun. Třetí třída: vousy z vaty a mitra, jinak v civilu. Anděl má dlou-

hou košili přes zimník a čert má jen začerněný obličej, řetěz a metlu. Stojí dvacet korun. Mikuláš bez průvodu, lidové provedení, deset korun. Máme také punčochy na mikulášskou nadílku, po třech korunách. Dáváme i dárky za okno, cena podle výšky patra...”

To bych se divil, kdyby tenhle podnik nešel; přitom by zaměstnal větší počet herců penzistů, invalidů, mravních dívek a chudých čertů, podporoval by výchovu dětiček a vůbec zvýšil poezii života. A když už by tady takový podnik byl, mohl by provozovat celou řadu užitečných věcí:

Mohl by na objednávku dodávat do domu Ježíška v podobě nebeského dítěte nebo bradatého otce Noëla.

Mohl by na Silvestra dodávat do veřejných místností Starý rok v podobě kulhavého dědka stíženého rýmou.

Na objednávku by posílal kominíka nebo hezkou holku k domu, odkud má vykročit člověk jdoucí maturovat nebo žádat o místo, aby měl štěstí.

Půjčoval by babky s nůsemi, které by jednou měsíčně zazvonily u dveří a huhlaly, že jdou kupovat neposlušné děti.

Dále zchátralá individua, která by sloužila za výstrahu dorůstající mládeži.

Propůjčil by své zkušenosti i svůj personál pro různé rodinné oslavy, jubilea a projevy sympatií.

Kdyby se věc zavedla ve větším měřítku, mohl by i uspořádat veřejné demonstrace, spontánní projevy na schůzích a nádražích, ovace a zastaveníčka, mohl by aranžovat slavnosti a průvody, dodávat reprezentativní zjevy pro deputace, půjčovat při vhodných příležitostech nejstarší pamětníky, babičky nad hrobem, děti, dudáky, poškozence, příbuzné, sirotky pro tombolu, čtrnáctého hosta k tabuli, shon lidu, cizince a tanečníky, mohl by obstarat veřejné mínění, hlas lidu, hlasy tisku a vůbec cokoliv byste chtěli, a to vše prostě na telefonickou objednávku, levně, přesně a v největším výběru.

Když jsou ústavy na obstarávání pohřbů, proč by nemohl být ústav pro obstarávání různých funkcí života?

Lidové noviny 9. 12. 1926

Černá zima

Já vím, že by mělo ležet na dva decimetry sněhu; já vím, že je to dobré polím a zdravé pro nás lidi a jedna radost pro ty oči; ale nic platno, černá zima městu sluší. Sníh je nějak příliš venkovský, nějak starodávně maloměstský; náleží k němu babička v salupu, sáně s rolničkami, nízké střechy a zasněžený Nepomuk na můstku přes potok a koňské hromádky a vrabci a bílé pole s koroptvemi a zaječími tlapkami a klouzačka na návsi a mnoho jiných pěkných věcí, které teprve dělají ze sněhu ten pravý sníh. Avšak k autům se sníh jaksi nehodí. Ani k tramvajím. Ani k neonovým reklamám. Ve sněhu vypadá to všechno jaksi maličerně, ucourané a – nu, nehodí se to. Naproti tomu černá zima městu svědčí; v takové černé, blátivé zimě se městu září nejkrásněji. Každá světelná reklama, každé planoucí okno, každá lucerna jiskří jako šperky z černého sametu; reflektory vozidel klouzají po lesklé dlažbě, světelné semaforey kmitají, neonové linky a nápisy čmárají svá znamení jako ohnivý prst po černých stěnách tmy, – někdy to je najednou taková krása, že člověk vydechne Jezus nebo něco takového. Nechte být, lidský tvor i z té černé a zasmušilé zimy udělal něco jako zázrak. Třeba jednou i z jiných černých a mizerných věcí vyčaruje něco, co bude hlásat lidskou slávu. Jen neztrácejte trpělivost se zimou a s lidmi.

* * *

Vlastně je ta zima příliš dlouhá; prosím vás, celé čtyři měsíce, to je co přežít. Ale když se na to podíváte pozorněji, není vlastně žádné opravdové zimy; je jen takové nenápadné a pomalé překlouznutí. Až do Vánoc to vlastně není pravá zima; ještě dokvítá pod chvojí zkrhlé poupě růžové a na mezi se nedá zmrazit žlutá mochna; ještě se ve vzduchu drží podzimní tlení, ještě to páchne podzimním kouřem a zvlhlým lupením. A pak to najednou zmrtví, to už není podzim. A se samotným začátkem zimy se už vrací světlo. To se ví, ještě to není jaro, ale přece jen je to o kousek života víc. Člověku je hned nějak rozjařeněji a lehčeji.

Koukejme, tak už zase bude světlo až do pěti; to už je, panečku, cítit přímo tělesně jako návrat života. Tak vida, říká se tomu zima; a on to vlastně už je obrat k lepšímu.

* * *

Ale pro nás, městský lid, se koloběh přírody nezastaví ani v zimě. Pro-sinec, to je doba azalek a bramboříků; jsou jimi zaplavena okna květinářů, je to jako rozkošnická růžová pěna, z níž tryskají rudé rakety po-insettií a plamínky cyklamín. V lednu nastupují hyacinty a tulipány, stojí v oknech pěkně rovné jako vojáčkové, pozor, my jsme první hlídka; to už se mobilizuje jaro. V únoru přijdou větvičky mimóz a čínské petrklíče. A v březnu, to už budou pruty kočiček. Nu, a pak už si utrhneme první modrou podléšku na kraji lesa. Krásný a spolehlivý je pořádek věcí.

Lidové noviny 30. 1. 1938

Kolem Vánoc

Už jsme si na to celkem zvykli, že „hoj ten Štědrý večer, tajuplný svátek“ je důkladně zmerkantilizován a znamená spíš důležitou položku hospodářskou než cokoliv jiného; ale někdy se člověk přece jenom podiví, když shledá, jak se starodávný Ježíšek zmodernizoval a nabyl obchodní podnikavosti. Například vás přece jenom zarazí, když potkáte na ulici celý vozový náklad jmelí, přivážený někde ze sázavských končin. Čarodějné jmelí, posvátná bylina pohanská, vypadá totiž jako nepodařené seno, když toho je celá fůra; spíš by člověk řekl, že to je stlaní pro nějaká boží hovádka než čaromocné a tajemné bejlí, jehož magickým posláním je přinášet štěstí a hojit veškeré neduhy, najmě pak nemoc padoucí. Snad se už v příštích letech (dá-li nám Bůh zdraví) dočteme v hospodářské rubrice svých novin: „Stav na trhu jmelí uspokojivý; dovezeno šedesát vagonů. Nejčilejší poptávce se těší jmelí listnáčové, které znamená 84,50 Kč; jmelí jedlové 83,20, borové 82,70. Jmelí dubové (*Loranthus quercinus*) trvale bez zájmu, jelikož v zimě opadá. Slovenské jmelí 84,10, křivoklátské až 85,30 Kč.“

* * *

Na míň než na celé vagony to už dnešní Ježíšek ani nedělá. Dvě maminky nesou domů plné náruče dárků. „A budou ty kočárky včas?“ stará se jedna. „Budou,“ ujišťuje druhá, „mně říkal ten prodavač, že jich zítra dostanou celý vagon.“ Vagon dětských kočárků, to je představa skoro monumentální.

* * *

Další zpráva: „Olovo k čarování: měkké olovo 26,8, cizozemské 25,4, likvidační cena 25,7. Očekává se další vzestup cen, jelikož světová těžba olova nestačí krýt vánoční poptávku. Vojenské správy ve většině států se uvolily uvolnit polovinu svých zásob olova, aby si každý mohl něco

na Štědrý večer ulít. V Německu byl povolen jen omezený příděl olova, 10 dkg na hlavu.“

Pořád hledám v novinách inzerát: „Nejvhodnější vánoční dárek je plynová maska.“ Kupodivu, dosud jsem ten inzerát nenašel; asi je v té výrobní branži nedostatek podnikavosti.

* * *

Je podvečer; utrmácený obchodní sluha veze někomu v tramvaji balík nakoupených dárků. Jedna výkladní skříň v ulici je ozářena z nevímjakých lamp sladkým modravým světlem, v němž se třpytí stříbrné a zlaté pozlátka.

„To je krásné světlo,“ vydechl konduktér.

„Takové... božské světlo,“ řekl znalecky obchodní sluha.

„Máte pravdu, božské světlo,“ děl konduktér a zatáhl za řemen zvonku. „Jedeme!“

Kdyby dal spisovatel lidu do úst slova jako „božské světlo“, nikdo by mu to nevěřil; a přece je to pravda, a já to zaznamenávám jen proto, aby se spisovatelé nebáli mluvit o božském světle.

Lidové noviny 20. 12. 1936

Komu co dát

Normální průběh rodinného života, když se schyluje k Vánocům, je přibližně takový: Začátkem prosince se rozumní členové rodiny (krom dětí) s nesmírnou úlevou domluví, že letos si nebudou navzájem dávat žádné dárky; beztoho jsou to samé zbytečnosti, a člověk nemá pokdy, aby se s tím sháněl, a ostatně vůbec nic nepotřebuje, a ono je těch jiných výloh nad hlavu, tož jaképak copak. A je to. Jen se domluvit, a věci se dají ohromně zjednodušit.

Asi po desíti dnech procítá v každém výše zmíněném dospělém čle-nu rodiny jistý neklid asi tohoto obsahu: Já vím, že si nic nebudeme dávat, a jsem strašně rád, že od nikoho nic nedostanu; ale nějakou maličkost bych přece jen mohl druhým dát; oni to nebudou čekat, a budou mít tím větší radost; sic jsme si dali čestné slovo, že letos žádný Ježíšek nebude, ale vem to nešť; však já koupím jenom nějaký capart.

Metoda, jak se vybírají dárky, je různá. Někteří lidé chodí prostě po ulicích a dívají se do výkladních skříní, až jim něco padne do očí a oni pocítí cosi jako inspiraci nebo vnuknutí: Ano, toto je to jediné, co bych chtěl dát strýci Hugovi, a tady ta manikúra se vyskytla ve vesmíru jen proto, abych ji daroval své sestře Anežce. Tento druh lidí, který vybírá z toho, co uvidí, je poněkud lehkomyšlný, ale štědrý. Opatrnější člověk hledí předem nenápadně vyšetřit, který dárek by byl vítán a naplnil by patřičnou mezeru v životě toho, jenž má být obdarován. A staví se u své sestry Anežky a hlaholí, že si k ní „jen tak zaskočil, protože měl cestu kolem“, ale přitom jede očima po všech věcech, které tu jsou, aby zjistil, nechybí-li něco. (Barometr? Vázička? Noční lampa?) Sestra Anežka poněkud zneklidní a počne ujišťovat, že „dnes tu nemá uklizeno, protože má tolik práce s těmi svátky“. Nebo ten opatrný dárce zapřede hovor se strýcem Hugem, aby z něho mezi řečí vytáhl, co by si tak přál mít; konečně se doví, že strýček Hugo by nejvíc chtěl mít hrom, aby jím mohl praštit do těch berních úřadů nebo do čeho. Konečně ti nejmeto-

dičtější (k nimž se hlásím i já) vezmou list papíru a napíšou si seznam všech členů rodiny a co komu dát. Takový seznam vypadá asi takto:

Máňa
Anežka
Toník
strýček Hugo... víno
Jiří
Boženka
dědeček... tabák
Franci
paní Hedvika
švagr Josef
Andula

A nyní ten metodický dárce hloubá, co komu dát; vzpomíná si na všechny možné předměty, které se vůbec na světě vyskytují; bručí si, kudy chodí: „Počkejme, tak to jsou: kravata, punčochy, obraz, teploměr, kapesní nůž, souprava k šití, kravata, kapesní nůž, teploměr, kravata – sakra, a víc už nic? A kabelka. Potom kapesní nůž a teploměr – kravata – a kabelka – –“ Víc a víc se ho zmocňuje pocit, že vůbec není na zeměkouli dost darovatelných věcí; v inzerátech novin se dočte, že „nejvhodnější vánoční dárek jsou stóry“, ale to přece nemůže kupovat; nebo „kupte svým drahým k Ježíšku cenné knihy“, ale copak člověk ví, které cenné knihy už ten ztrápený Toník má? Člověk si s tím namoří hlavu, a nakonec dá něco, co tomu druhému bude jenom překážet; a sám dostane samé zbytečnosti a bude předstírat, že má ohromnou radost –

Příští rok si musíme opravdu smluvit, že si mezi sebou nebudeme nic dávat. (Poznámka sazárně: Rukopis schovat a příští rok otisknout zas!)

Lidové noviny 25. 12. 1935

Rozpaky obdarovaného

Mám silné podezření, že název „svátky radosti“ vymyslel nějaký čilý obchodní příručí, který se tím hleděl zalíbit svému šéfovi. Mezi námi řečeno, s žádnými svátky není spojeno tolik trampot, starostí, potíží, svízelnů, mrzutostí, rozpaků a jiných většinou nelibých stavů a pocitů jako s těmihle Vánocemi. Mohlo by se mnoho říci o rozpacích dárcových, o jeho těžkém a krvavém přemítání, co dát, komu dát, co to stojí a kde na to vzít; ale protože už asi máte nakoupeno, nebudu vám kazit radost z vaší vlastní štědrosti. Dávat dary je těžké; dostat dary je ještě těžší.

Především, upřímně řečeno: dospělý člověk jaksi neumí dostávat dary a necítí se v této situaci docela volně. K dostávání darů je třeba, abychom tak řekli, stavu nevinnosti. Když jsem jako kluk dostal k Ježíšku bubínek, byl to dar zázračný; neboť nemohl jsem si bubínek udělat ani koupit; mohl jsem k němu přijít jen vyšší a čarovnou milostí daru. Kdybych dnes dostal k Ježíšku třeba i turecký buben s činelami, trianglem a zvonečky, snad bych se zaradoval, ale hned nato bych si asi řekl: Vždyť já bych si ten buben mohl koupit sám. To nejkrásnější na daru je, je-li to věc nedosažitelná jinak než darem. Opravdický dar může dostat jen dítě: prostě proto, že si dítě nemůže nic koupit. I takzvané dary od pánaboha může člověk dostávat jen v útlém mládí; představte si, že by letos k Ježíšku dostal třeba pan ministr Šrámek od Pánaboha dar psát verše jako Vítězslav Nezval nebo pan Baťa od Pánaboha dar zpívat jako Jarmila Novotná¹⁵; myslím, že by je to uvedlo do velkých rozpaků a nevěděli by si s těmito dary jaksi rady.

Z toho důvodu (a mimoto z tiché obavy, že dostane něco, co mu k ničemu nebude a co zrovna nejmíň potřebuje) prohlašuje dospělý člověk obyčejně už delší dobu před Vánocemi důrazně (a ovšem marně), že nic nechce, že to jsou hlouposti a ať mu nikdo nechodí na oči s nějakým dárkem. Přitom však nenápadně prohodí, že si po Novém

¹⁵ Jarmila Novotná (1907–1994) – operní pěvkyně, herečka. Pozn. red.

roce bude musit koupit košile, ale takové ty s tenkým proužkem, žádné drahé, takové solidní, nebo takhle ponožky nebo případně kšandy. Zvláštní je, že jeho okolí obyčejně naprosto ignoruje jeho projevy obojího druhu.

Tím se dospělý člověk obyčejně poněkud uklidní. Budou-li to košile, říká si, tak dobře; musím se revanžovat – počkejme, košilemi ne: já zase koupím kravaty.

V těchto starostech nastane Štědrý večer; stromeček svítí, děti jásají a tak dále; prosím vás, o tom se toho už napsalo habaděj. Člověk, který prohlašoval důrazně, že nic nechce, dostane svůj krásně zabalený dárek; v tom okamžiku mu poněkud spadne srdce do kalhot (– hergot, to asi budou kapesníky! a já jsem si koupil kapesníky před měsícem!) –, rozbaluje třesoucími se prsty balíček (to je víc papíru, než je toho uvnitř!), a konečně dostane na světlo svůj dárek. Jsou to ovšem kravaty.

„Já jsem taky dal kravaty,“ vyhrkne provinile; načež se pokouší dát najevo nejčistší dětinskou radost. (Tahle kravata, říká si, by měla mít jinou barvu; a tahle s kostkou, copak se to nosí?) „Ale ty jsou krásné,“ ujišťuje horlivě; jenže každý na něm vidí, že lže, a on sám si uvědomuje, že je to na něm vidět, i upadá do rozpaků tím větších. Rovněž se mu zdá, že kravaty, které on dal, nedošly dosti vřelého pochopení. „Zrovna kravaty jsem si přál,“ breptá rozpačitě, „ty člověk vždycky potřebuje, že?“ Nic platno, situace je poněkud pokažena; naštěstí jsou tu děti, nebo někdo začne něco povídat, že když byl maličký –

„Uf,“ praví si obdarovaný s úlevou, „jen když už je to zas jednou odbyto!“

Lidové noviny 24. 12. 1927

Svíčička

Aspoň jedinkrát do roka nebudiž opomenuto zapálit v novinách sloupeček milému Pánubohu.

A tedy sláva na výsostech Bohu. Ačkoli je všude, je na výsostech přece jen víc sám a víc doma. Přesvědčte se o tom: vystupte někdy na výsosti, a potkáte ho. Na výsostech krásy, na výsostech lásky, na výsostech poznání a já nevím na kterých ještě. A když na ně vystoupíte, pocítíte rozkoš a hrůzu, nevýslovnou radost a strašné mrazení, a to je on sám. Ale kdo nikdy nevystoupil na výsosti, nepotkal ho a nic neví o něm ani o jeho slávě. Neboť není pravé slávy kromě slávy Boží. On sám pak voní mateřídouškou a ve vlasech má hvězdy, ptáky na ramenou, na klíně cvrčka a pod jeho nohama plynou řeky a potůčky. Sláva na výsostech Bohu.

A na zemi pokoj lidem dobré vůle. Neboť nic není sladšího než pokoj; a proto dejte nám pokoj, vy všichni, kteří si myslíte, že jste vyvoleni spravovati a napravovati svět. Pokoj lidem na zemi; sláva patří Pánubohu a pokoj člověku; úžas a trnutí je na výsostech, ale na zemi budiž pokoj. Buď pokojné srdce člověka, který obrací svou tvář k zemi; a má-li nás co děsiti, ať jsou to strašné výsosti se svou slávou. Ať nás zasáhne bič nekonečnosti a boží bázně; ať hyneme úzkostí a rozkoší, potkávající Pána na výsostech, ale zemi a lidem budiž pokoj. Pokoj, toť velikost malých věcí a hlubokost věcí všedních; pokojná věc je posvěcená, a pokojný člověk je dobrý, a pokojné srdce je šťastné a pokojný den je požehnaný, amen. Sláva na výsostech Bohu.

A pokoj lidem dobré vůle. Snad jsou větší a onačejší ctnosti než dobrá vůle; jmenujte mně hrdinství, šlechtetnost, obětavost nebo co chcete, ale nic není tak dobrého jako dobrá vůle. Dobrá vůle, to je jako dobrá cesta nebo dobrá střecha nebo jiné tiché, dobré a spolehlivé věci, o kterých ani nevíme; teprve když nejsou dobré, začneme strašně láteřit, a když potkáme zlou vůli, je nám, jako by se bortila všechna jistota na světě. A proto je dobrá vůle to nejlepší na světě, že na ní stojí všech-

na spolehlivost a důvěra. Dobrá vůle je horizontální základ všeho dobrého na světě. Sláva na výsostech Bohu.

A na zemi pokoj. Na celé zemi. Já to cítím, vy to cítíte: nemáme pod sebou pevné půdy, když se to hroutí někde u souseda. Je jen jedna země; jenže lidstvo se musilo napolo pomlátit, aby si to začalo jakžtakž uvědomovat. Není dobře na zemi, a proto není ani nám dobře a bezpečně na zemi. I nasloucháme do dálky, není-li slyšet děsné praštění země. Ne, dosud ne: sláva na výsostech Bohu.

A na zemi pokoj lidem dobré vůle. Je to ta nejkratší modlitbička; kdybyste ji tisíckrát opakovali, jako byste měli v sobě tibetský mlýnek na modlení, pokaždé v ní najdete novou a libou chuť. Neboť je v ní sláva i výsosti, země i pokoj i dobrá vůle: samé dobré i veliké, svaté i něžné věci. Já bídny hříšník ji opakuji, nepočítaje řádků; a již nevím, myslím-li více na toho, jemuž jsem chtěl zapálit svíčičku, nebo na lidi dobré vůle, nebo na zemi žíznivou pokoje, nebo na pokoj své duše; slyším jen dvojzvukou harmonii, hlas andělský a důvěrný.

Lidové noviny 25. 12. 1923

Dobré úmysly

U některých lidí se to dostavuje pravidelně na Štědrý večer, u jiných až na Silvestra a u ještě jiných třeba i o jejich narozeninách nebo kdy; zkrátka každý člověk má svůj den, ve kterém pojímá dobré úmysly. Tak to na něj zničehonic přijde jako nachlazení nebo zjevení; nejdřív je mu trochu hloupě, pak se mu udělá morálně nanic, a potom si řekne, že sám je tím vinen a že by všechno mohlo být jinačí a lepší, kdyby nějak zreformoval svůj život. To je okamžik, kdy se člověku zpravidla vynoří Dobrý Úmysl. I pojme pevné předsevzetí, že dejme tomu od zítřka nebo od Nového roku bude časněji vstávat; nebo že bude pro své zdraví dělat strašné a hygienické věci, například hned ráno pět minut cvičit nebo se koupat ve studené vodě nebo číst na lačný žaludek několik stránek Marka Aurelia; nebo že bude míň kouřit; nebo že vůbec přestane kouřit; nebo že nechá politiky a pití; nebo že denně věnuje tři hodiny sebevzdělání a rozjímání; nebo že začne šetřit a zaplatí své dluhy; nebo že udělá něco velikého. Mám za to, že každý z vás prodělává aspoň jednou do roka tuto hodinu Dobrých Úmyslů. Myslím dokonce, že i velmi slavní lidé, jako třeba ministři nebo světci, pocítí aspoň jednou za rok strašné pokušení Dobrých Úmyslů. Věřím, že není člověka, který by aspoň jednou za rok nechtěl obrátit a začít nějakým způsobem nový život.

Nuže, je to pravda: když člověk pojal dobrý úmysl, nevstane zítra ani o pět minut časněji nežli včera, nedá se do müllerování¹⁶ ani nezačne dělat něco velikého; ne že by to nešlo, naopak, ale zrovna toho dne to náhodou jaksi netento, a člověk si na to musí pomalu zvykat, a ostatně může s tím začít až zítra, ano, určitě zítra; čímž bývá dobrý úmysl zpravidla vyřízen. Je tím sice vyřízen, ale není zmařen; neboť podstata

¹⁶ Müllerování – v Čapkově době populární ranní cvičení podle instrukcí Dána J. P. Müllera, tj. při otevřeném okně v rouše Adamově. *Pozn. red.*

a smysl dobrého úmyslu není to, aby jej člověk splnil, nýbrž aby jej prostě měl.

Vyvstane-li ve mně v hodinu Dobrých Úmyslů ctnostné a hrdinné předsevzetí, že od zítřka budu časněji vstávat, projeví se tím velký a osvobozující fakt: že mohu časněji vstávat, jelikož to záleží jen na mně a je to v mé moci. Bylo by strašné, kdybych věřil, že prostě nemohu časněji vstávat a že to vůbec není v mé moci. Bylo by hrozné, kdybych měl za to, že vstávám trochu pozdě ze zdravotní nutnosti nebo pod neúprosným nátlakem poměrů. Dobré úmysly dokazují, že ještě pořád můžeme změnit svůj život nebo sebe samy. Bylo by zdrcující, kdybychom došli k poznání, že už nemůžeme vůbec nic na sobě nebo na svém denním životě předělat a měnit. Pokud člověk v sobě žije heroickou představu, že začne časně ráno vstávat, udržuje v sobě i podivuhodnou možnost, že začne nově žít: že uvidí východ slunce nebo dokonce nádherný východ sebe sama. Pokud si člověk umínuje, že bude müllerovat, nechává si otevřenou možnost, že bude krásný jako olympijský vítěz. Pokud pěstujeme dobré úmysly, popíráme, že to, co děláme, děláme nutně. Dobrý úmysl je nezkrotný projev svobodné vůle.

Pokud je člověk schopen dobrých úmyslů, leží před ním život jako veliká, nevyzkoušená a slibná možnost. Panebože, jaké věci bych napsal, kdybych počal vstávat v šest hodin ráno! A kdybych nadto čtvrt hodiny cvičil a koupal se ve studené vodě a přitom četl Marka Aurelia a dvě hodiny denně se vzdělával a místo čtení novin truhlářil nebo okopával zahrádku a naučil se hrát na harmoniku a denně běhal pár hodin po polích a trochu se ponořil do východní filozofie a chodil mezi lid a osvojil si základy národního hospodářství a četl v originále Platona a sám si zhotovil radiostanici a naučil se skvěle lyžarit a pilně se věnoval hvězdářství a cvičil se v řečnictví a pěstoval turistiku a dělal pokusy s křížením hvozdíku a choval holuby a odpovídal ihned na všechny dopisy a denně několik hodin rozjímal o velikých věcech člověka a vyvinul nějakou rozsáhlou činnost ve prospěch všech bližních a poznal všechno, co má člověk znát, a přitom nepromařil ani minutu

času. – Neboť to vše a ještě mnoho jiného je v mých dobrých úmyslech.
Život je nesmírně a nevyčerpatelně bohat pro naše dobré úmysly.

Přeji vám hodně mnoho dobrých úmyslů na svátky dobré vůle.

Lidové noviny 25. 12. 1925

Tyto šedivé dny

Tak rychle uběhne čas mezi lampičkou ranní a lampičkou večerní; sotva si člověk usedl k práci, už je tu hodina, jež volá k večeři. A přijde noc, a ty nemáš ani pokdy, abys zachytil zmatené sny; už zase rozsvěcíš lampičku, abys započal den stejně krátký a šedivý, jako byl včerejší. Nežli se nadáš, musíš si zase zvykat psát nový letopočet na svých dopisech. Tak rychle uběhne čas mezi ranní lampičkou novoroční a večerní lampičkou silvestrovskou a obráceně.

Nevím, jak to přijde, ale za mých mladších let byl den jaksi delší. Není o tom pochyby. Když nás za války šidili všemožnými způsoby, ošidili nás asi nějak také o čas; snad se Země otáčí spěšněji a hodiny tikají rychleji, ale my o tom ani nevíme, protože jsme večer zrovna tak unaveni, jako jsme bývali kdysi. Jen tolik vím s veškerou určitostí, že den býval o mnoho delší, a můj ty bože, za mých klukovských let byl zrovna nekonečný. Takový dětský den byl jako širošířé jezero v březích dosud neprozkoumaných; za jitra jsi na něm vyplouval s plnými plachtami, a nebylo možno čítat hodiny, tak velká a slavnostní byla každá z nich. Takový den byl jako zámořská plavba, jako vítězné tažení, jako celý život dojmů, dobrodružství a podniků; takový den byl obsáhlý jako Ilias, dlouhý jako rok, bohatý a nevyčerpatelný jako jeskyně Čtyřiceti Loupežníků. Dovedu podnes pochopit všechny radosti i strasti oněch dnů, ale nedovedu pochopit, kde se na ně nabralo času. Kdybych teď znovu zkoušel střílet z luku, vím, že by mne přepadlo poledne, dříve než bych pořádně začal; ale tehdy jsem měl mezi snídaní a obědem pokdy, abych rozbil šípem tabulku v okně, přejedl se na švestkách, svedl několik šarvátek s nepřátelskými kmeny, četl sedě v koruně stromu Tajemný ostrov, vykouřil v kůlně dýmku míru, dostal někde zasloužený pohlavek, chytal cvrčky do škatulek od sirek, koupal se na zakázaném místě, lezl přes ploty, obešel všechny sousedy řemeslníky a okukoval, jak to dělají, a nadto prožil celou řadu kořistných výprav, výzkumů a mocných rozkoší. Ne, není pochyby: tehdy byl čas aspoň desetkrát tak dlouhý jako dnes.

A když pak s léty rostly mé pošetilosti a okruh mého života, byly i možnosti jediného dne nesmírné a nevyčerpatelné. Sedět u nohou profesorů a sát moudrost z jejich prsů, běhat pod okny své první lásky, psát verše, snít, potloukat se, tančit, prohlédnout výkladní skříně deseti antikvářů, číst jako divý a utrácet čas desaterým různým způsobem, – jak je možno, že jediný den vystačil na tolik vzrušujících věcí? Pokouším se přemýšlet o této záhadě; myslím, že já jsem se nezměnil, ale že se čas jaksi scvrkl – – Tak vida, už zas se šerší; je načase rozsvítit večerní lampičku. Den je zase tentam, čertví kam se tak rychle poděl. Nepřinesl nic nového, nedal nic a vůbec netrval; snad jsem mohl to nebo ono podniknout, někam jít, něčeho užít, něco vidět; ale jaksi na to nebylo pokdy.

Tak vida, zas uběhl den a nenechal mně po sobě nic než tenhle článek na stole. Zas uplynul rok a nenechal mně po sobě nic – ale ne, počkej; den je krátký, ale přece něco děláš; rok je krátký, a přece je to kus práce. Míň žiješ, ale děláš víc. A i když to za mnoho nestojí, byla to práce, a to je ta nejstrašnější kratochvíle života.

Myslíš, že utrácíš své dny; dobrá, už nebruč; snad je neutrácíš, nýbrž rozdáváš.

Útěcha

Nic platno, všichni to říkají: to nejhorší je teprve před námi, jsme sotva na prahu zlých časů, čeká nás všeho druhu psota, svízel a nečas, tedy zejména: deště a mlhy, holomrazy, tma, vichřice a plískanice, zebavá zima, sychravina, metelice, třesuté mrazy, náledí a ostatní náležitosti zimy. Ani Pánbůh nám nepomůže; musíme si vyhrnout límce a přečkat to, jak to půjde; vydržet do jara; čekat na novou konjunkturu klíčení a květu.

Jenže my lidé rádi mluvíme o knize přírody a říkáme, že se z ní, synu, máš učit. Nuže, synu, v knize přírody to je psáno trochu jinak. Přečkat a vydržet, ano. Ale ne čekat. Začínat s jarem už na prahu zimy. Jít do toho nejhoršího s naditými a dobře připravenými ranečky nadějí. Teď, v šedivých dnech prosincových, není pro přírodu truchlivý konec roku, nýbrž energický začátek roku příštího. Počínajíc zimou nejví příroda je nom odhodlání vydržet, nýbrž ještě větší odhodlání rašit a kvést. S prvními úředně zjištěnými mrazy otevřel se první růžový kvítek na lýkovci naperleném poupaty. Mráz nemráz, kvete se, a dost. Ještě před Novým rokem se nechá vidět ligustrum; ať na to padne mrazem nějaký květ, musíme začít. Ještě tu není ta pravá zima, a už se začínáme brodit prvními známkami jara. Přijď co přijď, tady to máte napsáno v knize přírody, že letní konjunktura je na nezadržitelném postupu.

A tož, synu, uč se v knize přírody. Možná že neumíme ještě dost dobře rozeznávat a číst znamení; třeba pro samou jistotu, že jdeme do krušných časů, nevidíme malinké signály obratu k lepšímu. A hlavně snad se až příliš koncentrujeme na starosti, jak přečkat ten nečas, místo abychom si už chystali příští pohodu. Podzim přírody, to není jen příprava na přečkání zimy, nýbrž organizace budoucího jara. Snad ve svém hospodářském a politickém myšlení chybujeme, když si formulujeme otázku zlých časů: jak jim čelit. Snad bychom se měli spíše ptát: jak připravit časy lepší, než byly minulé. V knize přírody stojí psáno:

ani ta nejtvrdší doba není jen vydržení a obrana, nýbrž postup a růst. Vegetace se nedrží života jen starými kořeny; drží se ho i pupenci příštího rašení. Tak se to, synu, dělá.

Kdybychom si i my tak mohli říci: Jaképak řeči, jdeme do nečasu; ale holenku, přitom už máme připraveno jak povyrůst a zesílit; už je v nás plno toho budoucího rozkvětu, – něco nám snad pomrzne a poschne, ale žádná ztráta nemůže zkřížit náš veliký a pečlivě připravený program: být zas o kus silnější a živější.

Lidové noviny 13. 12. 1931

Ediční poznámka

Při zpracování textu jsme se řídili aktuálním zněním pravidel českého pravopisu, upravili jsme interpunkci a opravili tiskové chyby. Sjednotili jsme kvantitu samohlásek (např. *milión/milion, galérie/galerie*) ve prospěch jejich krátké, dnešními pravidly preferované podoby. Respektovali jsme však stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Čapkova textu, např. jsme s ohledem na styl ponechali autorovo nejednotné používání slovesné koncovky *-ti*.

Pro snazší čtenářovu orientaci jsme dobové nebo zastaralé výrazy opatřili vysvětlivkami, umístěnými do poznámek pod čarou.

Redakce MKP

Život a doba spisovatele Karla Čapka v datech

1890

Narozen 9. ledna v Malých Svatoňovicích. Otec MUDr. Antonín Čapek (1855–1929), matka Božena, rozená Novotná (1866–1924). Sourozenci: Helena (1886–1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Josef (1887–1945) ženatý od roku 1919.

1895–1901

V Úpici, kde rodina bydlí, navštěvuje obecnou školu a jednu třídu měšťanské školy.

1901–1909

Středoškolská studia začíná v Hradci Králové, posléze pokračuje v Brně, končí maturitou v Praze.

1907

Rodina se stěhuje z Úpice do Prahy.

1909–1915

Studuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, anglistiku, germanistiku a bohemistiku. (V letech 1910–1911 studuje v Berlíně a v Paříži.) V listopadu 1915 je promován na doktora filozofie.

1917

Působí jako domácí učitel Prokopa Lažanského na zámku v Chyších u Žlutic. V říjnu nastupuje do redakce Národních listů.

1921–1938

Je členem pražské redakce Lidových novin, v letech 1921–1923 pracuje v Městském divadle na Královských Vinohradech jako dramaturg a režisér.

1922

Poprvé představen prezidentu T. G. Masarykovi.

1925

Je zvolen předsedou československé odbočky Penklubu, kterou pomáhá založit. Stěhuje se s bratrem Josefem do nového domu na Vinohradech.

1931

Jmenován členem mezinárodního výboru pro duševní spolupráci Společnosti národů (stálý výbor pro literaturu a umění).

1933

Pracuje ve Výboru pro pomoc německým uprchlíkům, je místopředsedou Penklubu.

1934

Organizuje pomocnou sociální akci Demokracie dětem.

1935

Žení se s Olgou Scheinpflugovou, počátky stavebních úprav domu ve Strži, který novomanželé dostali od Václava Palivce do doživotního užívání.

1937

Účastní se světového kongresu Penklubů v Paříži.

1938

Podílí se na organizaci světového kongresu Penklubů v Praze. Opakovaně je navrhován na Nobelovu cenu za literaturu. Po mnichovské konferenci (29.–30. 9. 1938) čelí nenávistné kampani, bojuje s českým fašismem a prožívá nejtěžší období svého života. Umírá 25. prosince na zápal plic. Pohřeb na Vyšehradě se koná 29. prosince.

První vydání knih Karla Čapka

1917

- Boží muka

1918

- Pragmatismus čili Filozofie praktického života
- Krakonošova zahrada
- Nůše pohádek

1920

- Loupežník
- Kritika slov
- R.U.R.

1921

- Trapné povídky
- Ze života hmyzu (společně s Josefem Čapkem)

1922

- Lásky hra osudná (společně s Josefem Čapkem)
- Zářivé hlubiny a jiné prózy
- Továrna na absolutno
- Věc Makropulos

1923

- Italské listy

1924

- Krakatit
- Anglické listy

1925

- Jak vzniká divadelní hra a průvodce po zákulisí
- O nejbližších věcech

1927

- Adam Stvořitel
- Skandální aféra Josefa Holouška

1928

- Hovory s T. G. M. (1. díl)

1929

- Povídky z jedné kapsy
- Povídky z druhé kapsy
- Zahradníkův rok

1930

- Výlet do Španěl

1931

- Hovory s T. G. M. (2. díl)
- Marsyas čili na okraji literatury

1932

- Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek
- Obrázky z Holandska
- Apokryfy
- O věcech obecných čili Zoon politikon

1933

- Dášeňka čili život štěněte
- Hordubal

1934

- Povětroň
- Obyčejný život

1935

- Hovory s T. G. M. (3. díl)
- Mlčení s T. G. Masarykem

1936

- Válka s mloky
- Cesta na sever

1937

- Bílá nemoc
- Jak se dělají noviny
- První parta

1938

- Matka
- Jak se co dělá

1939

- posmrtně: Život a dílo skladatele Foltýna (torzo románu)

Karel Čapek

Kalendář

Edice Bratři Čapkové
Obálka Alena Kubíková
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 2. opravené vydání
Verze 1.0 z 19. 1. 2018

ISBN 978-80-7587-053-7 (epub)
ISBN 978-80-7587-054-4 (pdf)
ISBN 978-80-7587-055-1 (prc)
ISBN 978-80-7587-056-8 (html)